

Lokalna razvojna strategija u ribarstvu FLAG-a Brač 2021.-2027.

Supetar, ožujak 2025.

Verzija dokumenta – 1.3

Sufinancira
Europska unija

Program
ZA RIBARSTVO
I AKVAKULTURU

Izrada Lokalne razvojne strategije u ribarstvu FLAG-a Brač 2021.-2027. sufinancirana je sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu u okviru Programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2021. – 2027.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lokalne akcijske grupe u ribarstvu Brač

Kontakt podaci korisnika: Lokalna akcijska grupa u ribarstvu Brač, Žedno drage 37, 21400 Supetar

Tel: +385 21 677 393

e-mail: info.lagurbrac@gmail.com

Sadržaj

1. Osnovne značajke područja	1
1.1. Opće zemljopisne značajke područja.....	1
1.1.1. Površina i granice područja.....	1
1.1.2. Geomorfološka obilježja	3
1.1.3. Oceanografska obilježja.....	4
1.1.4. Bioklimatska obilježja.....	4
1.1.5. Kulturno-povijesna baština	5
1.1.5.1. Kulturno-povijesna maritimna baština.....	6
1.1.6. Prirodna baština.....	7
1.1.7. Stanje komunalne infrastrukture	8
1.2. Gospodarske značajke područja.....	9
1.2.1. Opće gospodarske značajke i razvijenost područja.....	9
1.2.2. Ribarstvo i akvakultura FLAG područja.....	10
1.2.2.1. Područja djelovanja ribara i uzgajivača morskih organizama.....	10
1.2.2.2. Broj ribara i uzgajivača morskih organizama	13
1.2.2.3. Količina i struktura ulova morskih organizama	14
1.2.2.4. Plovila	16
1.2.2.5. Ribolovni alati.....	17
1.2.2.6. Ribarska infrastruktura.....	18
1.2.2.7. Povezanost ribara i uzgajivača	19
1.2.2.8. Skladištenje, prerada i trženje	19
1.2.3. Turizam	20
1.2.4. Poljoprivreda i stočarstvo.....	21
1.2.5. Tržište rada.....	22
1.3. Demografske i društvene značajke područja.....	23
1.3.1. Broj, kretanja i sastav stanovništva.....	23
1.3.2. Stanje društvene infrastrukture	24
1.3.3. Civilno društvo.....	25
2. Analiza razvojnih potreba i potencijala FLAG područja.....	26
2.1. SWOT analiza	26
2.2. Identifikacija razvojnih potencijala i potreba područja.....	28

3. Strateška intervencija LRSR FLAG-a za razdoblje 2021.-2027.....	31
3.1 Vizija, opći ciljevi i prioriteti razvoja	31
3.2. Opis općih ciljeva i prioriternih mjera LRSR 2021.-2027.	32
3.3. Inovativan i integrirani karakter LRSR te horizontalna načela.....	41
3.4. Usklađenost LRSR s nadređenim strateškim dokumentima	42
4. Opis odabira projekata na FLAG razini	44
5. Opis izrade LRSR i uključenosti lokalnih razvojnih dionika	46
6. Opis partnerstva.....	49
6.1 Ljudski kapaciteti za upravljanjem FLAG-om i provedbu LRSR	50
6.2 Financijski kapaciteti za upravljanjem FLAG-om i provedbu LRSR.....	51
7. Opis praćenja (monitoring) i procjene (evaluacija) provedbe LRSR	52
8. Akcijski plan provedbe LRSR	53
9. Financijski plan provedbe LRSR	55
Popis tablica i slika.....	56
Prilog 1 – Analitički podaci	57
Prilog 2 – Popis sudionika u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.....	68

POPIS KRATICA

SDŽ – Splitsko-dalmatinska županija

FLAG – engl. Fisheries Local Action Group – hrv. Lokalna Akcijska Grupa u Ribarstvu (LAGUR)

MGOR – Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

HGK – Hrvatska gospodarska komora

DZS – Državni zavod za statistiku

MRRFEU – Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU

DUNEA – Dubrovačko-neretvanska razvojna agencija

APPRRR – Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

HZZ – Hrvatski zavod za zapošljavanje

HZMO – Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

MP – Ministarstvo poljoprivrede

UR – Uprava ribarstva

JLS – jedinica lokalne samouprave

NP – nacionalni park

PP – Park prirode

NN – Narodne novine

TZ – Turistička zajednica

OPRARH– Operativni program za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske 2021.-2027.

EFPRA - Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu

ZRP – Zajednička ribarstvena politika

OC – Opći cilj

PM – Prioritetna mjera

HGI – Hrvatski hidrografski institut

1. Osnovne značajke područja

1.1. Opće zemljopisne značajke područja

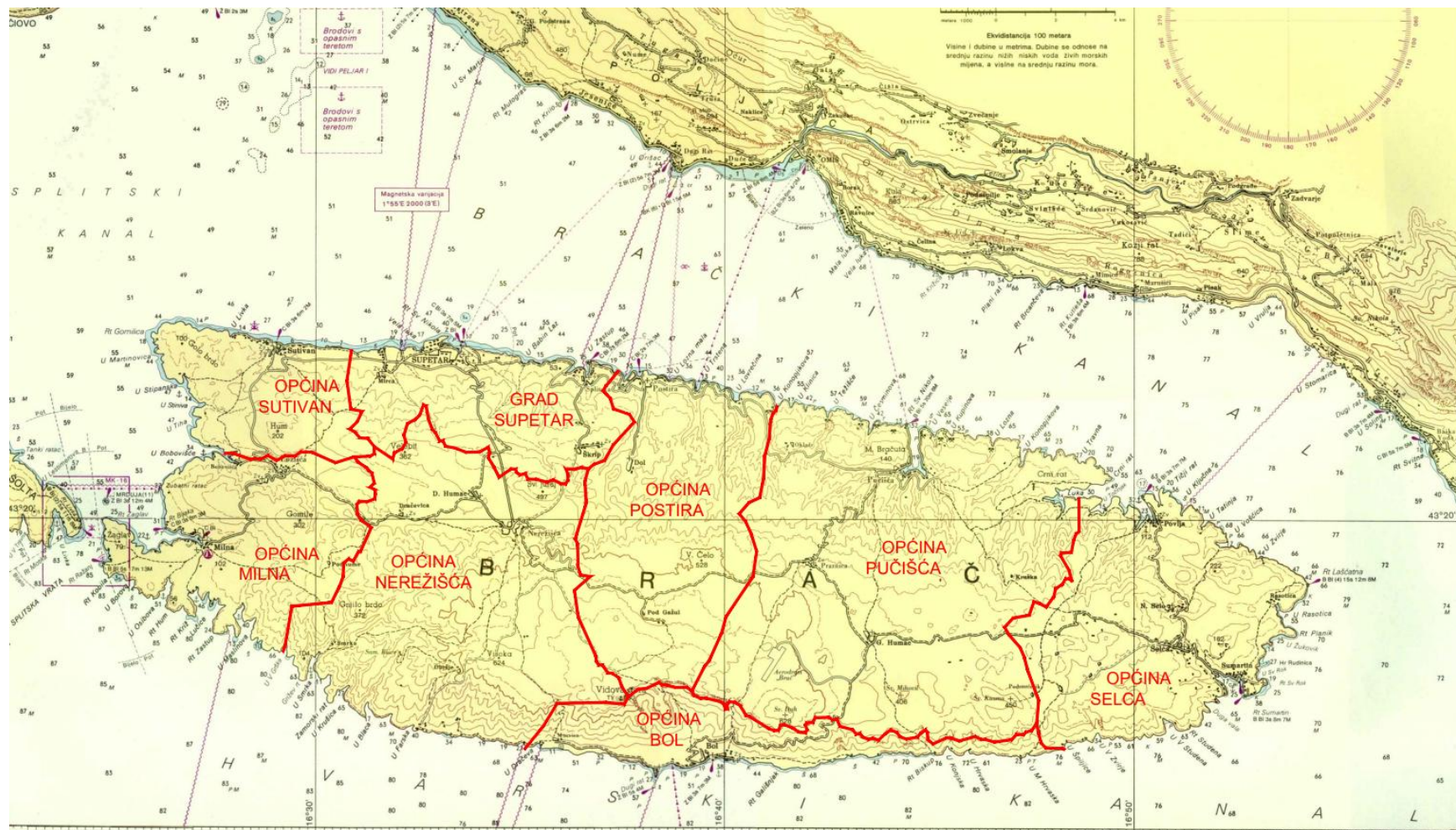
1.1.1. Površina i granice područja

Lokalna akcijska skupina u ribarstvu (engl. Fisheries Local Action Group - FLAG), dalje u tekstu FLAG Brač, nalazi se na površinski i populacijski najvećem srednjodalmatinskom otoku – Braču, koji zauzima površinu kopnenog djela od 395,2 km², a prema Popisu stanovništva 2021. godine na njemu živjelo 13.825 stanovnika u 5.507 kućanstava.

Otok Brač smješten je u središnjem predjelu otočne mikroregije Splitsko-dalmatinske županije, a s obzirom na položaj, obalni je otok. Na zapadnoj strani Splitskim vratima je odvojen od otoka Šolte, na južnoj strani Hvarskim kanalom od otoka Hvara, dok ga sa sjeverne i istočne od kopna dijeli Brački i Splitski kanal. Otok Brač elipsastog je oblika, pruža se u smjeru istok-zapad. Dug je oko 40 km, a širok prosječno 12 km. Duljina obale iznosi 175,1 km. Osim prostora otoka Brača, u sastavu FLAG-a su 2 otočića - Mrduja (Općina Milna) te hrid Rudnica (Sumartin, Općina Selca). FLAG osim kopnene površine otoka obuhvaća i pripadajuće morske površine (akvatorij), koje u potpunosti ili djelomično pripadaju ribolovnoj zoni G, odnosno podzonama G2 i G3.

FLAG Brač u administrativno-teritorijalnom kontekstu obuhvaća ukupno 8 jedinica lokalne samouprave – 7 općina 1 grad te se sastoji od ukupno 24 naselja. S obzirom na površinu, jedinice lokalne samouprave u sastavu FLAG-a Brač su: Općina Pučišća (103,3 km²), Općina Nerežišća (78,5 km²), Općina Selca (54,0 km²), Općina Postira (50,7 km²), Općina Milna (36,1 km²), Grad Supetar (29,2 km²), Općina Sutivan (22,2 km²) i Općina Bol (21,9 km²). Prema broju stanovnika sukladno Popisu 2011. najnaseljeniji je Grad Supetar prema apsolutnim brojem (4.325 stan.) i relativnim udjelom (31,3 %), kao i najvećom gustoćom stanovništva (139,9 stan./km²), unutar područja FLAG-a Brač. Slijede: općina Pučišća s 1.926 stanovnikom, međutim znatno rjeđe naseljenosti od 18,7 stan./km², Općina Selca (1.613 stan. i 29,9 stan./km²), Općina Bol (1.678 stan. i 66,1 stan./km²), Općina Postira (1.531 stan. i 30,4 stan./km²), Općina Milna (931 stan. i 25,8 stan./km²), Općina Nerežišća (878 stan.) i Općina Sutivan (936 stan.). Naselja u sastavu FLAG-a Brač, s obzirom na broj stanovnika, su pretežito mala. Ukupno 14 od 24 naselja ima manje od 500 stanovnika, dok su 4 otočna naselja s više od 1.000 stanovnika – naselja Supetar, Bol, Pučišća i Postira. Populacijski najveće otočno naselje je Supetar sa 3.415 stanovnika.

Područje FLAG-a Brač prema Zakonu o regionalnom razvoju (NN 147/14, 118/18, 123/17) pripada područjima s razvojnim posebnostima, tj. otocima, i kao takvim djelom je razvojne politike koja se temelji na posebnoj zakonodavnoj osnovi – Zakonu o otocima (NN 73/20, 70/21, 116/18). S obzirom na priobalni položaj, blizinu županijskog centra Grada Splita te dobru prometnu povezanost, otok i područje FLAG-a Brač, pripada dnevnom migracijskom sustavu splitske aglomeracije. Područje FLAG-a pripada hrvatskom otočnom prostoru i to otoku koji s obzirom na socio-ekonomske razvojne pokazatelje pripada tipu društveno-gospodarski stabilnih otoka.

Slika 1 - Područje obuhvata FLAG-a Brač

Izvor: FLAG Brač

Tablica 1 Osnovni podaci o FLAG obuhvatu

JLS	Površina (km ²)	Broj stanovnika (2021.)	Gustoća naseljenosti (stan./km ²)	Naselja*	Broj kućanstava
Supetar	29.18	4325	148.2	4	1742
Bol	25.4	1678	66.1	2	624
Sutivan	22.18	936	42.2	1	401
Postira	50.66	1538	30.4	2	598
Milna	36.08	931	25.8	5	395
Nerežišća	75.28	878	11.7	3	330
Pučića	103.25	1926	18.7	3	717
Selca	53.96	1613	29.9	4	700
FLAG Brač	395.99	13825	34.9	24	5507

Izvor: DZS

**Popis naselja po jedinicama lokalne samouprave nalazi se u Prilogu 1 – Popis naselja FLAG-a*

1.1.2. Geomorfološka obilježja

Područje FLAG-a Brača u geološko-geomorfološkom pogledu pripada središnjem dijelu Jadransko-Dinarske karbonatne platforme čije naslage čine glavni dio slijeda Vanjskih krških Dinarida. Otok je podijeljen na 6 litostratigrafskih formacija – Milna, Sveti Duh, Gornji Humac, Dol, Pučića i Sumartin.

Na otoku prevladava vapnenac što ga čini bogatim vrsnim bijelim i sivim kamenom koji se od vremena antike pa sve do danas upotrebljava u građevinskom sektoru. Vapnenac, sedimentna stijena, kao specifičan tip tla, prevladava u kršu s karakterističnim oblicima: krška polja, vrtače, škrape i dr. Otok Brač karakterističan je po svom krškom reljefu koji je u najvećoj mjeri određen vapnencem i dolomitima kredne starosti s manjim uslojcima sedimentnih stijena kvartarne starosti. Središnji dio otoka sastoji se od lapora, gline i pješčenjaka. Zbog asimetričnog oblika, južna strana otoka je strma, dok se jako strmi nagibi pružaju od najvišeg vrha, Vidove gore visine od 778 m, do mora. Sjeverna strana otoka je blagog nagiba.

Površinskih vodenih tokova na otoku nema, a uzrok je geološka vapnenačka građa otoka. Jedini izvori vrulje nalaze se između Bola i Sumartina. Spomenuti krški reljef, pa tako i samo kraško tlo je porozno i ne zadržava oborinsku vodu što utječe na stvaranje podzemnih špilja i jama kojih je Brač prepun. Evidentirano je preko 180 jama i oko 40 špilja. Među najdublje jame u Republici Hrvatskoj spadaju i dvije bračke, jama u Podgračišću kod Praznice (243 m) i jama kod Matešića u blizini gornjeg Humca (285 m).

Na otoku ujedno i FLAG području razlikuju se 3 različita geomorfološka područja: niži priobalni pojas, srednji visoravni predjeli i planinsko područje. More na području otoka je bistro, zimske temperature se ne spuštaju ispod 11 °C, dok ljeti temperatura doseže 24,5 °C. Kao i na čitavoj Jadranskoj obali, salinitet je visok i kreće se između 37 i 38 ‰. Zbog utjecaja podmorskih izvora sjeverna strana otoka i prema istoku je more hladnije, dok je s južne i zapadne strane otoka toplije. Brački kanal bilježi jake morske struje.

Dominantne vrste tla na otoku su kamenjar, crnica i smeđe tlo, plitki sloj humusa nad stijenama te crvenica koja većinom dominira u dolinama ili ponikvama.

1.1.3. Oceanografska obilježja

Područje obuhvata FLAG-a pripada Srednjem Jadranu i prema dubini karakterizira ga relativna plitkost, obzirom da 74% ukupne površine mora zauzima kontinentska podina ili šelf s dubinama do 200 m. Obzirom na fizičku strukturu i različite facijese morskoga dna, područje Srednjeg Jadrana, pa tako i FLAG-a Brač, najvećim djelom prekrivaju pjeskoviti i muljeviti sedimenti. Obzirom na najzastupljeniji muljeviti sediment, najrasprostranjenije su biocenoze obalnih terigenih muljeva, detritičnih dna otvorenog otočnog područja i otvorenog mora i muljevitih dna otvorenog mora. Jadransko more, s obzirom na temperaturna obilježja, pripada toplim morima. Također, uz obale otoka Brača more je relativno toplo - u kolovozu se temperatura kreće od 21 do 25° C, a u veljači od 11 do 14° C. Prema istoku i na sjevernoj strani otoka more je nešto hladnije, u odnosu na južnu i zapadnu obalu, zbog utjecaja brojnih podmorskih izvora. Slanost mora je visoka i kreće se oko 38‰. More je bogato kisikom, količine se kreću između 5-6 ml/l. Mikrobiološki pripada u kategoriju čistog mora, što pogoduje uzgoju riba i školjki, te različitim društveno-gospodarskim, sportsko rekreacijskim aktivnostima. Zagađenja mora oko otoka Brača su minimalna jer na otoku nema većih gradskih naselja niti znatnijih industrijskih pogona. Čistoća, prozirnost i modrina mora u bračkim uvalama jedna je od njegovih najistaknutijih i danas u svijetu gotovo nenadmašivih turističkih prednosti. Opća cirkulacija vodenih masa otoka Brača spada u tipična ciklonalna gibanja. Prevladavaju morske struje morskih mijena brzine do 0.4 čvorova. U zimskoj sezoni najčešći su vjetrovi na otoku hladna i suha bura (NE) i toplo i vlažno jugo (SE), koji obično pušu nekoliko dana za redom, pod čijim utjecajima se stvaraju valovi. Prema ocjeni kakvoće mora za razdoblje od 2013.-2016. godine, more na području FLAG-a Brač izvrsne je kvalitete. Ocjena je određena na temelju kriterija definiranih Uredbom o kakvoći mora za kupanje (NN 73/08) i EU direktivom o upravljanju kakvoćom vode za kupanje (br. 2006/7/EZ) na 26 mjernih stanica na prostoru FLAG-a.

1.1.4. Bioklimatska obilježja

Sredozemna klima sa suhim i vrućim ljetima te kratkim i blagim zimama karakteristična je za priobalni pojas otoka. Unutrašnjost otoka zimi bilježi niže temperature za razliku od priobalja, a temperature često padaju ispod nule. Prosječna temperatura zraka u siječnju iznosi 8,7 °C, a u srpnju 24,7 °C. Prema količini oborina, zimski mjeseci bilježe najviše padalina, dok ljeti prevladava suša. Godišnja količina padalina za Sutivan iznosi oko 700 mm, dok je godišnji prosjek u mjestu Dol do 1400 mm. Sa prosječno 2600 sunčanih sati, Brač spada u jedan od najsunčanijih otoka, a kada je riječ o vjetrovima, tijekom hladnog dijela godine puše toplije jugo i hladna bura, dok ljeti vjetrovi nisu jaki, ali dnevna cirkulacija zraka uzrokovana je večernjim maestralom s mora te burinom s bračkih brda.

Klimatske promjene predstavljaju prijetnju i izazov zbog svog utjecaja na sve aspekte okoliša i gospodarstva te ugrožavaju održivi razvoj lokalne zajednice. Utječu na učestalost ekstremnih vremenskih nepogoda kao npr. ekstremne padaline, oluje, suše, toplinski valovi, podizanje razine mora, porast temperature zraka i vodenih površina, i dr. Otoku prijete ekstremiteti kao što su

podizanje razine mora, veći broj sušnih dana te manjak pitke vode što ostavlja posljedice kako na floru i faunu tako i na sve gospodarske djelatnosti zastupljene na otoku. S manjkom pitke vode dolazi do nemogućnosti obavljanja osnovnih poljoprivrednih poslova, sušna razdoblja utječu na usjeve, a onečišćenje mora balastnim vodama i prekomjernim izlovom do manjka ribe i ugroze bioraznolikosti.

Kao i ostali srednjodalmatinski otoci, Brač pripada mediteranskoj vegetacijskoj zoni (zona euromediterranske zimzelene vegetacijske jedinice, razreda *Quercetea ilicis*). Na području otoka prevladava klimazonalna zajednica vazdazelenog hrasta crnike koja je stoljećima iskorištavana i degradirana u makije, garige i kamenjare koji su prilagođeni ljetnim sušama. Viši dijelovi otoka mjestimice su obrasli crnim i alepskim borom. Šume alepskog bora razvijene su uz sva obalna naselja. U središnjem dijelu otoka zastupljene su šume i šikare hrasta medunca i bijeloga graba.

1.1.5. Kulturno-povijesna baština

Cijeli otok Brač bogata je riznica hrvatske kulturno-povijesne baštine, s čak 196 zaštićenih kulturnih dobara, prema Registru kulturnih dobara RH, od kojih su 147 iz kategorije nepokretno kulturno dobro, i to 122 pojedinačnih dobara, 14 arheoloških dobara, 1 kulturni krajolik i 10 kulturno-povijesnih cjelina. Na području FLAG-a je i 45 zaštićenih pokretnih dobara (26 pojedinačnih i 19 zbirki) te 4 nematerijalna kulturna dobra (Prilog 1 – Popis kulturnih dobara područja FLAG-a).

Podrijetlo imena otoka Brača seže u daleku prošlost, no nije u znanosti potpuno utvrđeno. Vjerojatno potječe od ilirskog imena brentos - jelen, jer su ga i Grci zvali Elaphusa i Bretanide, od elaphos = jelen. Da je u prapovijesno doba na Braču bilo jelena svjedoče i nalazi u špilji Kopačini. Rimski povjesničar Polibije naziva ga Bretia, Plinije Stariji Brattia, a u Antinojevom putopisu iz 4. st. naziva se Bractia. Bizantinski car Konstantin Porfirogenet ga u 9. st. naziva Barzo i tvrdi da su on i Hvar „najljepši i najplodniji“ među jadranskim otocima. U doba mletačke uprave zvao se talijanski Brazza, a hrvatski Brač.

Najstariji arheološki nalazi na ovom području datiraju još iz mlađeg kamenog doba (između 3000.-2000. g. pr. Kr.) a radi se o materijalnim ostacima u špilji Kopačini i kod Donjeg Humca, Nerežišća i Škripa. Ilirsko pleme Delmati naseljava se na Brač u metalnom dobu, a tijekom tog razdoblja nastale su broje *gradine* ograđene suhozidom, među kojima su najpoznatije Rat kod Ložišća, Koštilo kod Bola, Vela Gomila kod Nerežišća, Malo Gračišće, Gomila na Brkati i Hum kod Gornjeg Humca, Gradac i Velo Gračišće kod Selaca te *gomile*, ilirski grobni spomenici kojih je mnogo nađeno na području Bobovišća, Ložišća, Donjeg Humca, Nerežišća i Selaca, a najviše oko Gornjeg Humca.

Na Braču nisu pronađeni dokazi koji bi potvrdili postojanje starogrčkih naselja pa se pretpostavlja da je grčka kolonizacija zaobišla ovaj jadranski otok. Rimljani su, nakon dugotrajnih borbi s Ilirima, pokorili ovo područje, ali tragovi nekog većeg rimskog grada također nisu pronađeni. Pretpostavlja se da veće naselje nije osnovano zbog blizine Salone, koja je bila središte provincije Dalmacije. Međutim, utjecaj rimske civilizacije vidljiv je u poljoprivredi, stočarstvu, pomorstvu, graditeljstvu, skulpturi i osobito kamenarstvu. O njemu svjedoče antički kamenolomi kod Splitske i Škripa, kao i ostaci brojnih gospodarskih zgrada, tzv. villae rusticae. Na Braču pronalazimo

dokaze kontinuiteta antičke civilizacije i kulture od starog do srednjeg vijeka. Nakon razaranja Salone, Brač postaje utočište salonitanskim prebjezima, a potom i Slaveni počinju naseljavati otok. U to vrijeme Brač je bio pod Bizantskim carstvom. U 12. st. Hrvatska je s dalmatinskim gradovima pripojena Ugarskoj, ali Brač je očuvao političku autonomiju. Od 1268. do 1357. godine, Bračani su priznavali mletačku vlast, a zatim ugarsko-hrvatsku, zadržavajući uvijek svoju komunalnu samoupravu i stare povlastice. Godine 1420. započinje dugotrajna mletačka uprava cijelom Dalmacijom.

Prve ranokršćanske građevine na otoku Braču nastaju u drugoj polovici 6. st., na području današnjeg Sutivana, Supetra, Lovrečine, Postira, Mirja, Pučišća, Poglja, a vjerojatno i Bola. Crkve su redom bile posvećene svecima čije su se relikvije čuvale u Rimu, što dokazuje da je gradnja tih objekata bila planska, pod patronatom državne i crkvene vlasti. To se očituje i u kvaliteti projektiranja i građenja crkava, što nije slučaj kod velikog broja crkvenih objekata građenih izvan provincijskih središta. Kao osnovna mjera korištena je rimska stopa, što je rezultiralo skladnim građevinama preciznih razmjera. Nigdje se drugdje na jadranskoj obali ne nalaze ostaci toliko brojnih starokršćanskih crkava i samostana. Renesansna kultura i umjetnost također su ostavile značajan trag na Braču, kao i u ostatku dalmatinskog primorja. Brački kamenolomi privukli su velike dalmatinske renesansne graditelje poput Jurja Dalmatinca, Andrije Alešija i Nikole Firentinca, čija se djela nalaze po cijelom otoku. Sveukupno na području FLAG-a ima čak 116 sakralnih objekata, koji se prema tematsko-povijesnim cjelinama dijele na: ranokršćanske, srednjovjekovne i župne crkve, samostane i eremitorije te crkve na mjestima pretkršćanskih kultova. Najpoznatiji eremitorij na Braču je Pustinja Blaca, koja je kandidat za UNESCO-vu listu svjetske baštine.

Najstarije naselje na području FLAG-a je Škrip, s kontinuitetom života oko 2000 godina. Na mjestu ilirskih zidina u Škripu podignut je rimski mauzolej, a potom obrambena tvrđava Radojković u kojoj od 1979. godine djeluje Muzej otoka Brača s vrijednim eksponatima s cijelog područja. S Brača potječe i jedan od najvažnijih dokumenata hrvatske pismenosti – Povaljska listina. Riječ je o prvom na pergameni pisanom spomeniku hrvatskog jezika i pisma (bosančice), nastalom 1184. godine, čiji se prijepis iz 1250. godine čuva u Župnom uredu Pučišća. Čuveni hrvatski kipari Ivan Rendić (1849.-1932.) i Branislav Dešković (1883.-1939.) porijeklom su s Brača.

Osim bogate materijalne kulturne baštine, područje FLAG-a Brač odlikuje i značajan broj nematerijalnih kulturnih dobara, od kojih su zaštićena: priprema tradicijskih jela brački vitalac (Nerežišća) i torte hrapočuše (Dol), umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način (Milna), kao i govori milnarskog područja. Također, tradicija klapskog pjevanja, umijeće suhozidne gradnje i mediteranska prehrana uvršteni su u nacionalni Registar kulturnih dobara, ali i na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine, a karakteristični su, među ostalim, i za otok Brač.

1.1.5.1. Kulturno-povijesna maritimna baština

Većina turističkih zajednica na otoku u sklopu ljetnih kulturnih manifestacija održava i ribarske fešte ili ribarske večeri koje uz ponudu ribe i ostalih autohtonih proizvoda nastoje gostima ponuditi tradiciju na izvorni način. Kulturno-povijesna baština vezana za ribarstvo i inovacije Brača, u

samom je svjetskom vrhu. Poznati inovatori koji su dio svog životnog vijeka proveli izvan Hrvatske stječući znanja i vještine koje su uvelike promijenile tijek svjetskog pa tako i hrvatskog ribarstva.

Bracera je najpoznatija trgovačka brodica kojom se stoljećima prevozilo terete između kopna i jadranskih otoka. Izgradnjom magistrale, te dolaskom modernih trajekata većina tadašnjih bracara prepuštena je zubu vremena. Zadnjih godina nastoji ih se vratiti iz zaborava. Braceru „Roditelj“ koja je najstarija izvorno sačuvana bracara na Jadranu, Turistička zajednica Grada Supetra kupila je za stvaranje muzeja pomorstva na otvorenom, edukaciju lokalnog stanovništva i gostiju o pomorskoj tradiciji i baštini otoka Brača, ali do danas ta ideja nije provedena. Mb „Roditelj“ je zaštićeno kulturno dobro. Bracera je ime dobila po otoku Braču i građena je u bračkim brodogradilištima. O brodogradnji na otoku govori i činjenica da je najveći dio brodova koji su se 1863. nalazili u pomorskom gospodarstvu bio sagrađen u Milni, 24 broda ukupne nosivosti od 1.328 tona. 2011. godine, Udruga „Dupinov san“ nakon šest godina izgradnje, uz podršku brojnih sponzora i donatora, porinula je i u Supetru blagoslovila repliku povijesne bracere „Gospa od mora“ koja se danas koristi kao prvorazredna turistička atrakcija u Dubrovniku.

1.1.6. Prirodna baština

Prirodna baština Brača jednako je bogata i raznolika. Na području FLAG-a ukupno je 6 prirodnih znamenitosti upisano u Upisnik zaštićenih područja Uprave za zaštitu prirode MINGOR-a. To su: stijena Kolač (ili Koloč), Divlja kruška (*Pyrus amygdaliformis*) u Selcima, crni bor (*Pinus nigricans* Host.) na krovu crkvice Sv. Petra u Nerežišćima, Zlatni rat, Vidova gora i Dolina Blaca. Stijena Kolač prstenasta je stijena izgrađena od vapnenca i dolomita, nalazi se u sastavu Općine Nerežišća, a geomorfološkim spomenikom prirode proglašena je 1986. godine. Divlja kruška u Selcima zaštićena je 1956. godine kao spomenik prirode, potkategorija rijetki primjerci drveća. Riječ je o primjerku autohtone divlje kruške starom 150 godina i visokom šest metara koji predstavlja ostatak nekadašnjih šuma. Borić na crkvici Sv. Petra u Nerežišćima visok je 170 cm, a spomenikom prirode kao rijetki primjerak drveća proglašen je 1969. godine. Šljunčani rt Zlatni rat u Bolu jedinstven je prirodni fenomen, nastao od nanosa koji su erozijom ispirani s Vidove gore i specifičnom konstelacijom morskih struja i valova, te najpoznatija plaža na Jadranu. Zaštićen je od 1965. godine kao značajni krajobraz. Vidova gora (778 m) najviši je vrh otoka Brača te najviši otočni gorski vrh na cijelom Jadranu. Ime je dobila prema crkvici sv. Vida od koje danas postoje tek ostaci. Značajnim krajobrazom proglašena je 1970. godine, a tom kategorijom obuhvaćeno je šire područje od cca 1800 ha. Veći dio tog središnjeg bračkog platoa pokriven je autohtonom vegetacijom dalmatinskog crnog bora. Dolina Blaca u općini Nerežišća bujična je dolina urezana u vapnenoj podlozi s kanjonskim liticama, dubine do 200 m. Vegetacija je euro-mediteranska, a zaštićeno područje obuhvaća i morsku uvalu, koja pripada ekološkoj mreži zbog naselja morske cvjetnice posidonije. Na prostoru FLAG-a nalaze se dijelovi Ekološke mreže Natura 2000 – POVS (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju) – njih ukupno 22 (Prilog 1 – Zaštićeni prirodni lokaliteti na području FLAG-a i Prikaz obuhvata NATURA 2000 lokaliteta).

Osim zaštićenih lokaliteta, prirodnu baštinu područja FLAG-a Brač predstavljaju morski organizmi, poglavito oni zaštićeni. Zakonom o zaštiti prirode u Hrvatskoj su zaštićene sve morske kornjače: sedmopruga usminjača (*Dermochelys coriacea*), glavata želva (*Caretta caretta*), golema

želva (*Chelonia mydas*), svi morskisavci: sredozemna medvjedica (*Monachus monachus*), obični dupin (*Delphinus delphis*), dobri dupin (*Tursiops truncatus*), školjkaši: plemenita periska (*Pinna nobilis*) i prstac (*Litophaga litophaga*), tepuževi prugasta mitra (*Mitra zonata*), tritonova truba (*Charonia tritonis sequenza*) i bačvaš (*Tonna galea*). Najstrože su zaštićeni svi kitovi (*Cetacea*) koji se zateknu u Jadranu, a također i morski konjic (*Hippocampus*), crveni koralj (*Corallium rubrum*) i četiri vrste spužvi: velika kremenjača (*Geodia cydonium*), morska naranča 5 (*Suberites domuncula*), zvjezdasta rogljača (*Axinella polypoides*) i mekana rogljača (*Axinella cannabina*).

1.1.7. Stanje komunalne infrastrukture

Cestovni promet na području obuhvata FLAG-a Braču odvija se putem državnih, županijskih i lokalnih cesta. Tri su državne ceste (DC 113 Supetar-Nerežišća-Sumartin (trajektna luka) duljine 39,4 km, DC 114 Milna-Sutivan-Supetar duljine 18,8 km i DC 115 G. Humac-Bol duljine 11,4 km), zatim 10 županijskih cesta ukupne duljine 85,42 km i 10 lokalnih cesta duljine 26,79 km. Također, postoji i razgranata mreža nerazvrstanih cesta koje su u nadležnosti općina i gradova.

Na području obuhvata FLAG-a nalazi se zračna luka Brač smještena u Veškom polju, na području općina Bol i Pučišća. Opremljena je za prihvati i otpremu putničkih zrakoplova kapaciteta do 100 sjedećih mjesta. Javni prijevoz do zračnog pristaništa nije organiziran. Otvorena je cijele godine, no većina prometa odvija se u ljetnim mjesecima, kada prometuju 4 linije, 1 redovna (Zagreb-Brač) i 3 međunarodne, charter linije. Na području FLAG-a nalaze se 3 interventna heliodroma (Selca, Pražnice i Milna), a u planu je izgradnja dodatna 3 (Nerežišća, Mirca i Sutivan).

Trajektne veze do otoka Brača ostvaruju se iz 2 kopnena prometna središta – Splita i Makarske. Izvan turističke sezone, povezanost otoka s kopnom državnim trajektnim linijama na dnevnoj frekvenciji iznosi 12 puta, u niskoj sezoni se povećava na 16 i u sezoni na 19 puta. Primarno pomorsko prometno čvorište na otoku je trajektna luka Supetar, sekundarno trajektna luka Sumartin (Selca), a povezanost s kopnom brzobrodskom linijom ostvaruju Bol i Milna. Na području FLAG-a 11 je luka otvorenih za javni promet. Prema Prostornom planu SDŽ-a, 3 su luke županijskog značaja (Supetar, Bol i Sumartin), dok su ostale značajne lokalno. Kada je riječ o lukama posebne namjene, na Braču je 1 industrijska luka (Pučišća), 1 brodogradilišna luka (Sumartin) te 2 luke nautičkog turizma (Aci i Vlaška).

Opskrba vodom na području FLAG-a vrši se iz vodoopskrbnog sustava Omiš-Brač-Hvar-Šolta-Vis. Voda se s kopna doprema pomorskim cjevovodima do CS Trstena te dalje cjevovodom do centralnog vodospremnika - Vodospreme Brač. VS Brač veći dio godine puni se gravitacijski, dok se CS Trstena aktivira samo ljeti, u vrijeme vršne potrošnje i radi u prosjeku 10 dana godišnje. Isporučitelj vodnih usluga na području FLAG-a je Vodovod Brač d.o.o. Supetar u čijoj je nadležnosti javna vodoopskrba i odvodnja otpadnih voda.

Veća naselja na području otoka Brača imaju svoje odvojene kanalizacijske sustave, međutim, potrebno je dovršiti izgradnju kanalizacijskih sustava Postira, Sutivan, Milna i Sumartin-Puntinak (PP SDŽ). Također, potrebno je izgraditi uređaje za pročišćavanje otpadnih voda u Supetru, Bolu i Pučišćima jer se trenutno ispuštaju u podmorske ispuste bez prethodnog pročišćavanja.

Cjelokupni otpad FLAG područja trenutno se zaprima na gradskom odlagalištu „Kupinovica“ (Grad Supetar), kojim upravlja Komunalno društvo Grad d.o.o. iz Supetra. Odlagalište „Košer“ na

području općine Pučišća, zatvoreno je 2020. godine. Izgradnja Pretovarne stanice Brač planirana je na području Općine Pučišća. Trenutno veliki problem predstavlja nepostojanje adekvatnog odlagališta na području FLAG-a, budući da odlagalište „Kupinovica“ nema dostatne kapacitete za prihvrat otpada s cijelog otoka Brača.

Sva električna energija koja se koristi na otoku Braču dolazi s kopna. Elektroenergetska mreža na području FLAG-a u nadležnosti je u nadležnosti HEP-a, distribucijsko područje Elektrodalmacija Split – Pogon Brač. Osnovni dio sustava prolazi kroz Nerežišća, Postira i Supetar, a glavna transformatorska stanica se nalazi na području Općine Nerežišća (110/35 kV). U općinama Bol, Milna, Postira i Pučišća nalaze se srednjenaponske transformatorske stanice 35/10 kV.

1.2. Gospodarske značajke područja

1.2.1. Opće gospodarske značajke i razvijenost područja

Područje FLAG-a Brač te sve JLS u njegovom sastavu pripadaju iznadprosječno razvijenim područjima RH, ukoliko se promatra prema indeksu razvijenosti za razdoblje 2014.-2016. godine. Prosječna razvijenost FLAG područja iznosi 106,653, pri čemu Grad Supetar, Općine Bol i Sutivan pripadaju 8. razvojnoj skupini, Općine Postira i Milna 7., Pučišća i Nerežišća 6. te Općina Selca 5. razvojnoj skupini (Prilog 1 - Osnovni razvojni pokazatelji u sklopu indeksa razvijenosti FLAG područja).

Gospodarsku strukturu FLAG-a Brač obilježava relativna diverzificiranost, što znači da uz tradicionalno i suvremene prisutne djelatnosti (poljoprivreda, ribarstvo, stočarstvo, trgovina i turizam), u gospodarstvu otoka sudjeluju i druge privredne grane poput prerađivačke industrije, kamenarstva i sl. U gospodarskoj strukturi područja FLAG-a, promatrano prema broju tvrtki, dominiraju poduzetnici iz djelatnosti L – Poslovanje nekretninama, njih 23%, slijede poduzetnici iz djelatnosti I – Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane 17%, F – Građevinarstvo 13%, te djelatnosti M – Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti 8%. Obzirom na veličinu, na području FLAG-a Brač dominiraju mikro i male tvrtke koje predstavljaju 99,7% svih poslovnih subjekata, dok posluju 3 srednje i 2 velike tvrtke koje su u 2020. godini ostvarile oko jedne trećine prihoda svih tvrtki na području FLAG-a Brač. U tom pogledu nužno je daljnje poticanje poslovanja subjekata mikro i malog poduzetništva kao gospodarske okosnice područja FLAG-a Brač.

Na području FLAG-a Brač je 2023. godine djelovalo ukupno 784 obrta. Obrti područja FLAG-a Brač predstavljaju udio od 5,5% obrta SDŽ. U posljednje tri godine primjetan je porast broja obrta na području FLAG-a, što ukazuje na činjenicu da obrtništvo predstavlja značajan i rastući oblik obavljanja poduzetničke aktivnosti na području FLAG-a. Obrti koji obavljaju i registrirani su za djelatnosti ribarstva, školjkarstva i uzgoja morskih organizama, zauzimaju udio od 6,4% u ukupnom broju obrta FLAG područja, odnosno njih 50. Prema ukupnom broju registriranih obrta, najveći broj je iz Grada Supetra (244 obrta) i općine Bol (138), dok je najveći broj obrat s djelatnostima ribarstva i uzgoja morskih organizama u općini Bol (13 obrat) i općini Selca (11 obrta).

Tablica 2 Broj obrta i obrta u ribarstvu na području FLAG-a Brač u 2023. godini

JLS	Broj obrta	Broj obrta s djelatnošću ribarstva, školjkarstva i uzgoja morskih organizama
Supetar	244	8
Bol	138	13
Sutivan	46	3
Postira	77	2
Milna	58	7
Nerežišća	44	1
Pučišća	80	5
Selca	97	11
FLAG Brač	784	50
SDŽ	14015	454

Izvor: Obrtni registar, MGOR

1.2.2. Ribarstvo i akvakultura FLAG područja

1.2.2.1. Područja djelovanja ribara i uzgajivača morskih organizama

Ribari s područja FLAG-a Brač ribolovne aktivnosti obavljaju uglavnom u vodama okruženja područja FLAG-a, odnosno prema Pravilniku o granicama u ribolovnom moru (NN 5/11), u ribolovnoj zoni G, odnosno njenim podzonama G2 i G3. Međutim potencijalno gravitiraju i drugim zonama, obzirom na uporabu određenih ribolovnih alata, što se posebno odnosi na ulov mrežom plivaričom.

Ribolovna zona G se nalazi u unutarnjem ribolovnom moru Republike Hrvatske koje je omeđeno na sjeverozapadu jugoistočnom granicom Ribolovne zone F tj. ravnom crtom koju spajaju točke: rt od Križa (na kopnenoj obali) – rt Širan (jugozapadni rt otoka Drvenik Veli) te se nastavlja azimutom 210° do točke gdje dotiče ravnu polaznu crtu u točki X6, nastavlja se prema jugoistoku dijelom sjeveroistočnom i istočnom granicom Ribolovne zone C i dijelom sjeverne granice Ribolovne zone D (to su točke na polaznoj crti: X6 – jugozapadni rt otoka Vodnjak Veli – rt Proizd (otok Proizd) – rt Velo dance (otok Korčula) – jugozapadni rt otoka Kapište – rt Veljeg mora (otok Lastovo) – rt Struga (otok Lastovo) – otok Glavat – rt Korizmeni (otok Mljet), te nastavlja prema istoku crtom niske vode uzduž zapadne i sjeverne obale otoka Mljet do rta Gruj od kojeg dalje ide polaznom crtom koja spaja sljedeće točke: rt Gruj (otok Mljet) – južni rt otoka Sv. Andrija – jugoistočni rt otoka Mrkan – rt Zarubača (na kopnenoj obali) i dalje prema sjeveru i sjeveroistoku crtom niske vode uzduž obale kopna do točke na obali kopna od koje ide razgraničenje na moru sukladno Ugovoru o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine od 30. srpnja 1999. koji se privremeno primjenjuje od dana potpisa, te slijedi crtu razgraničenja na moru između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine utvrđene tim Ugovorom do točke na kopnu

gdje počinje državna granica između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine te se nastavlja crtom niske vode uzduž obale kopna i završava u točki rt od Križa.

Ribolovna podzona G2 nalazi se u unutarnjem ribolovnom moru RH, a omeđena je granicom koja polazi od točke Rt od križa (kopno) i proteže se prema istoku obalom kopna do rta južno od mjesta Vranjice. Nastavlja se prema jugu ravnom crtom do rta Okruk (otok Čiovo), te južnom obalom otoka Čiova do rta Čiova. Dalje se granica proteže prema sjeveru ravnom crtom do rta Marjan (kopno) i nastavlja se prema istoku obalom kopna do ušća rijeke Žrnovnice (obuhvaćajući rijeku Žrnovnicu 100 m uzvodno od mosta na ušću rijeke). Zatim se granica nastavlja prema jugoistoku obalom kopna do ušća rijeke Cetine (uključujući i dio rijeke do crte koja spaja predjel Planovo sa predjelom Priko pravcem staroga porušenog mosta preko rijeke), i nastavlja obalom kopna jugoistočno do rta Svitna. Od te točke, granica ide ravnom crtom do rta Lašćatna (otok Brač), te se proteže prema zapadu sjevernom i zapadnom obalom otoka Brača do rta Ražanj. Zatim se ravnom crtom spaja s rtom Livka (otok Šolta) i nastavlja se prema sjeverozapadu sjevernom obalom otoka Šolte do rta Obinuški bok. Od te točke, granica ribolovne podzone G2 nastavlja se ravnom crtom do jugoistočnog rta uvale Solinska (otok Drvenik veli), te se proteže prema sjeveru istočnom i sjevernom obalom otoka Drvenika velog do rta Širan, a zatim se ravnom crtom spaja s početnom točkom Rt od križa (kopno).

Ribolovna podzona G3 nalazi se u unutarnjem ribolovnom moru RH, a omeđena je granicom koja polazi od točke na rtu Širan (otok Drvenik veli) i proteže se prema istoku obalom otoka Drvenika velog do jugoistočnog rta uvale Solinska. Nastavlja se prema jugoistoku ravnom crtom do rta Obinuški bok (otok Šolta), a zatim prema jugu zapadnom i južnom obalom otoka Šolte do rta Livka. Od te točke, granica ide ravnom crtom do rta Ražanj (otok Brač) i proteže se prema istoku južnom obalom otoka Brača do rta Lašćatna. Zatim se ravnom crtom spaja s rtom Svitna (kopno), te se nastavlja prema jugoistoku obalom kopna do sjevernog rta uvale Vira donja. Od te točke, granica ribolovne podzone G3 nastavlja se ravnom crtom do rta Sućuraj (otok Hvar), te se proteže prema zapadu sjevernom obalom otoka Hvara do rta Pelegrin, a zatim se ravnom crtom spaja s točkom na jugozapadnom rtu otoka Vodnjaka velog, koji se nalazi na ravnoj polaznoj crti. Od te točke, granica se nastavlja prema sjeverozapadu ravnom polaznom crtom do točke X6, a zatim se ravnom crtom azimutom 30° spaja s početnom točkom na rtu Širan (otok Drvenik Veli).

1.2.2.2. Broj ribara i uzgajivača morskih organizama

Broj ribara na području FLAG-a Brač definiran je na temelju broju registriranih povlastica temeljen na popisu plovila s područja FLAG-a. Ukupno je prema podacima Uprave ribarstva za 2022. godinu za područje FLAG-a Brač registrirano 79 povlastica gospodarskog ribolova. Broj povlastica na području FLAG-a predstavlja 12,7 % registriranih povlastica na području SDŽ te 2,7 % povlastica gospodarskog ribolova Republike Hrvatske. U odnosu na broj registriranih povlastica gospodarskog ribolova iz 2017. godine, kada ih je bilo 78 (aktivne i pohranjene), broj je povlastica povećan za jednu. Iako navedeni udio ne ukazuje na značajniju zastupljenost gospodarskih subjekata ribarstva u županijskim i nacionalnim okvirima, sektor ribarstva i akvakulture prepoznat je kao važan izvor prihoda područja ribarstvene zajednice Brača, a osim toga, ribolov, uzgoj morskih organizama te prerada proizvoda ribarstva, dio su tradicije i suvremenog identiteta otoka Brača.

Najveći je broj ribara – registriranih povlastica u 2023. godini u općini Selca (24 povlastice), a slijedi općina Bol sa 16 povlastica te Grad Supetar s 14 povlastica za gospodarski ribolov. Na području FLAG-a prema evidenciji Uprave ribarstva (Registar dozvola u akvakulturi), 1 je aktivni subjekt uzgajivač morskih organizama – Sardina d.o.o. iz Postira. Lokacija uzgojnih zona je uvala Maslinova u općini Milna, gdje se najvećim djelom uzgajaju vrste lubin i komarča te manjim djelom dagnje, te akvatorij Vela Grška u općini Nerežišća gdje se uzgajaju tune.

Tablica 3 Broj povlastica za gospodarski ribolov područja FLAG-a Brač u 2023. godina

JLS	Broj povlastica
Supetar	14
Milna	5
Bol	16
Pučišća	5
Postira	7
Nerežišća	2
Selca	24
Sutivan	6
FLAG Brač	79
Splitsko-dalmatinska županija	622
Ukupno RH	2971

Izvor: MP, UR

Tablica 4 Uzgajivači morskih organizama područja FLAG-a Brač u 2023. godini

JLS	Uzgajivač	Lokacija	Vrste uzgajanih vodenih organizama
Postira	Sardina d.o.o.	Općina Milna, dio k.o. Milna, predio uvale Maslinova, površina za uzgoj ABCD	lubin (<i>Dicentrarchus labrax</i>) i komarča (<i>Sparus aurata</i>)
Postira	Sardina d.o.o.	Općina Milna, dio k.o. Milna, predio uvale Maslinova, površina za uzgoj EFGH	lubin (<i>Dicentrarchus labrax</i>) i komarča (<i>Sparus aurata</i>)

Postira	Sardina d.o.o.	Općina Milna, dio k.o. Milna, predio uvale Maslinova, površina za uzgoj IJKL	lubin (<i>Dicentrarchus labrax</i>) i komarča (<i>Sparus aurata</i>)
Postira	Sardina d.o.o.	Općina Milna, dio k.o. Milna, predio uvale Maslinova, površina za uzgoj MNOPRS	dagnja (<i>Mytilus galloprovincialis</i>)
Postira	Sardina d.o.o.	Općina Milna, dio k.o. Milna, predio uvale Maslinova, površina za uzgoj TUVZ	lubin (<i>Dicentrarchus labrax</i>) i komarča (<i>Sparus aurata</i>)
Postira	Sardina d.o.o.	akvatorij Vela Grška, u Općini Nerežišća, na otoku Braču	tuna (<i>Thunnus thynnus</i>)

Izvor: Registar dozvola u akvakulturi, UR

1.2.2.3. Količina i struktura ulova morskih organizama

Prema podacima Uprave ribarstva, na iskrcajnim mjestima u obuhvatu područja FLAG-a Brač, u 2022. godini iskrcano je 1.578,6 tona ribe i drugih morskih organizama. U odnosu na prijašnje godine, količina ulova oscilira, međutim značajno je primijetiti trend opadanja u odnosu na protekle 4 godine. Iskrcajno mjesto Supetar ističe se najvećom količinom ulovljene ribe u 2022. godini, međutim značajno je primijetiti da količina iskrcajne ribe na pojedinim iskrcajnim mjestima varira u međuovisnosti o godinama, na što uvelike utječu faktori ulova, ali i gravitacije ribara s, ali i izvan FLAG područja koji obavljaju gospodarski ribolov u ribolovnim zonama blizu kopnenog područja FLAG-a, pa samim time i vrše iskrcaj ribe na području FLAG-a.

Prema vrstama, na području FLAG-a Brač u 2022. godini dominirala je mala plava riba s iskrcanom količinom od 1.523,3 tona ribe ili 96,4 % cjelokupne ribe FLAG područja, a slijedi bijela riba s 40 tona iskrcaja, odnosno 2,5 % cjelokupne iskrcane ribe. Ostale skupine su količinom i udjelom manje značajne. Navedena struktura ulova odražava zastupljenost ribolovnih plovila i alata za lov male plave ribe s FLAG područja. Većina ulova koja se ostvaruje na području FLAG-a Brač ostvaruje se plivaričarskim ulovom u kojoj dominira plivaričarska flota iz Sumartina, dok se ostale vrste koje su zastupljene ne love alatima kojima je moguće loviti količine koje bi konkurirale plivaričarskom ulovu. Značajno je istaknuti kako iskrcana količina male plave ribe s područja FLAG-a Brač zauzima udio od 15,8 % iskrcaja ove vrste s područja SDŽ, čemu zasigurno doprinosi i mogućnost prerade male plave ribe na otoku.

Tablica 5 Iskrcaj morskih organizama (u kg) na području FLAG-a u razdoblju 2019. - 2022.

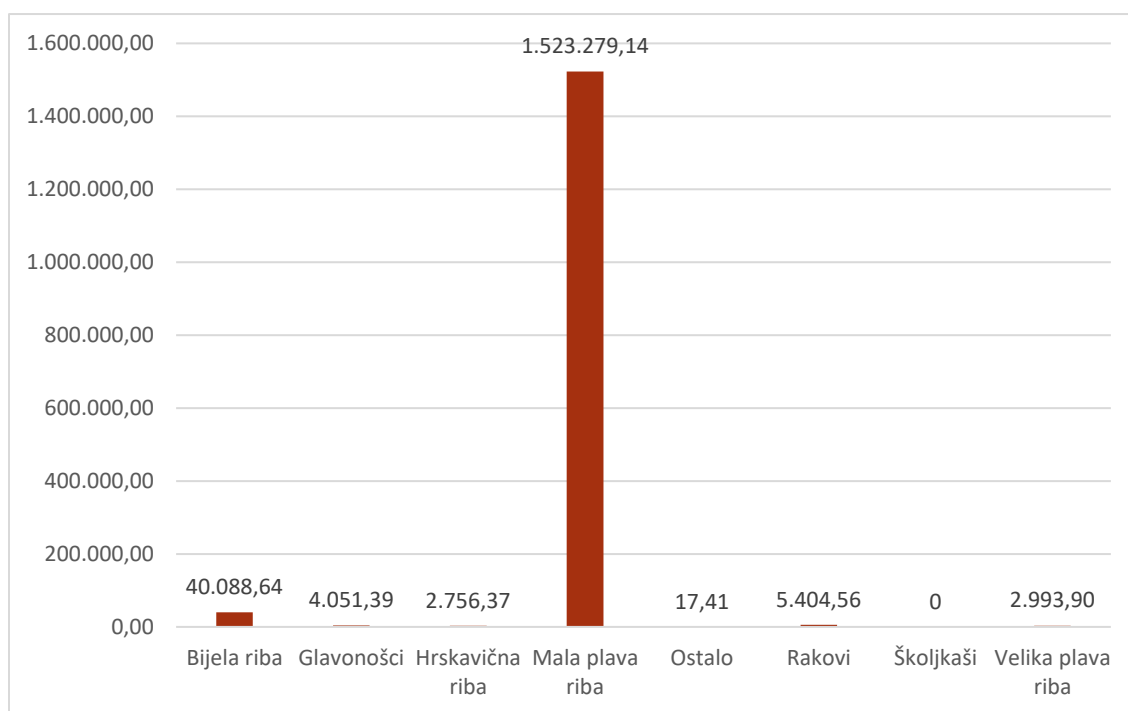
Iskrcajno mjesto	2019. godina	2020. godina	2021. godina	2022. godina
Supetar	645.200,70	934.461,50	658.120,00	886.084,66
Bol	567.766,25	70.770,87	42.149,80	92.342,90
Milna	1.158.522,34	814.199,80	559.177,99	237.387,80
Pučišća	9.380,55	98.063,70	15.276,58	12.554,30
Sutivan	869,00	2.287,40	1.246,30	1.838,24
Postira	18.600,84	1.395,00	1.039,30	4.102,96
Povlja	1.023,60	599,12	1.147,50	807,30
Sumartin	346.096,20	405.243,19	137.670,00	343.473,25
FLAG Brač	2.747.459,48	2.327.020,58	1.415.827,47	1.578.591,41

Izvor: MP, UR

Tablica 6 Količine ulovljenih morskih organizama prema vrstama i iskrcajnim mjestima područja FLAG-a u 2022. godini

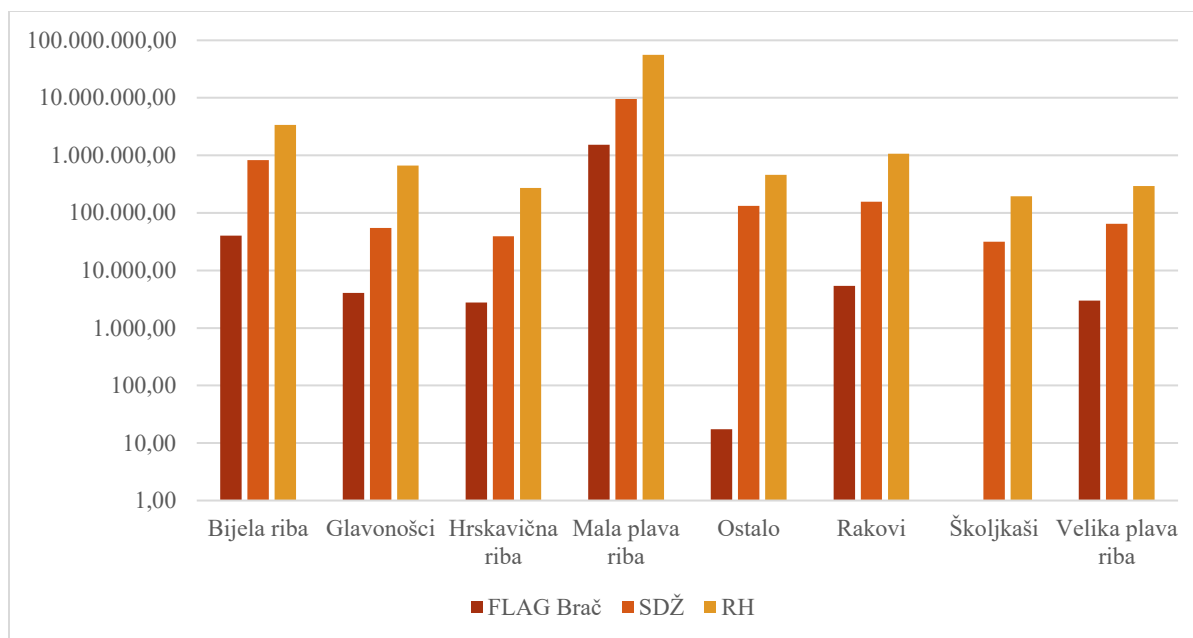
	Supetar	Bol	Milna	Pučišća	Sutivan	Postira	Sumartin	FLAG Brač	SDŽ	RH
Bijela riba	20.944,95	3.840,60	7.016,80	783,20	1.104,90	1.442,90	4.955,29	40.088,64	826.175,67	3.404.013,17
Glavonošci	1.419,31	669,40	1.109,30	21,90	270,30	220,56	340,62	4.051,39	54.481,15	665.426,16
Hrskavična riba	1.545,30	231,70	447,40	1,70	332,00	18,00	180,27	2.756,37	39.111,05	270.076,58
Mala plava riba	856.206,40	87.324,80	227.399,50	11.739,40	82,04	2.377,90	338.149,10	1.523.279,14	9.605.429,83	56.244.848,85
Ostalo			1,00				16,41	17,41	131.879,61	457.630,86
Rakovi	3.461,70	241,40	1.210,80		6,00	5,50	479,16	5.404,56	157.054,44	1.074.374,99
Školjkaši								0,00	31.512,65	194.462,31
Velika plava riba	2.507,00	35,00	203,00	8,10	43,00	38,10	159,70	2.993,90	65.031,38	294.727,79
Ukupno	886.084,66	92.342,90	237.387,80	12.554,30	1.838,24	4.102,96	344.280,55	1.578.591,41	10.910.675,78	62.605.560,71

Izvor: MP, UR

Slika 4 Struktura ulova prema vrstama i količinama na području FLAG-a Brač u 2022. godini

Izvor: obrada FLAG-a Brač prema podacima MP, UR

Slika 5 Odnos količine ulova prema vrstama područja obuhvata FLAG-a Brač, SDŽ i RH u 2022. godini

Izvor: obrada FLAG-a Brač prema podacima MP, UR

1.2.2.4. Plovila

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, Uprave za ribarstvo na području FLAG-a Brač za gospodarski ribolov registrirano je 79 plovila, odnosno 12,7 % ribolovne flote SDŽ. Najveći je broj plovila registriran u općini Selca – 24 plovila, a slijedi općina Bol – 16 plovila i Grad Supetar – 14 plovila. Obzirom na dužinsku kategoriju plovila, većina od 70 % plovila pripada plovilima kraćima od 12 metara, a značajni broj od 12 plovila, odnosno 15 % plovila, pripada najvećoj dužinskoj kategoriji, tj. plovilima duljima od 24 metara, a koja se uglavnom odnose na ribolovnu flotu za ulov male plave ribe (plivarice). Prema snazi motora izraženoj u kW, većina plovila pripada najslabijim kategorijama, do 20 kW - 27 plovila i od 20 do 100 kW - 22 plovila, međutim 14 je plovila motora snage više od 300 kW. Ujedno ova kategorija plovila motora snage više od 300 kW s područja obuhvata FLAG-a Brač, predstavlja oko jednu trećinu plovila iste kategorije s područja SDŽ, što ukazuje na značajnu zastupljenost. Obzirom na navedena obilježja, može se zaključiti da ribarska flota FLAG područja pripada uglavnom malim kapacitetima, izuzev daleko poznate i prepoznate plivaričarske flote područja otoka Brača. Navedene su strukture odražene i na količinu i strukturu ulova/iskrcaja ribe obzirom na vrste, čime je pokazan nizak udio i male količine ulova/iskrcaja vrsta, izuzev male plave ribe. Kvaliteta opremljenosti ribarskih plovila je nešto u boljem stanju obzirom na zastupljenost ulaganja kroz mjere Operativnog programa pomorstvo i ribarstvo RH iz provedbenog razdoblja 2014.-2020., posebice među plovilima plivaričarske flote, obzirom na projekte ulaganja u zdravlje i sigurnost te energetske učinkovitost plovila, međutim i dalje se može istaknuti nedostatna opremljenost, posebice u smislu sigurnosti

plovidbe, radnih uvjeta i higijene, posebice kod manjih plovila, što nadalje posljedično utječe na otežane radne uvjete i sigurnost tijekom ribolova te nemogućnost efikasnog ribolova.

Tablica 7 Broj i struktura plovila FLAG područja

JLS	Broj plovila	Dužinska kategorija plovila (m)			Snaga motora (kW)			
		< 12	12-14	> 24	< 20	20 - 100	100 - 300	> 300
Supetar	14	14	0	0	7	4	3	0
Milna	5	4	1	0	3	0	1	1
Bol	16	12	4	0	5	6	5	0
Pučišća	5	5	0	0	1	3	1	0
Postira	7	1	1	5	1	0	0	6
Nerežišća	2	2	0	0	1	1	0	0
Selca	24	13	4	7	7	5	5	7
Sutivan	6	5	1	0	2	3	1	0
FLAG Brač	79	56	11	12	27	22	16	14
SDŽ	622	493	105	24	186	244	146	46
Ukupno RH	2971	2541	349	81	964	1204	628	175

Izvor: MP, UR

1.2.2.5. Ribolovni alati

Distribucija plovila obzirom na ribolovne alate FLAG područja određena je koristeći podatke o segmentaciji ribarske flote, Uprave ribarstva, a prema registracijskim oznakama za plovila s FLAG područja, a to su: Bl – BO, Milna – MN, Sumartin – SM i Supetar – SU. Osim plovila registriranih za obavljanje gospodarskog sektora ribarstva, odnosno onih koji imaju aktivnu povlasticu za gospodarski sektor ribolova, u ovu skupinu pripadaju i sva ostala plovila registrirana na odabranom području. Najveći broj plovila FLAG područja je iz kategorije Plovila samo s polivalentnim pasivnim alatima (PGP), njih 156 ili 68 %. To su plovila koja koriste samo pasivne alate, ali ni jedan alat ne koristi više od 50 % vremena. U ovaj segment pripadaju i sva plovila u malom obalom ribolovu. Pasivni ribolovni alat znači svaki ribolovni alat za koji nije potrebno da se aktivno giba pri ribolovnim aktivnostima, a uključuje: (a) jednostruke mreže stajaćice, zapplećuće mreže, trostruke mreže stajaćice, mrežne klopke; (b) lebdeće (plovuće) jednostruke mreže stajaćice i lebdeće (plovuće) trostruke mreže stajaćice, koje mogu biti opremljene napravama za sidrenje, plutanje i navigaciju; (c) parangale, povraze, vrše i klopke. Slijede potom plovila s mrežama stajaćicama (DNF), njih 30, a koje uključuju jednostruke mreže stajaćice (GNS), trostruke jednopodne mreže stajaćice (GTR), trostruke dvopodne mreže stajaćice (GTN). Plovila s udičarskim alatima (HOK) je 4, a u njih spadaju povrazi (odmet, kančenica, tunje samice, povraz s kukom) (LHP), stajaći parangal (LLS), plutajući parangal (LLD), povlačni povraz (panula) (LTL). Neaktivnih plovila na području FLAG-a je 26.

Tablica 8 Plovila područja FLAG-a prema ribolovnim alatima u 2021. godini

Alati	Broj plovila
Neaktivna plovila	26
Plovila koja koriste okružujuću mrežu plivaricu	4
Plovila s aktivnim alatima	4
Plovila s mrežama stajaćicama	30
Plovila s udičarskim alatima	4
Plovila s vršama i/ili drugim klopka	3
Plovila samo s polivalentnim pasivnim alatima	156
Pridnene kočarice i/ili plovila s pridnenom potegačom	3

Izvor: Segmentacija ribarske flote za 2021. godinu, UR

1.2.2.6. Ribarska infrastruktura

Odlukom o popisu iskrcajnih mjesta za ribarska plovila koja obavljaju gospodarski ribolov na moru (NN 10/2020) te Naredbom o popisu iskrcajnih mjesta za iskrcaj ulova s ribarskih plovila koja obavljaju gospodarski ribolov na moru (NN 53/2022), određuje se popis iskrcajnih mjesta za sva plovila iz gospodarskog ribolova na moru i koja su ostvarila ulov upotrebom definiranih ribolovnih alata. Prema navedenim podacima na području FLAG-a Brač nalazi se 6 definiranih mjesta za iskrcaj ribe, ovisno o ribolovnim alatima, pri čemu je na svim mjestima dozvoljen iskrcaj ulova plivarica srdelara.

Postojeća iskrcajna mjesta FLAG Brač područja suočena su s općom problematikom nedostatka operativnog prostora za iskrcaj i adekvatnu i nužnu opskrbu ribarskih plovila, uz sve prisutnu problematiku nerazumijevanje nadležnih lučkih uprava za ribare, što se ponajprije ogleda u davanju prednosti nautičkom turizmu i trajektnom prometu. Osim nedostatka prostora, ograničenje predstavlja i nedostatna opremljenost mjesta predviđenih za iskrcaj dodatnim sadržajima poput osiguranja opskrbe gorivom, servisnim uslugama i remontom te rashladnim i skladišnim kapacitetima, blizine prometnica (pristupnih cesta i puteva) i slično. Na području FLAG-a ne postoji ribarska luka, te se može zaključiti o nedostatnoj ribarskoj infrastrukturi za uspješan i učinkovit razvoj sektora ribarstva.

Tablica 9 Iskrcajna mjesta FLAG područja

Iskrcajno mjesto	Plivarica srdelara	Plivarica tunolovka	Koća	Dredža	Potegače	Male plivarice	Jabučki džep	Plavoperajna tuna - udičari alati	Iglun	Crveni koralj	Hranjenje tuna	Jegulja
Supetar	X		X		X	X						
Milna	X	X	X		X	X	X	X	X		X	
Uvala Maslinova	X										X	
Bol	X		X		X	X						
Sumartin	X	X	X		X	X		X	X			
Pučišća	X		X									

Izvor: Naredba o popisu iskrcajnih mjesta za iskrcaj ulova s ribarskih plovila koja obavljaju gospodarski ribolov na moru (NN 53/2022)

1.2.2.7. Povezanost ribara i uzgajivača

Na području FLAG-a Brač ne postoji aktivna ribarska zadruga, a dio ribara s područja FLAG-a, njih 5, članovi su ribarske zadruge Friška riba iz Splita, ujedno priznate organizacije proizvođača u sektoru ribarstva. Subjekt Sardina d.o.o. je uključena u udruženje KLAŠTER MARIKULTURA osnovanu u Splitu 2008. godine. KLAŠTER MARIKULTURA je jedina asocijacija u hrvatskoj marikulturi, kojoj je cilj pomoći svim uzgajivačima u njihovom poslovanju i u svim odnosima s resorima državne, regionalne, lokalne uprave i samouprave.

1.2.2.8. Skladištenje, prerada i trženje

Prema Upisniku odobrenih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla, na području FLAG-a djeluju 2 registrirana objekta za skladištenje i preradu ribe i drugih morskih organizama: Sardina d.o.o. i Srdela d.o.o.

Prerada je uglavnom vezana za subjekte Sardina d.o.o. i Srdela d.o.o. Sardina d.o.o. se bavi ulovom, preradom i konzerviranjem ribe te uzgojem proizvoda marikulture na svojim uzgajalištima. Sa stoljetnom tradicijom poslovanja Sardina predstavlja jednu od vodećih hrvatskih tvrtki u sektoru ribarstva i prerade ribe, uz snažan naglasak na izvozu svojih proizvoda. Sardinu karakterizira diversifikacija proizvodnje koja obuhvaća čitav niz proizvoda konzervirane ribe, riblju paštetu, smrznutu ribu, svježe proizvode marikulture te riblje brašno i riblje ulje. Proizvodnja tvornice zasniva se na ulovu srdele i drugih vrsta sitne i krupne plave ribe vlastitom ribolovnom flotom, a njezini kapaciteti iznose 40.000.000 ribljih konzervi i pašteta, 500 t ribljeg brašna, 100 t ribljeg ulja, kao i 1.500 t visokokvalitetne ribe iz uzgoja.

Izuzev subjekta Sardina d.o.o., potrebna infrastruktura i opremljenost za skladištenje ribe i morskih organizama nakon njihova ulova na brodovima te na kopnu, uključujući adekvatno opremljena vozila - hladnjače za transport, na području FLAG-a Brač je nedovoljno zastupljena te značajno utječe na kvalitetu i očuvanje ulova. Osim navedenog, infrastruktura i oprema za preradu je nezastupljena te utječe na niske mogućnosti dodavanja vrijednosti ulovu kroz različite načine prerade i dorade (soljenje, sušenje, dimljenje, filetiranje, pakiranje i sl.).

Kanali prodaje i organizacija tržišta razlikuju se za bijelu i plavu ribu. Najveći udio ulova bijele ribe (kočarski ribolov, ribolov mrežama potegačama i sl.) nakon prve prodaje namijenjen je izvozu (tržište EU), dok ulov male plave ribe predstavlja i sirovinu za konzerve, industriju soljenja i hranu u uzgoju tuna. Trženje riba i školjkaša na području FLAG-a najviše je vezano za Sardinu d.o.o. koja vrši otkup većine ulova male pelagične ribe. Ribarnice kao oblik plasmana proizvoda ribarstva na tržište su zastupljene u većim mjestima u obuhvatu FLAG-a, međutim ističe se njihova zastarjelost opremom te potreba za rekonstrukcijom i adekvatnim opremanjima sukladno suvremenim standardima. Ukupno je 9 subjekata u poslovanju s hranom s područja FLAG-a Brač, koji ujedno imaju prodajne objekte na području obuhvata FLAG-a.

Tablica 10 Popis subjekata u poslovanju s hranom s područja FLAG-a Brač

Subjekt u poslovanju s hranom	Adresa subjekta	Adresa objekta
SARDINA d.o.o.	Ratac 1, Postira	Ratac 1
GRABOV RAT d.o.o.	Uz pjacu 2, Bol	Riva 6
Trgovački obrt PEŠKADUR, vl. Ivan Bjažević	Ive Jakšića 34, Supetar	Mladena Vodanovića 4
BATUDA obrt za ribarstvo i usluge, vl. Ivica Jakušić	Put Varoša 16, Supetar	Mladena Vodanovića 4
Morski ribolov, Kapetan, vlasnik Pravdan Katić	Morskog preporoda 10, Bol	Riva 6
Ribarsko - turistički obrt, VICKO, vlasnik Vicko Šćepanović	Novi put 26 A, Bol	Riva 6
GASTRO RIBARNICA HAJDUK, vl. Jerko Restović	Domovinskog rata 74, Bol	Domovinskog rata 74
SARDINA d.o.o.	Ratac 1, Postira	Polježice 2
PEŠKADUR, vl. Bjažević Ivan	Ive Jakšića 34, Supetar	Riva 6

Izvor: Upisnik registriranih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla, Uprava za veterinarstvo i sigurnost hrane, Ministarstvo poljoprivrede

1.2.3. Turizam

Turizam je jedna od najvažnijih privrednih grana područja FLAG-a Brač, koji se temelji na privlačnim faktorima kao što su povoljni smještaj otoka i blizina kopna, povoljna klimatska obilježja te veliki broj prirodnih i kulturno-povijesnih znamenitosti i manifestacija. Osim dominantnog ljetnog kupališnog turizma, sve više se razvijaju posebni oblici temeljeni na otočnim specifičnostima, kao što su agroturizam, pustolovni i sportsko-rekreacijski, kulturni, eno-gastronomski i dr. U 2020. godini, uslijed pandemije uzrokovane korona virusom, nakon

višegodišnjeg trenda porasta broja turističkih noćenja i dolazaka, dolazi do pada za 61% dolazaka i 56% noćenja, nakon čega slijedi oporavak turističkog prometa na pretpandemijsku razinu dolazaka, tako da je u 2022. godini ostvareno 250 tisuća turističkih dolazaka u kojima prevladavaju strani gosti s udjelom od 87% (Prilog 1 - Ostvareni dolasci turista u razdoblju 2019.-2022. godina na području FLAG-a). Brojem ostvarenih turističkih dolazaka prednjače općina Bol i Grad Supetar, a u njima je u 2022. godini ostvareno 70% turističkih dolazaka FLAG područja. Glavna problematika turizma područja FLAG-a Brač, poput većine primorskih središta je vremenski i prostorni nesrazmjer ostvarenog turističkog prometa, s obzirom da se glavnina istoga odvija u 2 ljetna mjeseca, odnosno u dva mjesta – Supetru i Bolu.

Interesi turista tijekom vremena su se promijenili pa su izraženiji njihovi zahtjevi za aktivnim uključivanjem u lokalni život zajednice te upoznavanje prirodnih, kulturnih i tradicijskih vrijednosti područja u koje dolaze. Shodno tomu, na području FLAG-a sve više se razvijaju posebni oblici turizma koji posjetiteljima nastoje ponuditi više od sunca, lijepog vremena i mora. To su sportsko-rekreacijski (pustolovni), kulturni i eno-gastro turizam, odnosno agroturizam. Zbog kulturnih i prirodnih bogatstava otoka Brača poseban naglasak stavljen je na njegovo profiliranje kao destinacije pustolovnog i kulturnog turizma, a skovan je i slogan „Brač – otok kulture i avanture“. Dva najpoznatija turistička događanja iz područja sportsko-rekreacijskog turizma su festival „Vanka regule“ u Sutivanu (festival adrenalinskih sportova: penjanje, biciklizam, planinarenje, kajaking, jedrenje i uspravno veslanje) i „Potezanje Mrduje“ (tradicionalna „borba“ Bračana i Šoltana za otočić Mrduju veslanjem potežući užu zavezano oko otoka). Budući da je ribolov dio tradicije i identiteta ovog područja, a s obzirom na bogati riblji fond, otvara se mogućnost za razvoj ribolovnog turizma koji je vrlo razvijen u svijetu i generira visoke prihode. Na području FLAG-a aktivan je Klub za športski ribolov na moru i podvodne djelatnosti „Arbun“ u Supetru. Od ostalih udruga vezanih za ovaj oblik turizma ističu se „Udruga brodara“ i „Klub jedriličara na dasci“ na Bolu te „Jedriličarski klub Postira“. Nautički turizam, jedan od najperspektivnijih oblika hrvatskog turizma, koji svake godine privlači sve veći broj gostiju, nedovoljno je razvijen na području FLAG-a Brač. ACI marina Milna je jedina marina na Braču koja nudi 183 vezova na moru i 15 na kopnu. Postojeći potencijal moguće je unaprijediti ulaganjem u nautičku infrastrukturu, osmišljavanjem ruta i događanja, kao i promoviranjem otoka Brača kao perspektivne nautičke destinacije. Gastronomska ponuda otoka Brača također je bogata i temelji se na autentičnim, tradicionalno uređenim restoranima/konobama koji nude domaću kuhinju. Uz svježu ribu i plodove mora te vino (posebno plavac mali) i maslinovo ulje, bračka gastronomija usmjerena je i na janjetinu, sir, mlijeko i mliječne proizvode. Vitalac je autohtono bračko jelo od janjećih iznutrica koje je uvršteno na popis nematerijalne baštine Republike Hrvatske. Također je čuvena i torta hrupočuša, tradicionalna delicija iz mjesta Dol. Gastronomska manifestacija „Smotra sirnica otoka Brača“ održava se svake godine u drugom bračkom mjestu na uskršnji ponedjeljak.

1.2.4. Poljoprivreda i stočarstvo

Poljoprivredna proizvodnja na području FLAG-a Brač odvija se na površini od 3.338,05 ha, odnosno na 5.752 pojedinačnih ARKOD parcela. Podaci pokazuju kako na području FLAG-a Brač dominiraju male poljoprivredne parcele, jer oko tri četvrtine svih poljoprivrednih parcela ima površinu manju od 3 ha. Usitnjenost poljoprivrednih parcela je upravo jedan od glavnih razvojnih problema područja FLAG-a, kada je u pitanju poljoprivredna proizvodnja. S obzirom na tip korištenja poljoprivrednog zemljišta, tradicionalno dominiraju maslinici sa 69%, zatim krški

pašnjaci s 23%, vinogradi s 5% te voćnjaci s 2% korištenog poljoprivrednog zemljišta. Na području FLAG-a Brač registrirano je 1.448 poljoprivrednih gospodarstava. Prema organizacijskom obliku većina od 92% svih PG-ova pripada obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Na području FLAG-a Brač djeluje 5 poljoprivrednih zadruga. S obzirom na ekonomsku veličinu iskazanu u EUR-ima, na prostoru FLAG-a Brač dominiraju PG-ovi do vrijednosti do 3.000 EUR-a, njih 55% te PG-ovi vrijednosti od 3.000 do 8.000 EUR-a, njih 32%. Podaci pokazuju da se 81,3 % cjelokupnog stočnog fonda na području FLAG-a Brač odnosi na uzgoj ovaca, 11,8 % na uzgoj peradi te 1,5% na uzgoj koza (Prilog 1 - Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području FLAG-a, Struktura poljoprivrednih površina na području FLAG-a). Najpoznatiji prehrambeni proizvodi otoka Brača životinjskog podrijetla su Brački sir, Bračka janjetina i Brački vitalac, za pojedine od kojih postoje inicijative zaštite oznakama kvalitete. Uzgoj pčela obavlja se kroz 839 pčelinjih zajednica, što predstavlja tek 1,8% cjelokupnog uzgoja pčela SDŽ. Maslinarstvo je oduvijek bila najvažnija poljoprivredna kultura otoka Brača. Prema procjenama, danas raste otprilike milijun stabala maslina, od čega se oko pola milijuna obrađuje, čime se otok Brač smatra među najvećim maslinarskim područjem u Hrvatskoj. Bračko maslinovo ulje je 2021. godine zaštićeno oznakom izvornosti, što značajno doprinosi povećanju njegove vrijednosti kroz brendiranje, ali i zaštiti od krivotvorenja.

1.2.5. Tržište rada

Tržište radne snage FLAG-a Brač predstavlja zaposlene i nezaposlene osobe, a uvelike je uvjetovano gospodarskim i socio-ekonomskim prilikama te kretanjima na tržištu rada SDŽ i RH. Podaci o nezaposlenima na području FLAG-a Brač pokazuju da je u 2022. bilo evidentirano 362 nezaposlene osobe, što iznosi 1,7 % nezaposlenih SDŽ. Posljednjih godina, posebice nakon pandemijske 2020. godine, zabilježeno je smanjenje nezaposlenosti. Međutim i dalje je prisutna problematika sezonske nezaposlenosti koja raste u zimskim mjesecima (studeni – ožujak). Broj nezaposlenih na području FLAG-a najniži je u ljetnim mjesecima te se kreće na razinu od oko 200 do 250 nezaposlenih.

Prema starosnoj strukturi broj nezaposlenih je ravnomjerno zastupljen prema dobnim petogodišnjim skupinama, s blagom naznakom povećanja nezaposlenih u starijim dobnim skupinama (stariji od 50 godina) (Prilog 1 - Trend kretanja broja nezaposlenih na području FLAG-a, Kretanje broja nezaposlenih po mjesecima u 2022. godini na području FLAG-a, Struktura nezaposlenih prema dobi u 2022. godini na području FLAG-a).

Kada je riječ o zaposlenima, prema podacima HZMO, godišnji prosjek osiguranika (zaposlenih osoba) u 2022. godini na prostoru FLAG-a Brač iznosi 5.559 osoba, odnosno 3,4% zaposlenih u SDŽ. U odnosu na prethodne godine, zabilježen je trend porasta zaposlenih, izuzev pandemijske 2020. godine (Prilog 1 - Trend kretanja godišnjeg prosjeka osiguranika (zaposlenih) na području FLAG-a). Obzirom na NKD djelatnosti, najveći udio zaposlenih opada na djelatnost C – Prerađivačka industrija 22,2%, zatim na djelatnost P – Obrazovanje 13,9% te na djelatnost G - Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala 11,5%. Kada je u pitanju tržište rada područja FLAG-a, neki od glavnih problema su nedostatak cjelogodišnje stručne radne snage, poput liječnika, posebice specijalista određenih grana medicine, odgojno-obrazovnih radnika i stručnjaka, te posebice sezonskih radnika u turizmu. S druge strane, prisutno je

iseljavanje mladih i visokoobrazovnih (odljev mozgova) s otoka, kao i niske razine interesa za radom u primarnom sektoru, tj. poljoprivredi i ribarstvu te generacijskom obnovom ovih sektora.

1.3. Demografske i društvene značajke područja

1.3.1. Broj, kretanja i sastav stanovništva

Područje FLAG-a Brač prate demografska obilježja i trendovi karakteristični za veće i obalne hrvatske otoke te općenito ruralne prostore u blizini većih gradova, a to su relativno stabilni demografski i bio reprodukcijski pokazatelji u odnosu na manje otoke te prostorno i prometno izoliranije prostore, zatim proces doseljavanja stanovništva, kao i relativno staro stanovništvo te uznapređovali proces demografskog starenja.

Na području FLAG-a Brač prema podacima Popisa 2011. godine živjelo je 13.956 stanovnika, a u odnosu na popisne podatke iz 2001. godine kada je na prostoru FLAG-a živjelo 14.031 stanovnika, zabilježen je neznatni pad. Podaci popisa iz 2021. godine pokazuju da na prostoru LAG-a živi 13.825 stanovnika, što predstavlja smanjenje broja stanovnika u desetogodišnjem periodu. Prirodno kretanje stanovništva FLAG-a Brač u desetogodišnjem razdoblju 2011.-2020. godine karakterizira smanjenje nataliteta, povećanje mortaliteta te posljedično izraženija negativna bilanca prirodne promjene, odnosno niži vitalni indeks koji ukazuje međusobni omjer rođenih i umrlih. Vitalni indeks FLAG-a Brač za 2020. godinu tako iznosi 63,6, što ukazuje da broj rođenih na području FLAG-a Brač u 2020. godini iznosi tek 63,6% od broja umrlih. U odnosu na 2011. godinu vitalni indeks populacije FLAG-a Brač smanjen je za 16,2 i tada je iznosio 79,8. Vitalni indeks 2020. godine na nacionalnoj razini iznosi 62,86, te za SDŽ 73,9, što ukazuje da je prirodno kretanje stanovništva FLAG-a Brač prati nacionalni pokazatelj, a znatno je nepovoljnije u odnosu na SDŽ. Prostor FLAG-a Brač posljednjih godina, obilježava pozitivna migracijska bilanca, odnosno veći broj doseljenog u odnosu na odseljeno stanovništvo. U 2020. godini pozitivna migracijska bilanca iznosi 100 osoba. Također, sve jedinice lokalne samouprave u sastavu FLAG-a, izuzev Općine Pučišća, bilježe pozitivnu migracijsku bilancu. Pozitivna migracijska bilanca otoka Brača u skladu je s općim otočnim migracijskim procesima, odnosno činjenicom da su otoci posljednjih desetljeća imigracijska područja, čiju imigracijsku privlačnost mnogi otočni istraživači pripisuju povratničkim umirovljeničkim migracijama, kao i tzv. fiktivnom doseljavanju povezanom s intenzivnom izgradnjom stanova za odmor i vikendaštvom. Kada je u pitanju sastav stanovništva prema dobi, populacija FLAG-a Brač pripada demografski starom stanovništvu, pri čemu prosječna starost iznosi 45,1 godina. U odnosu na prosječnu starost populacije SDŽ koja iznosi 40,8 godina, kao i prosječne starosti stanovništva RH od 41,7 godina, populacija otoka Brača je starija za 4,3, odnosno 3,4 godine, odnosno nepovoljnije stanje u odnosu na županijski i nacionalni prosjek. Također, isto pokazuje i udio mladog stanovništva do 19 godina na prostoru FLAG-a Brač koji iznosi 18,1%, što je nepovoljnije u odnosu na udio mladih u RH od 20,4%, dok udio starog stanovništva s više od 60 godina iznosi 30 %, a u RH iste godine 24,1% Udio stanovništva bez škole za područje FLAG-a Brač iznosi 0,9% od ukupne analizirane populacije, a u odnosu na županijski pokazatelj od oko 2%, je niži. Završenu osnovnu školu ima 23,5% stanovništva starijeg od 15 godina, a najveći je udio osoba sa završenim sekundarnim obrazovanjem, njih 61,2%, a u odnosu na pokazatelj za županiju neznatno niže. Udio visokoobrazovanih iznosi 14,4%. S obzirom na spol, primjetan je veći broj žena u kategorijama bez škole i osnovna škola, veći broj muških u kategoriji završena srednja škola te podjednaki omjer

kod visokoobrazovanog stanovništva (Prilog 1 - Osnovni demografski pokazatelji područja FLAG-a).

1.3.2. Stanje društvene infrastrukture

Centar za kulturu Brač (Nerežišća) središnja je kulturna institucija na području FLAG-a Brača. Osnovna djelatnost Centra je muzejsko-galerijska, uz glazbeno-koncertno-scensku i izdavačku. U nadležnosti Centra su Muzej otoka Brača u Škripu, Galerija umjetnina Branislav Dešković u Bolu i Pustinja Blaca u Nerežišćima. Muzej otoka Brača koncipiran je kao sklop ambijentalnih kuća koji obuhvaća arheološku, kulturno-povijesnu i etnografsku zbirku. Galerija Branislav Dešković nalazi se u renesansno-baroknoj palači u kojoj su zastupljena djela najvećih slikara i kipara hrvatske umjetnosti 20. st. Pustinja (eremitorij) Blaca osnovali su u 16. st. poljički svećenici glagoljaši koji su bježeći pred Turcima stigli na Brač. U njoj je sagradili samostan, crkvu, gospodarske zgrade, kuće za stanovanje te bogatu knjižnicu i tiskaru. Sačuvani inventar pustinja danas je muzej i zaštićeno kulturno dobro.

Zdravstvena skrb na području FLAG-a Brač organizirana je prvenstveno kroz primarnu zdravstvenu zaštitu. Jedinici sadržaji iz područja sekundarne zdravstvene zaštite su radiologija i hemodijaliza. Prema podacima HZZO-a, u okviru Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije na području FLAG-a djeluje 6 ordinacija opće/obiteljske medicine, stomatološka ordinacija u Pučišćima, pedijatrijska i ginekološka ordinacija, medicinsko-biokemijski laboratorij, ordinacija medicine rada, radiološka ordinacija i centar za hemodijalizu (Supetar). Ukupno je 11 timova obiteljske medicine – 3 u Supetru, po 2 u Bolu, Pučišćima i Selcima te u Milni i Postirama. Općine Nerežišća i Sutivan nemaju ordinaciju opće/obiteljske medicine. Usluge dentalne medicine na području FLAG-a pružaju se u ukupno 6 ordinacija – u Bolu, Pučišćima, Postirama, Selcima i Supetru (2 ordinacije). Na području FLAG-a nalazi se ukupno 8 ljekarni – u Supetru (2 ljekarne), Bolu, Pučišćima, Postirama, Selcima, Milni i Sutivanu. Sjedište Ispostave Brač Nastavnog zavoda za javno zdravstvo nalazi se u Supetru. Hitna medicinska pomoć na području FLAG-a u nadležnosti je Zavoda za hitnu medicinu Splitsko-dalmatinske županije, a organizirana je kroz 2 ispostave – Ispostavu Supetar i Gornji Humac.

Prema podacima MZO-a, na području FLAG-a djeluje 7 javnih dječjih vrtića – u Supetru (s područnim objektom u Nerežišćima), Milni, Postirama, Selcima, Bolu, Sutivanu i Pučišćima (s PO u Pražnicama i Gornjem Humcu). Program osnovnoškolskog obrazovanja izvodi se u 6 osnovnih škola: OŠ „Supetar“ (s PŠ u Nerežišćima i Sutivanu), OŠ „Pučišća“ (s PŠ u Gornjem Humcu i Pražnicama), OŠ „Selca“ (s PŠ u Sumartinu), OŠ „Milna“ i OŠ „Vladimira Nazora“ u Postirama. Srednjoškolske odgojno-obrazovne ustanove na otoku Braču nalaze se u Supetru, Bolu i Pučišćima, gdje se u okviru Klesarske škole nalazi i učenički dom. U Pučišćima djeluje i Osnovna glazbena škola Brač, a Glazbena škola „Josip Hatze“ iz Splita ima svoje dislocirane odjele u Supetru, Postirama i Bolu. U Supetru djeluje i organizacijska jedinica centra za odgoj i obrazovanje Juraj Bonaći za pružanje izvaninstitucionalnih socijalnih usluga djeci i mladima.

Centar za socijalnu skrb Brač-Supetar središnja je ustanova za pružanje usluga socijalne skrbi na području Grada Supetra i 7 otočnih općina. Na temelju javnih ovlasti Centar odlučuje o pravima iz socijalne skrbi i pruža socijalne usluge posebno osjetljivim skupinama građana. Na području FLAG-a 4 su doma za skrb o starijim i nemoćnim osobama – 3 u Supetru i 1 u Bolu, svi u privatnom vlasništvu. Na području FLAG-a u većim naseljima postoji osnovna sportska i

rekreacijska infrastruktura (nogometna igrališta), no nedostaje sportskih dvorana. Osnovni razvojni problem predstavlja smanjenje kvalitete obrazovanja i življenja, zbog nedostatka stručnog učiteljskog i zdravstvenog osoblja u manjim lokalnim zajednicama, pretežito na otocima i ruralnim dijelovima FLAG-a te slabije ponude srednjoškolskih programa, nenastavnih i izvanškolskih aktivnosti za učenike, kao i neiskorištenost potencijala i nedostatna kvaliteta provođenja slobodnog vremena, uslijed manjka sadržaja i inicijativa cjelogodišnjih kulturnih, umjetničkih, obrazovnih, sportsko-rekreativnih i drugih aktivnosti.

1.3.3. Civilno društvo

Civilno društvo je na području obuhvata FLAG-a Brač relativno razvijeno, a njihovo područje djelovanja prostire na mnogobrojne sfere društvenog, kulturnog i sportskog života lokalne zajednice. Prema podacima Registra udruga RH na području FLAG-a Brač u listopadu 2023. godine djelovalo je ukupno 235 aktivne udruge civilnog društva. Najzastupljenije su udruge u sportu, zatim udruge iz područja kulture i umjetnosti te udruge iz područja održivog razvoja, gospodarstva, socijalne djelatnosti i obrazovanja i znanosti. U svim općinama financijska sredstva udruge u pravilu ostvaruju iz proračuna jedinica lokalne samouprave (JLS) te donacija na županijskoj i državnoj razini, kao i putem članarina.

Na području FLAG-a djeluju i športska ribolovna društva te športske udruge koje promiču sportski ribolov, ronjenje i jedrenje, športske aktivnosti usko vezane morski okoliš, kao i zaštitu i održivu valorizaciju morskog okoliša, prirodne i kulturne maritimne baštine. Športska ribolovna društva uvelike su razvijena i zastupljena na području FLAG-a, pa tako djeluje Klub za športski ribolov na moru „Arbun“ iz Supetra. Izuzev iznimnih uspjeha u sportskom ribolovu, klub promiče lokalnu ekologiju te je od 2020. godine postao organizacija koja u svojim aktivnostima ne koristi i ne promiče predmete od plastike. U Sutivanu djeluje Sportski ribolovni klub Kalamuc, čije su osnovne djelatnosti popularizacija ribolovnog sporta i edukacija mladih kao i zaštita prirode i okoliša s naglaskom na more i priobalje. U Bolu djeluje Klub za športski ribolov na moru i podvodne djelatnosti Šampjer, u Milni djeluje Klub za športski ribolov na moru Mrduja, u Postirama djeluje Klub za športski ribolov na moru Postira, dok u Pučišćima djeluje Klub za športski ribolov na moru Jadrankamen – Pučišća.

2. Analiza razvojnih potreba i potencijala FLAG područja

2.1. SWOT analiza

Snage	Slabosti
• Povoljan geografski položaj otoka u blizini regionalnog i županijskog središta Splita te dobra prometna povezanost s kopnom, blizina značajnog tržišta što pogoduje plasmanu proizvoda ribarstva izvan otoka • Raznolikost, bogatstvo i prepoznatost prirodne i kulturne baštine te lokalnog identiteta otoka (plaža Zlatni rat, Vidova gora, pustinja Blaca, sakralni objekti, klesarstvo i kiparstvo, gradnja suhozida i sl.) • Povoljne bioklimatološke, oceanografske, geomorfološke i okolišne karakteristike FLAG područja, s kvalitetom mora kao značajnim razvojnim čimbenikom • Relativno diversificirana gospodarska osnova otoka – razvijeni sektor poljoprivrede i ribarstva, postojanje prerađivačke industrije, kamenarstvo i klesarstvo • Iznadprosječna razvijenost prostora FLAG-a • Postojanje većeg broja autohtonih i zaštićenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda te njihova prepoznatost na izvanotočnom tržištu (Bračko maslinovo ulje, Varenik, brački sir i janjetina i dr.) • Postojanje atrakcijske osnove za razvoj turističkih oblika posebnog interesa (manifestacijski, kulturni, izletnički, pustolovni, sportsko-rekreacijski, ekoturizam, eno-gastronomski i dr.) • Tradicija, opstojnost i prepoznatljivost sektora ribarstva i prerade ribe s područja FLAG-a • Tradicija i prepoznatljivost drugih maritimnih djelatnosti, poput brodarstva, brodogradnje, pomorstva • Brojnost i razvijenost kapaciteta bračke plivaričarske flote • Postojanje subjekata u preradi proizvoda ribarstva i akvakulture s razvijenim	• Visoki udio uslužnog sektora u BDP-u te visoka ovisnost lokalne ekonomije i tržišta rada o sezonskom turizmu, što rezultira porastom nezaposlenosti u zimskim mjesecima • Slabljenje lokalnog prostornog identiteta područja vezanog uz ribarstvo uslijed smanjenog interesa mladih za bavljenjem ovim djelatnostima • Nepostojanje kontinuiranog i organiziranog oblika suradnje i edukacije ribara na otoku • Nedostatno opremljena plovila, posebice onih čiji su kapaciteti manji, u smislu sigurnosti plovidbe, radnih uvjeta, higijene te energetske učinkovitosti • Nerazvijena i nedostatna javna ribarska infrastruktura (iskrcajna mjesta, kanali za trženje, skladištenje i preradu ribe izvan subjekta Sardina d.o.o.) • Niska razina profitabilnosti u plivaričarskom ribolovu zbog nepovoljnog sastava ulova što vodi povećanju ribolovnog napora i prelovu • Nedostatna i neadekvatna opremljenost infrastrukture za servis i remont ribarskih plovila • Onečišćenost prirodnih lokaliteta, plaža i uvala, plastikom i naplavinama morskog otpada • Nedostatna opremljenost javnih institucija potrebnom sigurnosnom opremom za slučajeve potencijalnih nesreća i ekoloških katastrofa na moru • Nekontrolirano i nelegalno sidrenje i uništavanje morskog dna i staništa Posidonije • Nedostatak znanja, svijesti i proaktivnosti lokalnih razvojnih dionika o kvalitetnijem i sveobuhvatnijem korištenju bogate

asortimanom proizvoda i izvoznim karakterom – Sardina d.o.o. koja je ujedno kanal za plasman male plave ribe, uključivo i izvan područja obuhvata FLAG-a • Postojanje tržišta za ulov (prerađivačka industrija ribe, turisti i ugostitelji) • Bogata maritimna materijalna i nematerijalna baština, kao odraz tradicije pomorstva, ribarstva i brodogradnje specifični za područje FLAG-a • Razvijena mreža aktivnih udruga civilnog društva, klubova i nezavisnih inicijativa koje participiraju u različitim sferama kulturnog, sportskog i društvenog života otoka, kao i u segmentu zaštite prirode • Povoljna obilježja i poželjno okruženje za život na otoku svih dobnih skupina i uzrasta stanovništva • Iskustvo, prepoznatost i proaktivnost organizacije FLAG-a Brač u uspostavi i provedbi razvojnih projekata i inicijativa od šireg društveno-gospodarskog značaja i utjecaja • Stabilnost poslovanja i djelovanja udruge FLAG Brač, sa stvorenim širokom i međusektorskom mrežom članova i partnera, uključivo i izvan otoka te jasnom vizijom daljnjeg razvoj ribarstvene zajednice	ribolovne i pomorske tradicije otoka u turističke i gospodarske svrhe • Niska razina svijesti i znanja ribara o mogućnostima financiranja razvoja poslovanja putem razvojnih fondova • Nedostatna svijest o vrijednosti, prednostima i mogućnostima tradicionalne mediteranske prehrane za zdravlje lokalnog stanovništva, kao i za razvoj nove visokovrijedne turističke ponude (zdravstveni turizam, gastroturizam, kulturni, ruralni i eko turizam itd.) • Smanjenja potražnja i tržište za određenim vrstama izvan turističke sezone • Nizak stupanj dodane vrijednosti proizvodima ribarstva i akvakulture FLAG područja
Prilike	Prijetnje
• Globalno podizanje razine svijesti o važnosti dugoročnog očuvanja mora i morskog ekosustava za život zajednice • Otočna razvojna politika RH te politike regionalnog razvoja RH kao prilika za razvoj prostora s razvojnim specifičnostima kao što su otoci • Postojanje velikog broja izvora i fondova za financiranje razvojnih politika, projekata i inicijativa usmjerenih na ekološku, ekonomsku i demografsku problematiku lokalnih zajednica • Rastući interes mladih i stanovnika diljem Europe za kvalitetan i zdrav život na otoku • Rastući interes posjetitelja za selektivnim turističkim oblicima i turizmom posebnog	• Pojava i veliki broj invazivnih vrsta koji mogu utjecati na ekološku ravnotežu Jadrana te na ulov • Cjenovno konkurentni jeftiniji prehrambeni i drugi proizvodi iz uvoza, uključivo riba i proizvodi ribarstva i marikulture • Potencijalna ekološka onečišćenja i katastrofe na kopnu i moru koje mogu utjecati na kvalitetu okoliša i mogućnost obavljanja određenih privrednih djelatnosti pa tako i ribarstva • Dugotrajnost administrativnih postupaka u evaluaciji i provedbi razvojnih projekata i investicija

interesa temeljenog na lokalnim specifičnostima FLAG područja • Rastuća potražnja i interes za ekološkim, autohtonim i zaštićenim prehrambenim proizvodima FLAG područja, posebice ribe i ribljih proizvoda te općenito zdravog stila življenja i mediteranske prehrane • Napredna tehnička i tehnološka postignuća i inovativna rješenja za poboljšanje rada u brojnim gospodarskim sektorima uključujući i sektor ribarstva • Prepoznatost civilnog sektora i njihovih aktivnosti kao jednog od triju razvojnih sektora koji participiraju u društvenom životu otoka • Digitalni nomadi i trend porasta rada na daljinu • Porast korištenja digitalnog marketinga i online poslovanja i plasmana proizvoda (web shopovi) • Ribarstvena politika RH i EU koja za cilj ima održivo ribarstvo i održivi razvoj ribarstvenih zajednica	• Porast cijena energenata, repromaterijala i opreme uslijed geopolitičkih nestabilnosti na globalnoj razini • Nastavak i povećanje inflacije dodatno potaknute uvođenjem eura kao službene valute RH • Nastavak ili ponavljanje globalne pandemije virusa SARS CoV-2 ili pojave nove te utjecaj na sve gospodarske sektore, posebice turizam i posjećivanje • Klimatske promjene koje mogu utjecati na riblje stokove, morska staništa, sigurnost ljudi i imovine, posebice ribare i sudionike pomorskog prometa i nautičkog turizma
--	--

2.2. Identifikacija razvojnih potencijala i potreba područja

Osnovnom analizom zemljopisnih, gospodarskih i demografsko-društvenih obilježja područja FLAG-a Brač, pri čemu je u svim analiziranim pod-poglavljima i obrađivanim temama naglasak stavljen na sektor ribarstva i marikulture, a iz kojih su prepoznati ključni razvojni problemi, kao i temeljem provedene SWOT analize FLAG područja, pri čemu su posebice uvaženi doprinosi članova FLAG-a, dionika u ribarstvu te zainteresirane javnosti, na održanim radionicama, putem pismene i usmene komunikacije te pojedinačnim konzultacijama tijekom procesa izrade dokumenta, identificirani su ključni razvojni potencijali i potrebe za provedbeno razdoblje 2021.-2027.

Kao ključni razvojni potencijali područja FLAG-a Brač, ponajprije s aspekta održivog i konkurentnog razvoja sektora ribarstva i marikulture, valorizacije maritimne baštine, očuvanja morskog okoliša i ekosustava, identificirani su sljedeći razvojni potencijali:

1. Prirodni potencijali i prirodna resursna osnova mora, biološke raznolikosti i morskih ekosustava, pri čemu se ističu lokaliteti pod ekološkom mrežom NATURA 2000 na kopnu, obali i moru, zaštićena prirodna baština, uključivo i zaštićeni morski organizmi .

2. Maritimna resursna osnova baštine i ostavštine, uključujući materijalnu i nematerijalnu, koju karakterizira iznimna brojnost, bogatstvo i raznolikost, te ujedno predstavlja dio lokalnog ribarstvenog identiteta.

3. Tradicija, kontinuitet i opstojnost sektora ribarstva, prerade ribe, marikulture i drugih djelatnosti povezanih i temeljenih na moru, poput brodogradnje, brodarstva, pomorstva, prerađivačke riblje industrije, uz istaknute pojedince i organizacije u prošlosti i sadašnjosti koji su predvodili i nosili unaprjeđenje sektora ribarstva kroz globalno prepoznate inovacije, dok su danas istaknuti dionici i nositelji gospodarskog sektora ribarstva.

4. Jedinstveni i specifični otočni identitet ribarstvene zajednice FLAG područja, koji se poistovjećuje i prožima s otočnim identitetom. Obzirom na tradicionalnu i povijesnu gospodarsku orijentiranost zajednice moru i ribarstvu, značajno je kako su elementi ribarstva i pomorstva, utkani i neizostavan dio prepoznatljivosti ovog identiteta, a posebice u kulturi, gastronomiji, običajima i navikama stanovništva, lokalnom govoru i sl.

5. Broj i raznovrsnost dionika lokalnog razvoja ribarstvene zajednice FLAG područja. Iako prostorno malo i od kopna dislocirano, područje obuhvata FLAG-a – otok Brač, posjeduje relativno razvijene i brojne dionike nositelje lokalnog razvoja – pojedince, institucije, formalne i neformalne organizacije i skupine, koji aktivno participiraju u društveno-gospodarskom životu, unaprjeđenju uvjeta i razvitku svoje lokalne ribarstvene zajednice, tvoreći društveni kapital od iznimnog značaja.

6. Kvaliteta i prepoznatost lokalnih prehrambenih proizvoda u izvan-otočnim okvirima uz kvalitetu življenja u ruralnim i otočnim prostorima, razvojni je potencijal od iznimnog značaja za lokalno područje otoka Brača, obzirom na zastupljenost brojnih prepoznatih, visoko kvalitetnih i certificiranih prehrambenih proizvoda, a među njima i proizvoda ribarstva i marikulture. Njihova važnost i potencijal posebice dolaze do izražaja obzirom na globalne životne i prehrambene trendove, posebice u post pandemijskom razdoblju, a koji uključuju život i/ili boravak u ruralnim područjima i prirodnom okruženju, kao i posebice prakticiranje mediteranske prehrane temeljene na proizvodima ribarstva i marikulture i mediteranskim poljoprivrednim kulturama.

Ključnim razvojnim potrebama područja FLAG-a, koji proizlaze iz prepoznatih razvojnih problema i slabosti, a na kojima će se temeljiti strateški okvir dokumenta u provedbeno razdoblje 2021.-2027., identificirani su:

1. Očuvanje i održiva valorizacija prirodne osnove, biološke raznolikosti, morskih ekosustava i staništa, uslijed štetnih učinaka i potencijalnih rizika uzrokovanih čovjekovim izravnim ili neizravnim utjecajem putem brojnih gospodarskih djelatnosti i aktivnosti, bilo na području obuhvata FLAG-a ili izvan njega. Štetni učinci su mnogobrojni, a između ostalog dolaze izravno iz samog sektora ribarstva, prije svega u obliku tzv. ghost gear-a, odnosno napuštene ribarske opreme koja osim što predstavlja morski otpad, izravna je prijetnja mnogim morskim sisavcima, ribama, pticama, kornjačama, itd.

2. Jačanje subjekata u malom priobalnom ribolovu FLAG područja, uključujući ulaganja u unaprjeđenje uvjeta rada i boravka na plovilima i izvan njih, predstavlja potrebu uslijed prepoznatog nedostatka neprilagođenih uvjeta boravka i rada na ribarskim plovilima manjih kapaciteta, što rezultira razvojnim problemom nedostatne sigurnosti, kao i otežanih radnih i

životnih uvjeta na plovilima pri ribolovu, smanjenje produktivnosti i atraktivnosti samog sektora ribarstva.

3. Optimizacija ekonomske koristi iz ribarskih i marikulturnih resursa, podrazumijeva stvaranje proizvoda ribarstva i marikulture većih ekonomskih vrijednosti te mogućnost postizanja boljih marži.

4. Koherentan i usklađen razvoj turizma u suradnji s ostalim sektorima i granama FLAG područja, podrazumijeva komplementarni razvoj turizma posebnih interesa poput ribarskog, kulturnog, kreativnog, ruralnog, izletničkog, sportsko-rekreacijskog turizma kroz grane primarnog i sekundarnog sektora, uključujući i djelatnosti ribarstva i marikulture, čime će se stvoriti sinergijski učinci na lokalnu ekonomiju, poduzetništvu i zapošljavanje.

5. Edukacija i podizanje svijesti lokalnog stanovništva svih dobnih skupina i posjetitelja FLAG područja o vrijednostima i nužnosti očuvanja okoliša, predstavlja potrebu uslijed prepoznatog nedostatka identificiranog problema i slabosti FLAG područja o nedostatnoj informiranosti i osviještenosti lokalnog stanovništva i posjetitelja FLAG područja o samim vrijednostima, potrebama očuvanja okoliša.

6. Višenamjenska valorizacija i unaprjeđenje vidljivosti kulturne baštine, podrazumijeva sustavnu i sveobuhvatnu inventarizaciju, proučavanje i posebice valorizaciju u višenamjenske turističko-posjetiteljske, odgojno-obrazovne, znanstveno-istraživačke, kulturno-kreativne i druge razvojne i gospodarske svrhe, a s ciljem stvaranja sinergijskih učinaka na lokalnu ekonomiju, poduzetništvu i zapošljavanje.

7. Poticanje unutarsektorske i međusektorske suradnje, stvaranje partnerstva i umrežavanja dionika, kao potreba proizlazi iz nedovoljno razvijenih i zastupljenih formalnih i neformalnih partnerstva i suradnje u unaprjeđenju društveno-gospodarske osnove FLAG područja. Izuzev formalne suradnje u poslovnom smislu kroz osnivanje proizvođačkih skupina, klastera, zadruga, udruga ili drugih formalnih i neformalnih skupina, radi lakšeg i sustavnijeg plasmana proizvoda na tržište i poslovanja, potreba obuhvaća i podrazumijeva njegovanje i poticanje međusektorskih, javno-privatnih i javno-civilnih gospodarskih i negospodarskih suradnji i partnerstva, suradnje na međunarodnoj razini i sl. U konačnici, poticanjem suradnje i partnerstva utjecat će se na jačanje društveno-gospodarske kohezije ribarstvenog područja FLAG-a Brač, kao jednog od osnovnih ciljeva i svrhe LEADER/CLLD pristupa lokalnom razvoju.

8. Jačanje interesa kod mladih i drugih dobnih skupina za bavljenje djelatnostima gospodarskog sektora ribarstva i marikulture, uslijed povećane prosječne starosti pojedinaca ribara i proizvođača, uz nisku razinu zainteresiranosti mladih za bavljenjem ovim djelatnostima, nameće se kao potreba radi očuvanja samog sektora, ali i lokalnog identiteta FLAG područja.

3. Strateška intervencija LRSR FLAG-a za razdoblje 2021.-2027.

3.1 Vizija, opći ciljevi i prioriteti razvoja

Vizija, kao stanje željene budućnosti FLAG područja, definirana je temeljem identificiranih razvojnih potencijala i potreba za provedbeno razdoblje 2021.-2027., a usuglašena kroz participativni proces i sudjelovanjem razvojnih dionika FLAG područja u izradi LRSR. Izjava o viziji će služiti kao vodilja za razvoj zajednice i usmjeravanju resursa prema ostvarivanju ciljeva koji su važni za njezin dugoročni održiv razvoj.

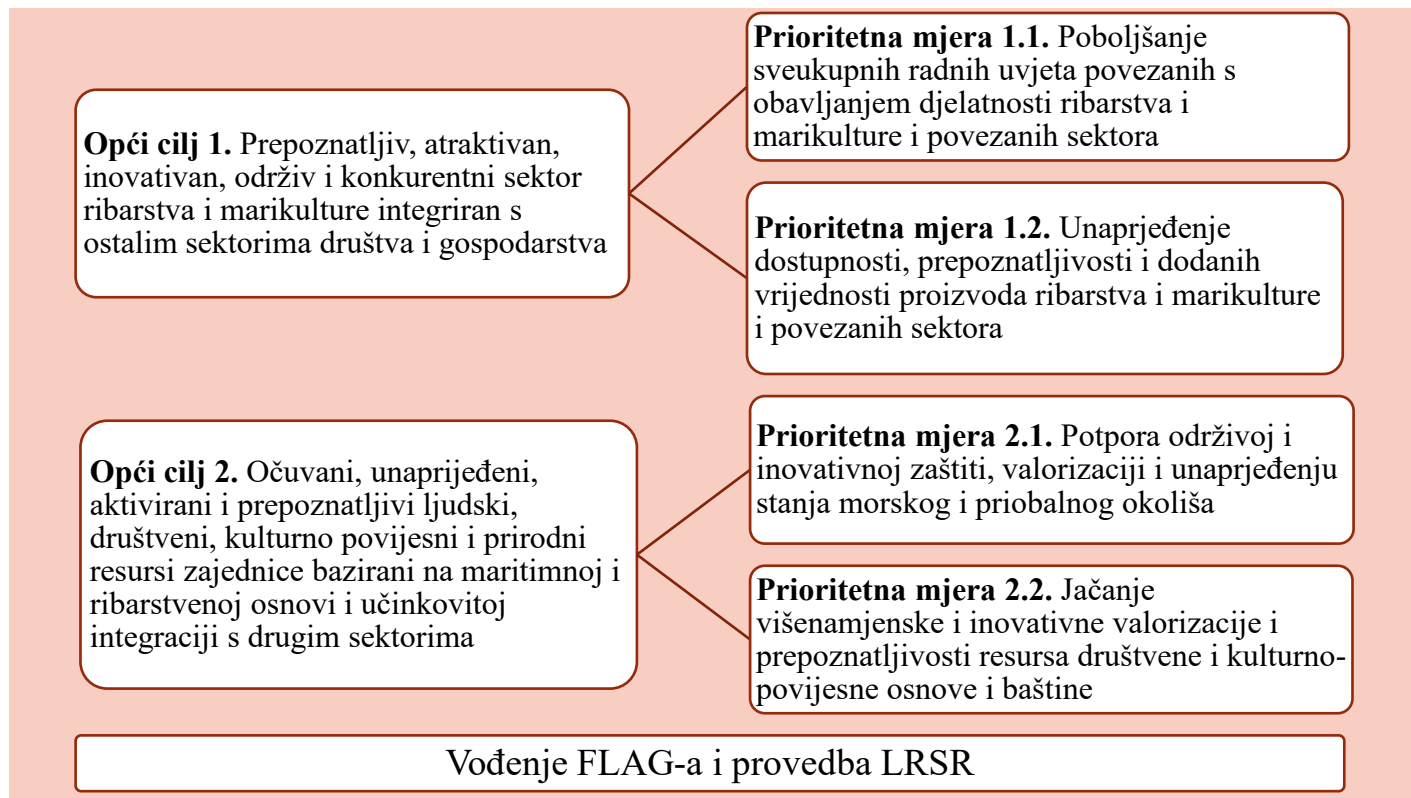
Otok Brač je prepoznat kao lider mudrog, dinamičnog i cjelovitog razvoja u kojem ribarstvo i marikultura, plavo-zelena ekonomija i infrastruktura imaju značajno mjesto kao primjeri mudrog i održivog korištenja, razvoja i obnove bogate prirodne, društveno-gospodarske i kulturno-povijesne resursne osnove.

Ribarstvo i marikultura se razvijaju u smjeru da postanu za mlade ljude i njihove obitelji atraktivne, profitabilne i održive djelatnosti koje su fokusirane na kvalitetu proizvoda i usluga, visoku produktivnost te snažnu povezanost s lokalnom zajednicom i glavnim sektorima turizma i prerađivačke industrije, ali i povećanim interesom lokalnog stanovništva za zdravim i pristupačnim proizvodima ribarstva i marikulture.

Definirana vizija, sa svim uvažanim i sadržanim elementima razvojnih potencijala i potreba FLAG područja, predstavlja polazište za definiranje strateške intervencije LRSR za provedbeno razdoblje 2021.-2027. Strateška se intervencija tako sastoji od hijerarhijskih nadređenih općih ciljeva i prioritetnih mjera za njihovo postizanje.

Ova strateška intervencija ujedno ima za cilj doprinos ostvarenju četiri prioriteta u okviru Operativnog programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske (OPRARH) za programsko razdoblje 2021.-2027., sufinanciranih sredstvima potpore iz Europskog fonda za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu (EFPPRA), koji ujedno doprinose Zajedničkoj ribarstvenoj politici (ZRP) Unije:

- 1) Poticanje održivog ribarstva i očuvanje vodenih bioloških resursa
- 2) Poticanje održivih aktivnosti akvakulture i prerade te stavljanja na tržište proizvoda ribarstva i akvakulture, doprinoseći sigurnosti hrane u Uniji
- 3) Omogućivanje održivog plavog gospodarstva u obalnim, otočnim i kontinentalnim područjima i jačanje razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica
- 4) Jačanje međunarodnog upravljanja oceanima i jamčenje sigurnih i čistih mora i oceana kojima se održivo upravlja

Slika 6 Shematski prikaz hijerarhijske strukture strateške intervencije LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.

3.2. Opis općih ciljeva i prioriteta mjera LRSR 2021.-2027.

Naziv	Opći cilj 1. Prepoznatljiv, atraktivan, inovativan, održiv i konkurentni sektor ribarstva i marikulture integriran s ostalim sektorima društva i gospodarstva
Opis i relevantnost	Gospodarske djelatnosti ribarstva i marikulture tradicionalno su obuhvaćene na području obuhvata FLAG-a Brač, na što ujedno ukazuje bogata povijest i naslijeđe ribolova u ovoj otočnoj i ribarstvenoj zajednici. Međutim postojeći trendovi u ovom sektoru, prije svega opadanje količine ulova, kao i ograničenja u ulovu i uzgoju morskih organizama radi održivosti bioloških sustava, ukazuju na njegovu sve slabiju ulogu i zastupljenost u zajednici. Ujedno, područje obuhvata FLAG-a karakterizira sve veći značaj turizma i uslužnih djelatnosti, čime se s jedne strane stvara monokulturna gospodarska struktura te visoka ranjivost i rizik od potencijalnih tržišnih, sigurnosnih, ekonomskih i drugih nestabilnosti, dok s druge strane opada gospodarski potencijal drugih privrednih grana, pa tako i ribarstva.

Pokazatelji rezultata općeg cilja 1 ¹	Osnovnom i SWOT analizom su tako prepoznate strukturne i dinamičke slabosti sektora ribarstva i marikulture na području obuhvata FLAG-a Brač, poput opadanja i oscilacije količine ulova/iskrcaja, neopremljenosti i neprilagođenosti pretežito manjih plovila za učinkovitim, sigurnim i ekološkim obavljanjem ribolovne aktivnosti, zatim manjak prostora i neadekvatnu javnu infrastrukturu namijenjenu iskrcaju ulova, opskrbi plovila, kao i nedostatnu potrebnu opremu namijenjenu skladištenju, očuvanju i stvaranju dodane vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture. Obzirom na ustanovljen potencijal područja FLAG-a o kvaliteti i prepoznatosti lokalnih prehrambenih proizvoda u izvan-otočnim okvirima, među kojima i proizvoda ribarstva i akvakulture, kao i na značaj ove djelatnosti u suvremenom gospodarstvu, ali i tradiciji i identitetu područja, neosporna je potreba za intervencijom u jačanje prepoznatljivosti i konkurentnosti sektora. Osnovna je svrha općeg cilja djelovati prema jačanju tržišne pozicioniranosti, prepoznatljivosti i vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture FLAG Brač područja, kako bi se stekla veća profitabilnost sektora uz jednak ili smanjen ulov, čime će se ujedno utjecati prema očuvanju morskih resursa za njihovu dugoročnu eksploataciju čime se osigurava održivo ribarstvo.					
	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Osnovna vrijednost	Referentna godina	Ciljna vrijednost (2029.)	Izvor podataka
	CR 07 – Očuvana radna mjesta	Broj osoba	0	2023.	7	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 13 – Aktivnosti suradnje među dionicima	Broj djelovanja	0	2023.	0	Izvješća FLAG-a, MP/UR
Prioritetna mjera za postizanje općeg cilja	1.1. Poboljšanje sveukupnih radnih uvjeta povezanih s obavljanjem djelatnosti ribarstva i marikulture i povezanih sektora²					
Opis i relevantnost prioritetne mjere	Osnovna svrha prioritetne mjere je omogućiti ulaganja u gospodarske subjekte ribarstva i akvakulture, uključivo ulaganja u plovila, izvan plovila te proizvodne i prerađivačke jedinice, kojima će se djelovati prema poboljšanju sveukupnih radnih uvjeta, očuvanje kvalitete proizvoda te ublažavanje klimatskih promjena i energetske učinkovitost plovila, s konačnim ciljem povećanja profitabilnosti, te rasta prepoznatljivosti i konkurentnosti sektora ribarstva i akvakulture FLAG područja, čime će se doprinijeti općem cilju 1. LRSR FLAG-a Brač. Relevantnost prioritetne mjere proizlazi iz prepoznatih razvojnih potreba FLAG područja, na koja će se mjerom ujedno djelovati: 2. Jačanje subjekata u malom priobalnom ribolovu FLAG područja, 8. Jačanje interesa kod mladih i drugih dobnih skupina za bavljenje djelatnostima gospodarskog sektora ribarstva i marikulture.					

¹ Doprinosi pokazateljima rezultata utvrđenima u OPRARH za Prioritet 3. „Omogućavanje održivog plavoga gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima te poticanje razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica“.

² Potencijalna ulaganja (aktivnosti) u okviru Prioritetne mjere 1.1. su sukladne mjerama obuhvaćenima Programu, u skladu s prilogom Preporuka i smjernica za izradu lokalne razvojne strategije u ribarstvu (LRSR) i Pravilnika o provedbi mjere III.2. „Odabir i odobravanje lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu“.

Potencijalna ulaganja (aktivnosti)	Prioritetnom mjerom će se podržati ulaganja (aktivnosti) koja obuhvaćaju i vezana su uz: 1. Ulaganja u ribarska plovila namijenjena poboljšanju higijenskih, zdravstvenih, sigurnosnih i radnih uvjeta 2. Ulaganja u ribarska plovila i opremu kojom se ograničavaju i, ako je to moguće, uklanjaju fizički i biološki učinci ribolova na ekosustav ili morsko dno te kojom se štiti alat i ulov od zaštićenih sisavaca i ptica 3. Ulaganja u ribarska plovila u svrhu ublažavanja klimatskih promjena i poboljšanja energetske učinkovitosti ribarskih plovila, uključujući u hidrodinamiku trupa plovila, pogonski sustav plovila (izuzev zamjene/modernizacije motora) te smanjenje potrošnje električne i termalne energije 4. Ulaganja u ribarska plovila i izvan plovila koja dodaju vrijednost proizvodima ribarstva te poboljšavaju kvalitetu proizvoda ribarstva (ulova) 5. Produktivna ulaganja u akvakulturu, diversifikacija proizvodnje u akvakulturi i uzgajanih vrsta, osuvremenjivanje jedinica akvakulture, uključujući poboljšanje radnih i sigurnosnih uvjeta radnika u akvakulturi, poboljšanja i osuvremenjivanja povezana sa zdravljem i dobrobiti životinja, ulaganja u smanjenje negativnog utjecaja ili poticanje pozitivnih učinaka na okoliš i povećanje učinkovitosti resursa, ulaganja u unaprjeđenje kvalitete ili dodavanje vrijednosti proizvodima akvakulture, obnova postojećih akvakulturnih ribnjaka ili laguna putem uklanjanja mulja ili ulaganja u sprečavanje taloženja mulja, diversifikacija prihoda poduzeća u području akvakulture putem razvoja komplementarnih aktivnosti, ulaganja koja dovode do znatnog smanjenja učinka poduzeća u području akvakulture na potrošnju i kvalitetu vode, promicanje zatvorenih akvakulturnih sustava te ulaganja koja povećavaju energetske učinkovitost i promiču prelazak poduzeća u području akvakulture na obnovljive izvore energije 6. Ulaganja u uspostavu novih i/ili osuvremenjivanje postojećih objekata za preradu proizvoda ribarstva i akvakulture, uključujući ulaganja u smanjenje potrošnje energije i energetske učinkovitost, uključujući potrošnju vode, obnovljive izvore energije, smanjenje utjecaja na okoliš, uključujući i smanjenje i sprječavanje onečišćenja, obradu otpada i pročišćavanje otpadnih voda, unaprjeđenje sigurnosti, higijene, zdravstvenih i radnih uvjeta, poboljšanje sljedivosti i kvalitetu proizvoda, preradu nusproizvoda nastalih prilikom glavnih aktivnosti prerade, preradu ekoloških proizvoda akvakulture te inovativne proizvode, procese, opremu ili sustave upravljanja i organizacije Ulaganja (aktivnosti) će se detaljno definirati u FLAG natječaju.					
Mjerljivi pokazatelji (pokazatelji rezultata) prioritetne mjere	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Osnovna vrijednost	Referentna godina	Ciljna vrijednost (2029.)	Izvor podataka
	Odobreni projekti na FLAG razini	Broj projekata	0	2023.	3	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 07 – Očuvana radna mjesta	Broj osoba	0	2023.	3	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 13 – Aktivnosti suradnje među dionicima	Broj djelovanja	0	2023.	0	Izvješća FLAG-a, MP/UR

Prioritetna mjera za postizanje općeg cilja	1.2. Unaprjeđenje dostupnosti, prepoznatljivosti i dodanih vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture i povezanih sektora
Opis i relevantnost prioritetne mjere	Osnovna svrha prioritetne mjere je doprinijeti konkurentnom, profitabilnom, prepoznatljivom i održivom sektoru ribarstva i akvakulture FLAG područja, kroz poboljšanje postojećih i kreiranje novih dodanih i prepoznatljivih vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture FLAG područja, kao i razvoj novih, uključujući inovativnih kanala za distribuciju i plasman ovih proizvoda, s ciljem jačanja prepoznatljivosti i ekonomske vrijednosti proizvoda te skraćivanja lanaca opskrbe ribom i proizvodima u ribarstvu i marikulturi. Jačanjem dodane vrijednosti proizvodima ribarstva i marikulture, utjecat će se prema viškoj ekonomskoj vrijednosti istih, a to će istodobno omogućiti manji ulov, pa će prioritetna mjera neizravno imati utjecaje na ekološku održivost ribljih stokova u Jadranskom moru. Optimiziranje kanala distribucije, posebno razvijajući kratke lance opskrbe, s ciljem smanjenja broja sudionika u lancu distribucije i poticanja lokalnog tržišta ribe, cilja na veću dostupnost i omogućavanje plasman svježeg ulova na tržište, čime se održava visoka kvaliteta proizvoda i povećava financijska isplativost. Relevantnost prioritetne mjere proizlazi iz prepoznatih razvojnih potreba FLAG područja, na koja će se mjerom ujedno djelovati: 2. Jačanje subjekata u malom priobalnom ribolovu FLAG područja, 3. Optimizacija ekonomske koristi iz ribarskih i marikulturnih resursa, 7. Poticanje unutarsektorske i međusektorske suradnje, stvaranje partnerstva i umrežavanja dionika, 8. Jačanje interesa kod mladih i drugih dobnih skupina za bavljenje djelatnostima gospodarskog sektora ribarstva i marikulture.
Potencijalna ulaganja (aktivnosti)	Prioritetnom mjerom će se podržati ulaganja (aktivnosti) koja obuhvaćaju i vezana su uz: 1. Unapređenje postojećih i razvoj novih proizvoda i usluga više dodane vrijednosti (ekonomske, društvene, ekološke), razvoj novih tehnoloških i poslovnih procesa i modela, uključivo i kroz modele „od mora do stola“ (direktna prodaja ribarskih i marikulturnih proizvoda i usluga lokalnim stanovnicima i posjetiteljima), „stol na moru“ (ribarski turizam, ribarski eno-gastroturizam), kratke lance opskrbe, lance vrijednosti proizvoda i usluga temeljene na načelima i praksi kružnog gospodarstva i sl. 2. Maloprodaju i prezentaciju proizvoda ribarstva i akvakulture, uključujući građenje/rekonstrukciju/adaptacija i opremanje prostora/objekata, nabavu i/ili opremanje montažnih i mobilnih objekata, nabavu vozila/plovila za maloprodaju proizvoda ribarstva i akvakulture 3. Razvoj inovativnih kanala prodaje proizvoda ribarstva i akvakulture 4. Razvoj jedinstvene oznake i vizualnog identiteta lokalnih proizvoda ribarstva i akvakulture, omogućavanje povlastica, prevencija i sankcioniranje zlorabe povlastica u plasmanu lokalnih proizvoda kroz uspostavu i pokrivanje troškova komunalnog redarstva 5. Izrada i razvoj strategija (brand, marketinške, komunikacijske i sl.) 6. Organizacija i provedba aktivnosti promocije i marketinga vezanih uz proizvode ribarstva i akvakulture, uključujući primarne (oglašavanje, unaprjeđenje prodaje, PR aktivnosti, organizacija i provedba tematskih

	manifestacija i sajmovi) i sekundarne promocijske aktivnosti (dizajn proizvoda, ambalaža, izrada i tiskanje publikacija tematskih znanstvenih publikacija i sl.) 7. Uspostavu sustava poticanja inovacija i međusektorske suradnje koji povezuju ribarstvo, marikulturu, povezane sektore, odgoj i obrazovanje (od vrtića preko osnovnog, srednjeg i visokog do cjeloživotnog obrazovanja), znanost, istraživanje, razvoj i inovacije, kulturu, socijalne programe, zdravstvene programe (mediteranska dijeta) i sl. 8. Ulaganja u rekonstrukciju/adaptaciju i opremanje prostora/objekata za istezanje i podizanje plovila 9. Promidžbene aktivnosti koje uključuju informiranje i vidljivost Ulaganja (aktivnosti) će se detaljno definirati u FLAG natječaju.					
Mjerljivi pokazatelji (pokazatelji rezultata) prioritetne mjere	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Osnovna vrijednost	Referentna godina	Ciljna vrijednost (2029.)	Izvor podataka
	Odobreni projekti na FLAG razini	Broj projekata	0	2023.	8	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 07 – Očuvana radna mjesta	Broj osoba	0	2023.	4	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 13 – Aktivnosti suradnje među dionicima	Broj djelovanja	0	2023.	0	Izvješća FLAG-a, MP/UR
Naziv Opći cilj 2. Očuvani, unaprijeđeni, aktivirani i prepoznatljivi ljudski, društveni, kulturno povijesni i prirodni resursi zajednice bazirani na maritimnoj i ribarstvenoj osnovi i učinkovitoj integraciji s ostalim sektorima						
Opis i relevantnost općeg cilja	Područje obuhvata FLAG-a Brač obuhvaća bogatu, raznoliku, prepoznatljivu, atraktivnu resursnu osnovu povezanu s morem i ribarstvom, kako s prirodnog, tako i s društvenog aspekta, čineći prostor otoka atraktivnim, jedinstvenim, poželjnim i visokokvalitetnim mjestom života, boravka, rada i posjećivanja. Ujedno ovi su resursi dio lokalnog identiteta ribarstvene zajednice FLAG područja, a na prirodnim resursima povezanima s morem ujedno se zasniva opstojnost i daljnji razvoj gospodarskog sektora ribarstva. Kako bi se navedena resursna osnova očuvala, ujedno i unaprijedilo njezino korištenje na dugoročno održiv te ekonomsko i društveno prosperitetan način i cilj, potrebno je poduzeti razvojne inicijative koje obuhvaćaju široki spektar dionika, aktivnosti sinergijskih učinaka i inovativnih pristupa. Iako su osnovnom i SWOT analizom baštinska maritimna resursna osnova FLAG područja, isto kao i prirodna osnova otoka povezana s morem, morskim staništima i morskom bioraznolikosti, prepoznati kao razvojni potencijali od iznimnog značaja, prepoznati su određeni razvojni nedostaci poput nedostatne osviještenosti, uključenosti i interesa lokalnih aktera za kvalitetnijim i sveobuhvatnijim korištenjem bogate ribolovne i pomorske tradicije otoka u turističke, posjetiteljske, odgojno-obrazovne, znanstvene, kulturno-kreativne, gastronomske i druge i gospodarske i negospodarske svrhe. Dodatno, posebno su prepoznati rizici koji mogu značajno utjecati na očuvanje i kvalitetu prirodnih resursa FLAG područja, poput potencijalnih ekoloških onečišćenja i katastrofa na kopnu i moru, negativnih učinaka klimatskih promjena i dr.					

Pokazatelji rezultata općeg cilja 2.³	Osnovna je svrha općeg cilja djelovati prema očuvanju, održivom korištenju te razvoju prepoznatljivosti resursne osnove temeljene na moru i sektoru ribarstva kako bi se postigle maksimalne ekonomske i društvene dobrobiti, uz očuvanje istih za buduće generacije.					
	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Osnovna vrijednost	Referentna godina	Ciljna vrijednost (2029.)	Izvor podataka
	CR 07 – Očuvana radna mjesta	Broj osoba	0	2023.	6	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 13 – Aktivnosti suradnje među dionicima	Broj djelovanja	0	2023.	4	Izvješća FLAG-a, MP/UR
Prioritetna mjera za postizanje općeg cilja	2.1. Potpora održivoj valorizaciji i unaprjeđenju stanja morskog i priobalnog okoliša					
Opis i relevantnost prioritetne mjere	Osnovna svrha i namjena prioritetne mjere je pružiti potporu izravnoj ili neposrednoj zaštiti, unaprjeđenju kvalitete i stanja te održivom korištenju najvažnijeg razvojnog resursa ribarstvenog područja FLAG-a, a to je more i priobalje, koji pružaju stanište i životnu sredinu morskim organizmima, kako bi se u konačnici djelovalo prema očuvanju i opstojnosti prirodnih resursa i okoliša na kojima se temelji opstojnost i daljnji razvitak sektora ribarstva te razvoj lokalne zajednice. Ciljevi ove prioritetne mjere su višestruki: preventivno djelovati prema potencijalnim onečišćenjima te sprječavanju nastanka i ostanku otpada u moru i uz more, omogućiti edukaciju, informiranje i osvještavanje svih dobnih i ciljnih skupina o važnosti i načinima očuvanja morskog okoliša, staništa i organizama stvoriti uvjete za održivu valorizaciju resursa vezanih uz morski okoliš. Relevantnost prioritetne mjere proizlazi iz prepoznatih razvojnih potreba FLAG područja, na koja će se mjerom ujedno djelovati: 1. Očuvanje i održiva valorizacija prirodne osnove, biološke raznolikosti, morskih ekosustava i staništa, 4. Koherentan i usklađen razvoj turizma u suradnji s ostalim sektorima i granama FLAG područja, 5. Edukacija i podizanje svijesti lokalnog stanovništva svih dobnih skupina i posjetitelja FLAG područja o vrijednostima i nužnosti očuvanja okoliša, 7. Poticanje unutarsektorske i međusektorske suradnje, stvaranje partnerstva i umrežavanja dionika					
Potencijalna ulaganja (aktivnosti)	Prioritetnom mjerom će se podržati ulaganja (aktivnosti) koja obuhvaćaju i vezana su uz: 1. Valorizaciju prirodnih potencijala mora, morskog okoliša i organizama, poput građenja/rekonstrukcije/adaptacije i opremanja turističko-informativnih i posjetiteljskih objekata i sadržaja (posjetiteljski i prezentacijski centri, počne i edukativne tematske staze uključivo i podvodne i sl.) 2. Uvođenje inovativnih sustava praćenja stanja okoliša, te provedba monitoringa, istraživanja i mapiranja te izradu znanstvenih i stručnih studija i publikacija vezna uz prirodne resurse mora, morskog i priobalnog okoliša i ekosustava povezanih s morem					

³ Doprinosi pokazateljima rezultata utvrđenima u Programu za Prioritet 3. „Omogućavanje održivog plavoga gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima te poticanje razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica“.

3. Očuvanje i obnovu morskih i priobalnih ekosustava i morskog okoliša i obale, sprječavanje potencijalnih onečišćenja, sprječavanje nastanka te sanaciju, zbrinjavanja, recikliranja i ponovne uporabe otpada u moru i iz mora, uključujući nabavku plovila i adekvatne opreme te organizacije i provedbe akcija intervencija na moru i uz obalu, prevencije onečišćenja i čišćenja morskog okoliša te kopnenog (obalnog) okoliša povezanog uz more kao i projekte plave i zelene infrastrukture i primjenu dizajna i rješenja temeljenih na prirodi 4. Poticanje projekata međusektorske suradnje s posebnim naglaskom na projektima koji potiču razvoj održive i posebice inovacijama usmjerene regenerativne plave ekonomije koja obnavlja prirodne i društveno-gospodarske ekosustave, kao i na promicanje i valorizaciju usluga ekosustava kroz ekološki, kulturno-povijesni, obrazovni, znanstveno-istraživački, transformativni i regenerativni turizam, integrirane razvojne programe i projekte koji povezuju sektore zaštite i obnove okoliša i ekosustava s drugim sektorima, te razvoj digitalnih i eko-društvenih inovacija i drugih naprednih rješenja promicanja, očuvanja, praćenja i unapređenja stanja ekosustava, staništa i vrsta 5. Podizanje svijesti, educiranje i informiranje o očuvanju i unaprjeđenju stanja i valorizacije prirodnih resursa mora, morskog okoliša i ekosustava (razvoj i provedba edukacijskih formalnih, neformalnih i informalnih programa, digitalne edukativne igre i aplikacije, kampanje, promo materijali, radionice, edukativni i informativni sadržaji i sl.) 6. Ulaganje u kružno gospodarenje otpadom, inovativna rješenja prikupljanja krutog i tekućeg otpada i otpadnih tekućina na moru i pod morem, odnosno na plovilima, plažama i obali, posebice nerazgradivih materijala (plastika, opušci, itd.) Ulaganja (aktivnosti) će se detaljno definirati u FLAG natječaju.						
Mjerljivi pokazatelji (pokazatelji rezultata) prioritetne mjere	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Osnovna vrijednost	Referentna godina	Ciljna vrijednost (2029.)	Izvor podataka
	Odobreni projekti na FLAG razini	Broj projekata	0	2023.	9	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 07 – Očuvana radna mjesta	Broj osoba	0	2023.	4	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 13 – Aktivnosti suradnje među dionicima	Broj djelovanja	0	2023.	2	Izvješća FLAG-a, MP/UR
Prioritetna mjera za postizanje općeg cilja	2.2. Jačanje višenamjenske valorizacije i prepoznatljivosti resursa društvene osnove i baštine					
Opis i relevantnost prioritetne mjere	Osnovna svrha i namjena prioritetne mjere je doprinijeti višoj prepoznatljivosti, valoriziranosti i očuvanosti maritimne baštinske resursne osnove, kao i unaprjeđenju ljudskih kapaciteta svih dobnih i ciljnih skupina za njihovim adekvatnim korištenjem, čime će se utjecati na očuvanje, vidljivost i bolju iskorištenost ovog razvojnog resursa ribarstvene zajednice FLAG područja. Osim navedenog, mjera će pružiti sinergijske učinke u razvoju lokalne zajednice, putem omogućavanja partnerstva, suradnje i umrežavanja dionika, kao i kod očuvanja postojećih i/ili stvaranja novih radnim mjesta, poticanje lokalnog poduzetništva					

	temeljenog na baštini, te u konačnici socio-ekonomske dobrobiti lokalne zajednice. Relevantnost prioritetne mjere proizlazi iz prepoznatih razvojnih potreba FLAG područja, na koja će se mjerom ujedno djelovati: 4. Koherentan i usklađen razvoj turizma u suradnji s ostalim sektorima i granama FLAG područja, 6. Višenamjenska valorizacija i unaprjeđenje vidljivosti kulturne baštine, 7. Poticanje unutarsektorske i međusektorske suradnje, stvaranje partnerstva i umrežavanja dionika					
Potencijalna ulaganja (aktivnosti)	Prioritetnom mjerom će se podržati ulaganja (aktivnosti) koja obuhvaćaju i vezana su uz: 1. Valorizaciju (turističku, posjetiteljsku, edukativnu, znanstveno-istraživačku, kulturno-umjetničku) maritimne materijalne i nematerijalne baštine i ostavštine, uključujući građenje/rekonstrukciju i opremanje relevantnih objekata, nabavu opreme, izradu umjetničkih djela, razvoj digitalnih informativno-edukacijskih i prezentacijskih sustava koji kombiniraju fizičku, virtualnu i proširenu stvarnost, povećavaju pristupačnost resursne osnove različitim ciljnim skupinama, uključivo i marginaliziranim kao što su djeca, stariji, osobe s invaliditetom i sl. 2. Organizaciju i provedbu događanja vezanih uz turističku, kulturno-umjetničku, znanstveno-istraživačku, odgojno-obrazovnu, gastronomsku, sportsku, rekreativnu i dr. valorizaciju maritimne materijalne i nematerijalne baštine i ostavštine (izložbe, kampanje, programi, radionice, događanja, skupovi, sajmovi, manifestacije i sl.) 3. Provedbu istraživanja i mapiranja te izradu znanstvenih i stručnih studija i publikacija vezanih uz maritimu materijalnu i nematerijalnu baštinu 4. Podizanje svijesti, educiranje i informiranje o očuvanju i unaprjeđenju stanja i valorizacije maritimne materijalne i nematerijalne baštine i ostavštine 5. Suradnja ribara i dionika u ribarstvu sa znanstveno-istraživačkim, odgojno-obrazovnim, kulturno-umjetničkim, turističkim i razvojnim sektorom vezana uz unaprjeđenje, promociju i valorizaciju maritimne materijalne i nematerijalne baštine 6. Daljnji razvoj sustava podrške razvoju društvenih i gospodarskih inovacija te pripremi i provedbi razvojnih projekata uključivo i kroz daljnju izgradnju kapaciteta FLAG Brač i njezinih članica i korisnika kroz poticanje razvoja i sufinanciranja inicijativa, projekata, programa i partnerstava, uključivo i međuregionalne i međunarodne suradnje, pripremu i prijavu strateških razvojnih projekata FLAG Brač i/ili njezinih članica i korisnika na druge EU i međunarodne izvore financiranja i sl. Ulaganja (aktivnosti) će se detaljno definirati u FLAG natječaju.					
Mjerljivi pokazatelji (pokazatelji rezultata) prioritetne mjere	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Osnovna vrijednost	Referentna godina	Ciljna vrijednost (2029.)	Izvor podataka
	Odobreni projekti na FLAG razini	Broj projekata	0	2023.	5	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 07 – Očuvana radna mjesta	Broj osoba	0	2023.	2	Izvješća FLAG-a, MP/UR
	CR 13 – Aktivnosti suradnje među dionicima	Broj djelovanja	0	2023.	2	Izvješća FLAG-a, MP/UR

Zajedničke značajke za sve prioritetne mjere u okviru LRSR

Ciljani korisnici	Javna pravna tijela ili poduzeće/trgovačko društvo ili organizacija u većinskom javnom vlasništvu a koje/a nije javno pravno tijelo, turističke zajednice, organizacije civilnog društva (udruge), zadruge, klasteri, privatno poduzeće (trgovačko društvo) ili obrt u sektoru ribarstva i akvakulture te izvan sektora ribarstva i akvakulture Ciljani korisnici za prioritetnu mjeru 1.1. bit će usklađeni s ciljanima (prihvatljivim) korisnicima navedenim u nacionalnom operativnom Programu ((ribari, uzgajivači i prerađivači proizvoda ribarstva i akvakulture (isključivo mikro, mala i srednja poduzeća u skladu s člankom 28. Uredbe (EU) 2021/1139). Detaljni uvjeti koje moraju zadovoljiti ciljani korisnici bit će definirani u okviru FLAG natječaja.
Uvjeti prihvatljivosti korisnika i projekata	Projekt mora biti usklađen s općim ciljem i prioritetnom mjerom LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. za koju se prijavljuje u okviru objavljenog FLAG natječaja Projekt mora doprinositi minimalno jednom prioritetu Operativnog programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2021.-2027. te Zajedničkoj ribarstvenoj politici (ZRP) Unije. Projekt se mora provoditi se na području FLAG-a, izuzev promotivnih i informativnih događanja koja se mogu provoditi izvan obuhvata FLAG područja (npr. posjeti sajmovima i drugim prigodnim manifestacijama) Korisnik mora imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja FLAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu. Korisnik mora imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu. Korisnik ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima Uvjeti prihvatljivosti projekata, korisnika i troškova će detaljno bit definirani u okviru FLAG natječaja.
Intenzitet potpore	Osnovni intenzitet potpore iznosi 50 % ukupnih prihvatljivih troškova, a uvećanje intenziteta potpore moguće je ostvariti sukladno čl. 41. i Prilogu III Uredbe EU 2021/1139: Detaljna razrada primjene intenziteta potpore biti će definirana u okviru FLAG natječaja.
Načela i kriteriji odabira projekata	Projekti će se vrednovati (bodovati) prema sljedećim prioritetnim načelima, koji su ujedno prepoznati kao ključni razvojni izazovi i/ili doprinose potrebama FLAG područja i OPRARH 2021-2027: 1. Doprinos projekta zelenoj i digitalnoj tranziciji 2. Doprinos projekta unaprjeđenju vidljivosti i promoviranju FLAG područja u izvanotočnim okvirima

	3. Doprinos projekta povećanju kvalitete i dostupnosti te stvaranju dodanih vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture 4. Doprinos projekta unaprjeđenju stanja, kvalitete, promociji i vidljivosti prirodne i kulturne baštine 5. Doprinos projekta umrežavanju dionika, stvaranju partnerstva i promicanju suradnje Detaljna razrada primjene načela kriterija odabira bit će definirana u okviru FLAG natječaja.
--	---

3.3. Inovativan i integrirani karakter LRSR te horizontalna načela

LRSR FLAG Brač 2021.-2027. ima inovativan i integriran karakter te potiče ostvarenje i promicanje ključnih horizontalnih načela globalnih, EU, nacionalnih, županijskih i lokalnih politika jer:

1. Ove vrijednosti i pristupe definira kao dio svoje razvojne vizije, odnosno kao osnovu svoje intervencijske logike čime se omogućava konzistentnost i usuglašenost cjelokupnog strateškog okvira.
2. Svoje prioritete i mjere snažno usmjerava povezivanju i integraciji sektora ribarstva i marikulture s drugim sektorima, uključivo i posebice sa sektorom zaštite i obnove okoliša i ekosustava, ali i sa sektorima odgoja i obrazovanja (počevši od predškolske dobi do visokoškolske razine i razine cjeloživotnog obrazovanja), znanosti, istraživanja, razvoja i inovacija (IRI), kulture, kreativnih industrija, zdravstva, socijalnih usluga, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, te drugim ustanovama, udrugama, tvrtkama u povezanim sektorima,, itd.
3. Potiče ulaganja u inovativne i integrirane projekte i inicijative u privatnom, javnom i civilnom sektoru na način koji ta ulaganja vezuje u komplementarne lance vrijednosti proizvoda i usluga više i visoke dodane vrijednosti s elementima kružne ekonomije te primjene suvremenih digitalnih rješenja što dovodi do pristupa koji su u svojoj biti visoko inovativni i integrativni.
4. Aktivno potiče načela, praksu, proizvode i usluge održive i čak regenerativne ekonomije koja u sebi integrira, promiče, obnavlja i razvija usluge ekosustava, odnosno istodobno obnavlja prirodne, društvene i gospodarske ekosustave,
5. Predloženim prioritetima i mjerama koje će pratiti i odgovarajući kriteriji bodovanja, omogućava se pojedinačnim i skupnim intervencijama, postizanje velikog broja, ako ne i većine relevantnih ciljeva globalnih, europskih, nacionalnih, županijskih i lokalnih politika. Ovo se odnosi i na primjenu i promicanje gotovo svih horizontalnih načela. Ovo uključuje, primjerice promicanje jednakih mogućnosti, smanjenje diskriminacije i isključenosti, uključivo i kroz povećanje pristupačnosti i priuštivosti proizvoda i usluga ribarstva i marikulture i povezanih sektora, pa sve do ekološke, društvene i gospodarske održivosti i otpornosti, digitalizacije i modernizacije ribarstva, marikulture te povezanih sektora, a posebice sektora zaštite, očuvanja i obnove okoliša, prirode i biološke raznolikosti.

6. Uspostavlja i promiče razvoj sustava, programa i projekata podrške za inovacije, integrirana ulaganja i međusektorsku suradnju kroz izgradnju internih kapaciteta FLAG Brač, kao i suradnju s drugim sličnim sustavima podrške inovacijama, integriranom razvoju te promicanju horizontalnih načela na lokalnoj, županijskoj, nacionalnoj, EU i globalnoj razini.

Na ovaj način, može se zaključiti, da predložena strategija ne samo da udovoljava minimalnim standardima i zahtjevima inovativnosti, integracije te usuglašenosti s horizontalnim načelima, već u njima prepoznaje potencijal i priliku za tržišni iskorak, razvoj, konkurentnost i povećanje profitabilnosti, održivosti i otpornosti, odnosno povećanju atraktivnosti, prepoznatljivosti i brendiranja ključnih sektora ribarstva, marikulture i povezanih sektora te samih ciljanih lokalnih ljudi, obitelji i njihovih ukupnih lokalnih gospodarstava i zajednica. Štoviše, FLAG Brač, sa svojim bogatim tradicijskim, inovacijskim, pozicijskim, prostornim, prirodnim i društveno-gospodarskim resursnim osnovama, može i planira postati lider inovativnih i integriranih pristupa te promicanja horizontalnih načela ne samo na području Republike Hrvatske, već i u širim makroregionalnim (Jadransko-jonska i Mediteranska regija) i EU okvirima.

3.4. Usklađenost LRSR s nadređenim strateškim dokumentima

LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. usklađena je s EU, nacionalnim i regionalnim općim i sektorskim razvojnim dokumentima. LRSR je prvenstveno usklađena s ciljevima te prioritetima OPRARH 2021.-2027., time i ciljevima ZRP RH i EU. Doprinos općih ciljeva i prioritetnih mjera LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. ciljevima nadređenih strateških dokumenata je prikazana u tablici u nastavku.

Tablica 11 Prikaz usklađenosti LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. s nadređenim strateškim dokumentima

Strateški dokument	Relevantni ciljevi (prioriteti) strateških dokumenata	Opći ciljevi i prioritetne mjere LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. kojima doprinose
OPRARH 2021.-2027.	Prioritet 1. Poticanje održivog ribarstva i očuvanje vodenih bioloških resursa	OC1 – PM 1.1., PM 1.2.
	Prioritet 2. Poticanje održivih aktivnosti akvakulture i prerade te stavljanja na tržište proizvoda ribarstva i akvakulture, doprinoseći sigurnosti hrane u Uniji	OC1 – PM 1.1., PM 1.2.
	Prioritet 3. Omogućivanje održivog plavog gospodarstva u obalnim, otočnim i kontinentalnim područjima i jačanje razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica	OC1 – PM 1.1., PM 1.2. OC2 – PM2.1, PM2.2

	Prioritet 4. Jačanje međunarodnog upravljanja oceanima i jamčenje sigurnih i čistih mora i oceana kojima se održivo upravlja	OC1 – PM1.1, PM1.2. OC2 – PM2.1
NRS 2030.	RAZVOJNI SMJER 1. Održivo gospodarstvo i društvo SC 1. Konkurentno i inovativno gospodarstvo	OC1 – PM 1.1., PM 1.2. OC2 – PM2.1, PM2.2
	RAZVOJNI SMJER 3. Zelena i digitalna tranzicija SC 8. Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost SC 9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva	OC1 – PM 1.1., PM 1.2. OC2 – PM2.1, PM2.2
Nacionalni plan razvoja akvakulture za razdoblje do 2027.	POSEBNI CILJ 1. Povećanje proizvodnosti i otpornosti proizvodnje u akvakulturi na klimatske promjene 1.1. Povećanje ulaganja u učinkovite i održive tehnologije u akvakulturi 1.2. Podupiranje ulaganja u veće i rentabilnije proizvodne kapacitete 1.3. Poticanje razvoja novih proizvoda veće dodane vrijednosti u akvakulturi 1.4. Poticanje primjene učinkovitih praksi upravljanja zdravljem i dobrobiti životinja u uzgoju 1.5. Unaprjeđenje upravljanja prirodnim staništima i predatorskim vrstama na uzgajalištima 1.6. Razvoj instrumenata za upravljanje rizicima i jačanje otpornosti proizvođača u akvakulturi na pojavu iznimnih događaja koje rezultiraju poremećajem u proizvodnji ili na tržištu	OC1 – PM 1.1., PM 1.2.
	POSEBNI CILJ 3. Jačanjem sektora akvakulture doprinijeti obnovi gospodarstva te unaprjeđenju uvjeta života u ruralnim i obalnim područjima 3.1. Uspostavljanje ravnoteže između održivog razvoja akvakulture, zaštite prirode i prilagodbe klimatskim promjenama 3.2. Povezivanje sektora akvakulture s mogućnostima rasta u kružnim bioekonomijama 3.3. Promicanje proizvoda akvakulture i gastro-destinacijskog turizma	OC1 – PM 1.1., PM 1.2.
	POSEBNI CILJ 4. Poticanje inovacija u sektoru akvakulture 4.1. Poticanje istraživačkih projekata s ciljem rješavanja ključnih problema koji utječu na proizvodnju i marketing proizvoda akvakulture	OC1 – PM 1.1., PM 1.2.

	4.2. Jačanje obrazovnih i strukovnih programa u području akvakulture 4.3. Poticanje osnivanja inovacijskih partnerstava između proizvođača i znanstvenih ustanova	
Plan razvoja SDŽ do 2027. godine	Prioritet 1. Jačanje otpornosti gospodarstva i povećanje ulaganja u održivo i digitalno gospodarstvo Posebni cilj 1.3. Poboljšanje konkurentnosti u turizmu, poljoprivredi, akvakulturi i ribarstvu	OC1 – PM 1.1., PM 1.2. OC2 – PM2.1, PM2.2
	Prioritet 3. Očuvanje okoliša, poboljšanje povezivosti i održivo korištenje baštine Posebni cilj 3.1. Očuvanje okoliša i energetska tranzicija na što veću dobrobit lokalne zajednice Posebni cilj 3.3. Očuvanje, valorizacija i održivo korištenje prirodne i kulturne baštine	OC1 – PM 1.1., PM 1.2. OC2 – PM2.1, PM2.2
Zelena Splitsko-dalmatinska županija - Akcijski plan za dinamičnu i integriranu zelenu tranziciju Splitsko-dalmatinske županije	C1. Ulaganje u ljude i svijest o vrijednosti prirode i okoliša te održivom i/ili regenerativnom postupanju s prirodom i okolišem C2. Uspostava sustava dobrog upravljanja zaštitom, unapređenjem stanja i održivim i/ili regenerativnim korištenjem prostora, prirode i okoliša C3. Razvoj i promicanje održive, regenerativne i inovativne zelene i plave ekonomije i infrastruktura	OC2 – PM2.1, PM2.2
Strategija pametne specijalizacije do 2029.	Posebni cilj 3: Povećanje inovacijske učinkovitosti Posebni pod-cilj 3.2: Podrška digitalizaciji i zelenoj tranziciji poduzeća	OC1 – PM 1.1., PM 1.2.

4. Opis odabira projekata na FLAG razini

Proces odabira projekata na FLAG natjecajima detaljno se definira internim aktom organizacije koji odobrava Upravni odbor FLAG-a. FLAG natjecaji raspisuju se u skladu s akcijskim i financijskim planom provedbe LRSR. Odabir projekata provodi se na način da se poštuju načela jednakog postupanja prema svim korisnicima, zabrane diskriminacije, transparentnosti postupka odabira, sprječavanja sukoba interesa osiguravajući nepristrano i objektivno obavljanje funkcija i izvršavanje zadataka svih osoba uključenih u postupak.

Priprema i objava FLAG Natjecaja

FLAG administratori (stručna služba odnosno ured FLAG-a uz potencijalnu potporu vanjskih suradnika, prema potrebi) pripremaju dokumentaciju koja minimalno sadrži: predmet, svrhu i iznos raspoloživih sredstava FLAG Natjecaja; uvjete prihvatljivosti nositelja projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti troškova i

dokumentaciju; kriterije odabira projekata i dokumentaciju za ocjenu usklađenosti projekta s kriterijima; prag prolaznosti; prihvatljive i neprihvatljive troškove; detaljni postupak odabira projekata; visinu i intenzitet potpore (s jasno definiranim uvećanjima); način, uvjete i rokove prijave projekta; rokove i uvjete za podnošenje prigovora te popis priloga i obrazaca. Dokumentacija natječajna sadržavat će i druge dokumente poput vodiča za korisnike i sl. Nakon odobrenja ukupne natječajne dokumentacije od strane nadležnog tijela FLAG-a, FLAG Natječaj, s pripadajućim obrascima, priložima, vodičima i ostalom dokumentacijom, objavljuje se na mrežnoj stranici FLAG-a. Poziv se objavljuje i na funkcionalnim i operativnim mrežnim stranicama svih članova FLAG-a te se javnost izvješćuje preko tiskanih i drugih medija na lokalnoj i regionalnoj razini. Detaljna provedba bit će propisana samim natječajem, dok će, u prije i u vrijeme njegova trajanja, FLAG provoditi animacijske i informativno-edukacijske aktivnosti kako bi korisnike što kvalitetnije pripremio za prijave.

Podnošenje, zaprimanje i stvaranje prijavnog dosjea projekta te administrativna kontrola; ocjenjivanje i odabir projekata

Projektni prijedlozi zaprimaju se putem službene adrese FLAG-a. Način podnošenja prijave projekata jasno će biti naznačen u FLAG Natječaju. Otvaranje prijave projekata pristiglih na FLAG natječaj provodi se sukladno navedenim Smjernicama. Nakon zaprimanja prijava provodi se administrativna kontrola koja, ujedno, predstavlja i 1. fazu u postupku odabira projekata za provedbu LRSR. Tijekom ove faze, FLAG može zatražiti i nadopunu dokumentacije dostavljene od strane nositelja projekata koji su se prijavili na natječaj. Cilj 1. faze je provjera: potpunosti prijave, prihvatljivosti nositelja projekta te osnovnih uvjeta prihvatljivosti projekta. Nakon administrativne provjere, započinje 2. faza koja predstavlja kvalitativno ocjenjivanje prijave od strane Ocjenjivačkog odbora kojeg imenuje Upravni odbor FLAG-a, a koja se provodi sukladno definiranim internim procedurama FLAG-a i kriterijima odabira definiranim LRSR. Rezultat ovih analiza je rang lista projekata s pratećom dokumentacijom koja se upućuje na odlučivanje Upravnom odboru FLAG-a. Upravni odbor, zatim, provodi procjenu projektnih prijedloga prema izvješću i privremenoj rang listi te provjere sukladnosti s kriterijima za vrednovanje i odabir projekata. Na odluke Upravnog odbora, nositelji projekata imaju mogućnost prigovora tijelu FLAG-a nadležnom za prigovore. Odluke tijela FLAG-a nadležnog za prigovore moraju biti jasne i konačne i ne mogu ni na koji način biti promijenjene od strane Upravnog odbora FLAG-a. U slučaju da je prigovor prihvaćen, prijava projekta se vraća u administrativnu obradu. Pravne i fizičke osobe koje sudjeluju u procedurama donošenja odluka o odabiru projekata na FLAG razini ne smiju biti u sukobu interesa s prijaviteljima. Procedure provedbe postupaka utvrđivanja i izbjegavanja sukoba interesa prilikom donošenja odluka o odabiru projekata na FLAG razini, provode se sukladno gore navedenom Pravilniku i Smjernicama. Popis projekata koji su odabrani od strane FLAG-a bit će objavljen na mrežnoj stranici FLAG-a nakon utvrđivanja rang liste odabranih projekata. Objava uključuje najmanje sljedeće podatke: naziv nositelja projekta, naziv projekta i njegov kratak opis, intenzitet potpore i iznos potpore. Nakon završetka natječaja i postupka odabira projekata na razini FLAG-a, sva postupovna dokumentacija i odluke o odabiru dostavljaju se Upravljačkom tijelu na konačno odobrenje. Lista potvrđenih i odobrenih projekata od strane Upravljačkog tijela objavljuje se na mrežnim stranicama FLAG-a Brač. Nakon završetka

procesa odabira projekata na FLAG razini, FLAG dostavlja UT Izvještaj o provedenom postupku odabira, Odluke i kompletan dosje predmeta svakog korisnika. Na temelju dostavljene dokumentacije UT donosi Odluku o dodjeli sredstava. FLAG će po završetku postupka i donošenja konačnih Odluka o dodjeli sredstava na svojim mrežnim stranicama informirati širu javnost o rezultatima odabira. Odobreni projekti podložni su postupcima redovne kontrole (Posjet operaciji i Kontrola na terenu) sukladno procedurama opisanim u općim i internim aktima FLAG-a te procedurama navedenim u važećem Pravilniku o uvjetima, kriterijima, načinu odabira, financiranja i provedbe lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu te važećim Smjernicama za provedbu lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu u trenutku provedbe istih.

5. Opis izrade LRSR i uključenosti lokalnih razvojnih dionika

Konkretna radnja u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač za razdoblje 2021.-2027. započeo je u rujnu 2023. godine, odabirom vanjskog stručnjaka za uslugu Vođenje procesa i izrada dokumenta LRSR FLAG-a Brač za razdoblje 2021.-2027., od strane nositelja izrade FLAG-a Brač, a dokument je usvojen od strane Skupštine FLAG-a Brač na dan 30.10.2023. godine. Neformalne pripremne radnje za proces izrade ovog dokumenta započinju još u provedbenom razdoblju 2014.-2020., praćenjem stanja na terenu, ispitivanjem potreba korisnika i potencijalnih nositelja te prikupljanjem projektnih ideja.

Za potrebe izrade dokumenta LRSR, formirana je neformalna radna skupina (predstavnicima osnovnih tijela FLAG-a, stručna služba FLAG-a, voditelj i vanjski stručnjak za izradu) te su uspostavljeni kanali međusobne komunikacije te prema dionicima. Osnovna metodologija izrade LRSR temeljila se na načelima LEADER/CLLD, te posebice značajno primjenom participativnog pristupa, što podrazumijeva uključivanje razvojnih dionika s naglaskom na gospodarski sektor ribarstva i marikulture, zainteresirane javnosti, kao i svih relevantnih tijela FLAG-a (Upravni odbor, Skupština i Stručna služba – ured FLAG-a), u proces savjetovanja i kreiranja ključnih stavki dokumenta. Proces izrade LRSR sastojao se od sljedećih ključnih koraka, u kojima su aktivno sudjelovali relevantni lokalni razvojni dionici iz 3 interesna sektora/skupine (javne, civilne i gospodarske/privatne):

1. Izrada analize stanja – podrazumijevala je prikupljanje, obradu i analizu podataka iz relevantnih baza i izvora, što je rezultiralo detaljnom analizom stanja, uključujući pregled osnovnih zemljopisnih, gospodarskih te demografskih i socijalnih značajki područja. U procesu izrade analize stanja konzultirani su različiti razvojni dionici s područja FLAG-a, ujedno i članovi FLAG-a, sa svrhom prikupljanja ključnih kvantitativnih i/ili kvalitativnih podataka i informacija o postojećem stanju u pojedinim sektorima/područjima.

2. Izrada SWOT analize te razvojnih potreba i potencijala područja – obuhvaćala je definiranje ključnih elemenata i čimbenika – snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje se odnose na unutarnje i vanjsko okruženje područja FLAG-a Brač, te identifikaciju razvojnih potreba i potencijala, kao temelj za postavljanje strateške intervencije LRSR. Kod izrade SWOT analize, također su

konzultirani različiti razvojni dionici, kojima je osnovni nacrt predstavljen putem participativnih događanja (radionicama), a na kojima su imali priliku iskazati slaganje s unaprijed pripremljenim i predstavljenim konstatacijama te predlagati vlastite, dok su nakon svakog održanog participativnog događanja ažurirane konstatacije u SWOT analizi.

3. Definiranje vizije, općih ciljeva i prioriternih mjera LRSR – temeljem usuglašene analize stanja, SWOT analize te definiranih razvojnih potreba i potencijala područja FLAG-a Brač, definirana su 2 opća cilja i 4 prioritne mjere za razdoblje 2021.-2027. Nacrt strateškog okvira, odnosno definirani opći ciljevi i prioritne mjere su putem participativnih događanja (radionica) konzultirani s razvojnim dionicima. Dodatno, u svrhu prikupljanja potrebnih informacija za definiranje prioriternih mjera i njihovih pojedinih stavaka, putem anketnih upitnika za prikupljanje projektnih ideja, konzultirani su predstavnici pojedinih razvojnih sektora FLAG-a, na participativnim radionicama, direktno komunikacijom telefonom od strane Stručne službe FLAG-a te e-poštom.

4. Definiranje financijskog i akcijskog plana provedbe LRSR – temeljem definiranih prioriternih mjera, a na osnovu konzultacija s dionicima, određeni su indikativni financijski i akcijski planovi provedbe, s naznačenim planiranim brojevima raspisanih FLAG natječaja i financijskim alokacijama za svaku prioritnu mjeru. Ovi elementi su također predstavljeni razvojnim dionicima na participativnim radionicama, a nakon provedenog konzultacijskog procesa, ažurirani.

Uključivanje razvojnih dionika i šire javnosti FLAG područja u proces izrade LRSR je primijenjeno kroz sljedeće participativne razine:

1. Informiranje – provedeno je višebrojnim aktivnostima kako bi se razvojni dionici i šira javnost informirali i upoznali o pokretanju postupka i napretku izrade LRSR, kao i o mogućim načinima njihovog uključivanja u proces, i to kroz: promidžbene aktivnosti u svrhu mobilizacije i uključivanja lokalnih dionika u proces izrade LRSR, putem izrade plakata te Facebook oglašavanja, e-komunikaciju, slanjem obavijesti, te provedbom participativnih radionica kroz informiranje o tijeku i napretku izrade dokumenta LRSR, informiranjem o nalazima analize stanja i osnovnim konstatacijama SWOT analize te potencijalima i potrebama, informiranjem o prijedlogu vizije, općih ciljeva i prioriternih mjera.

2. Konzultacije - provedeno je višebrojnim aktivnostima kako bi se razvojni dionici uključili u razvoj dokumenta LRSR te vlastitim viđenjem, znanjem i iskustvom doprinijeli njegovoj kvaliteti i konačnom izgledu kroz: provedbu participativnih radionica, odnosno izravno uključivanje dionika u izradu SWOT analize, identifikaciju razvojnih potreba i potencijala, definiranje i usuglašavanje vizije, općih ciljeva i prioriternih mjera LRSR te indikativnog akcijskog i financijskog plana provedbe LRSR.

3. Osnaživanje - provedeno je višebrojnim aktivnostima kako bi se razvojnim dionicima pružila mogućnosti aktivnog sudjelovanja u procesu donošenja odluka, kroz provedbu radionica na način da donose odluke o prioritnim mjerama, odnosno budućim ulaganjima financijskih sredstava, te kroz mogućnosti sudjelovanja na sjednicama Skupštine te usvajanje dokumenta LRSR.

S ciljem izravnog uključivanja interesnih skupina i šire javnosti u proces izrade, tijekom izrade LRSR održana su slijedeća informativna i konzultacijsko-participativnih događanja/radionica, prikazana u tablici u nastavku. Popis sudionika nalazi se u Prilogu 2 LRSR.

Tablica 12 Popis participativnih događanja u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.

Naziv događaja	Broj sudionika	Mjesto održavanja	Datum održavanja
Sastanci s lokalnim dionicima, javni, civilni gospodarski sektor, identificiranje problema, potreba, potencijala, prikupljanje projektnih ideja	21	Otok Brač – 8 JLS	25.09.2023. – 25.10.2023.
Sjednica Skupštine FLAG-a Brač – upoznavanje članova s predstojećim procesom izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.	23	Supetar	28.09.2023.
Sastanak/radionica dinamike i hodograma izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. s konzultantima	4	Supetar	10.10.2023.
Objava web Upitnika za pripremu i izradu LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. (web stranica i društvene mreže, e-mail) u svrhu prikupljanja informacija o stanju lokalne inicijative u ribarstvu, razvojnim potrebama, problemima i očekivanjima	>1000	Otok Brač	12.10.2023. – 18.10.2023.
Prva participativna radionica u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. – Uvod u izradu dokumenta LRSR, izrada SWOT analize FLAG područja	19	Supetar	19.10.2023.
Prva participativna radionica u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. – Uvod u izradu dokumenta LRSR, izrada SWOT analize FLAG područja	14	Bol	19.10.2023.
Prva participativna radionica u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. – Identifikacija potencijala i potreba FLAG područja, identifikacija projektnih ideja	8	Supetar	19.10.2023.
Prva participativna radionica u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. – Identifikacija potencijala i potreba FLAG područja, identifikacija projektnih ideja	9	Sumartin	19.10.2023.
Sjednica skupštine FLAG-a Brač – Usvajanje LRSR FLAG-a Brač	23	Supetar	30.10.2023.

Izvor: FLAG Brač

6. Opis partnerstva

Lokalna akcijska grupa u ribarstvu – FLAG Brač osnovan je na 15.12.2016. godine na Osnivačkoj skupštini u Supetru, sukladno LEADER načelima i „bottom up“ pristupu, odnosno zajedničkom inicijativom predstavnika civilnog, javnog i gospodarskog sektora s područja obuhvata FLAG-a, a uz tehničku pomoć i na izravnu inicijativu organizacije LAG-a Brač. Partnerstvo FLAG-a Brač je u proteklom programskom razdoblju 2014.-2020. izradilo i provodilo LRSR FLAG-a Brač 2014.-2020., s postignutim značajnim rezultatima, odnosno raspisano je ukupno 6 FLAG natječajna te odobreno je 17 projekata. Rezultati projekata će se objaviti u sklopu evaluacijskog izvješaja. Tijekom pripreme natječajnih postupaka i dokumentacije FLAG je aktivno sudjelovao na radionicama, sastancima i seminarima za jačanje kapaciteta za provedbu CLLD-a i LEADER pristupa. U okviru provedbe natječajnih postupaka FLAG je intenzivno pružao podršku potencijalnim korisnicima u vidu savjetovanja i konzultacija radi pravovremene i pravilne administrativne prijave na objavljene FLAG natječaje, istovremeno prateći provedbu i prilagođavajući postojeći strateški okvir te financijski i akcijski plan provedbe kroz izmjene i usklađivanja dokumenta LRSR, tako da je u konačnici LRSR FLAG-a Brač 2014.-2020. izmjenjivana/usklađivana 7 puta. U redovnom radu FLAG-a aktivno su sudjelovali članovi odazivanjem na sjednice Skupštine kojih je u programskom razdoblju 2014-2020 održano ukupno 15 i sjednice Upravnog odbora kojih je održano 27 što potvrđuje iznimno značajan angažman za redoviti rad udruge te uspješnu provedbu LRSR 2014.-2020.

Prema Statutu udruge, tijela FLAG-a Brač su: Skupština, Upravni odbor, Nadzorni odbor, Predsjednik, Dopredsjednik, Voditelj/Tajnik i Likvidator.

Skupština je najviše tijelo upravljanja FLAG-om, a čine ju svi članovi FLAG-a Brač. U kontekstu provedbe LRSR i upravljanja radom Udruge, Skupština je nadležna i obavlja poslove: donosi Statut, izmjene i dopune, tumačenja i druge opće akte Udruge, usvaja LRSR, usvaja druge strateške dokumente Udruge, usvaja godišnja izvješća o radu Udruge, usvaja operativni (akcijski) i financijski plan rada Udruge, bira Predsjednika i Zamjenika Predsjednika Udruge, bira redovne i zamjenske članove Upravnog i Nadzornog odbora Udruge, bira osobu Likvidatora Udruge i drugo sukladno Statutu Udruge. Skupština FLAG-a Brač broji 36 članova koji su podijeljeni u 3 interesne skupine - gospodarsku, civilnu i javnu. Reprezentativni predstavnici gospodarske interesne skupine su pravne ili fizičke osobe koje su vlasnici ili ovlaštenici važeće povlastice za obavljanje gospodarskog ribolova, ovlaštenici povlastice za uzgoj morske ribe i drugih morskih organizama i/ili povlastice za akvakulturu, subjekti u poslovanju s hranom sukladno posebnom propisu koji su korisnici odobrenih ili registriranih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla za žive školjkaše i/ili proizvode ribarstva s udjelom od 38,89 % u članstvu Skupštine, te 1 član, odnosno 2,78 % članova iz gospodarske interesne skupine – ostali sektor. Civilne interesne skupine su udruge i fizičke osobe s udjelom od 33,34 %. Javne interesne skupine su jedinice lokalne samouprave i trgovačka društva u većinskom vlasništvu JLS-ova s udjelom od 25,00 % u članstvu Skupštine.

Predsjednik FLAG-a obavlja izvršne i druge funkcije u Udruzi definirane Statutom, a bira ga Skupština FLAG-a na mandat od 4 godine. Odgovoran je za zakonitost rada FLAG-a, rukovodi

radom FLAG-a u skladu sa zakonom, statutom i općim aktima Udruge te odlukama Skupštine i Upravnog odbora FLAG-a. U slučaju spriječenosti, mijenja ga Dopredsjednik, kojeg također bira Skupština na mandat od 4 godine.

Upravni odbor FLAG-a Brač se sastoji od 9 redovnih članova koje imenuje Skupština podijeljenih u 3 interesne skupine. Predstavници gospodarske interesne skupine čine udio od 44,44 %, predstavnici civilnog sektora čine udio od 33,33 %, a predstavnici javne interesne skupine čine udio od 22,22 % u članstvu UO-a. UO je odgovoran za provedbu postupka odabira projektnih prijedloga u sustavu provedbe decentralizirane raspodjele financijskih sredstava iz javnih izvora kojima upravlja Udruga.

Nadzorni odbor sastoji se od 3 redovna člana koje bira Skupština iz svog članstva, s obvezom sudjelovanja barem po jednog člana iz svake interesne skupine. Ima ulogu tijela za prigovore u rješavanju mogućih prigovora na Odluke FLAG-a. Nadzorni odbor je tijelo kontrole rada Udruge i nadležno je tijelo za prigovore za odlučivanje o odabiru projekata u sustavu prigovora na odluke Upravnog odbora.

Voditelj FLAG-a obavlja izvršne funkcije u Udruzi definirane Statutom. Imenuje ga Skupština na vrijeme od 4 godine.

Tablica 13 Struktura i sastav partnerstva – Skupština FLAG-a Brač

	Gospodarska interesna skupina – sektor ribarstva	Gospodarska interesna skupina – ostali sektor	Civilna interesna skupina	Javna interesna skupina	Ukupno	Od toga žena
Broj	14	1	12	9	36	14
Postotak u odnosu na ukupni broj	38,89	2,78	33,34	25,00	100	38,89

Izvor: FLAG Brač

Tablica 14 Struktura tijela FLAG nadležnog za odabir projekata na FLAG natječaju

	Gospodarska interesna skupina	Civilna interesna skupina	Javna interesna skupina	Ukupno	Od toga žena	Od toga mladih
Broj	4	3	2	9	4	4
Postotak u odnosu na ukupni broj	44,44	33,33	22,22	100	44,44	44,44

Izvor: FLAG Brač

6.1 Ljudski kapaciteti za upravljanjem FLAG-om i provedbu LRSR

U trenutku izrade LRSR, udruga FLAG Brač posjeduje dostatne ljudske kapacitete za upravljanjem radom udruge i provedbu LRSR u predstojećem programskom razdoblju 2021.-2027., uz nastavak provedbe LRSR iz programskog razdoblja 2014.-2020., obzirom da FLAG-u

još uvijek predstoji kontrola i praćenje projekata koji su provedbi, uz praćenju učinaka LRSR iz proteklog programskog razdoblja. U trenutku izrade LRSR FLAG Brač ima ukupno 5 zaposlenih osoba – Voditelj FLAG-a na udio od 62,5 % radnog vremena, zatim tri osobe na poziciji stručni suradnik na puno radno vrijeme te jedna osoba na poziciji stručni suradnik na 50 % radnog vremena.

Postojeće zaposlene osobe posjeduju potrebna znanja iz područja relevantna za bavljenje ruralnim i lokalnim razvojem, s naglaskom na razvoj sektora ribarstva i marikulture te održivi razvoj lokalnih ribarstvenih zajednica. Dodatno, svi postojeći zaposlenici posjeduju višegodišnje relevantno iskustvo stečeno tijekom dosadašnjeg radnog i volonterskog angažmana iz područja lokalnog razvoja, pripreme i provedbe projekata te upravljanja organizacijama civilnog društva. Do sada su zaposlenici svoja znanja i vještine sustavno usavršavali putem edukacija i treninga, sudjelovanja na skupovima i konferencijama, na stručnim sastancima na županijskoj, državnoj i međunarodnoj razini te kroz razmjenu iskustava s drugim FLAG-ovima u Hrvatskoj. Sposobnosti zaposlenih za učinkovito upravljanje radom FLAG-a i provedbu LRSR su stekli kroz dosadašnju uspješnu provedbu i postignute rezultate u upravljanju radom FLAG-a u razdoblju 2014.-2020., kao i u poslovima vezanim uz pripremu i provedbu projekata u drugim razvojnim institucijama.

Osim zaposlenih, sukladno odredbama Statuta udruge, ljudske kapacitete za provedbu LRSR i upravljanjem radom FLAG-a sačinjavaju članovi osnovnih tijela FLAG-a – Skupštine i Upravnog odbora. Njihova je struktura i sastav naveden u poglavlju 6. Opis partnerstva. Predstavници članova u upravljačkim tijelima FLAG-a, koji sudjeluju u postupku odabira projekata, dugi su niz godina aktivni u partnerstvu FLAG-a te posjeduju znanja o načelima LEADER/CLLD pristupa i iskustvo u vođenju cjelokupnog postupka odabira projekata.

6.2 Financijski kapaciteti za upravljanjem FLAG-om i provedbu LRSR

Financijski kapaciteti za upravljanje FLAG-om i provedbu LRSR, u trenutku izrade dokumenta LRSR predviđeni su iz nekoliko izvora: (i) prihodi po potpori za tekuće troškove i troškove vođenja LRSR, koji se financiraju iz Mjere III.2. po principu od maksimalno 25 % dodijeljene potpore, (ii) prihodi od članarina i članskih doprinosa te (iii) prihodi iz drugih izvora. Plan iznosa financijskih sredstava iskazan za razdoblje 2023.-2029. dostatan je za financiranje potrebnih aktivnosti rada FLAG-a i provedbe LRSR.

Naziv	Plan 2023.	Plan 2024.	Plan 2025.	Plan 2026.	Plan 2027.	Plan 2028.	Plan 2029.
Prihodi po potpori za tekuće troškove i troškove vođenja LRSR-a		30.0000,00	215.796,95	80.123,90	80.123,90	80.123,90	80.123,90
Npr. prihodi od članarina i članskih doprinosa		11.715,10	21.435,24	20.400,00	20.400,00	20.400,00	20.400,00

Npr. prihodi iz drugih izvora (potpora JL(R)S, zaklade...)		15.990,45	15.990,45	15.990,45	15.990,45	15.990,45	15.990,45
Prihodi UKUPNO		57.705,55	253.222,64	116.514,35	116.514,35	116.514,35	116.514,35
Rashodi za tekuće troškove i troškove vođenja LRSR-a		108.538,44	91.550,82	91.550,82	91.550,82	91.550,82	91.550,82
Npr. rashodi za provedbu LRSR-a koji nisu obuhvaćeni tekućim troškovima i troškovima vođenja		11.131,10	15.388,14	15.388,14	15.388,14	15.388,14	15.388,14
Rashodi UKUPNO		119.669,54	106.938,96	106.938,96	106.938,96	106.938,96	106.938,96
Razlika - višak/ manjak		- 61.963,99	146.283,68	9.575,39	9.575,39	9.575,39	9.575,39

Tablica 15 Planirani financijski kapaciteti FLAG-a u razdoblju 2023.-2029.

Izvor: FLAG Brač

7. Opis praćenja (monitoring) i procjene (evaluacija) provedbe LRSR

Provedba LRSR temelji se na implementaciji predloženih aktivnosti, odnosno provedbi FLAG mjera usmjerenih postizanju općih ciljeva LRSR. Osim operativnog sustava provedbe i osmišljavanja alata kojima se funkcionalno i koordinirano provodi LRSR, potrebno je uspostaviti sustav praćenja i izvještavanja koji se temelji na bazama podataka koje sadrže ostvarene rezultate i na izvještajima koji, na sažet i jasan način, pružaju informacije o postignutim rezultatima.

Praćenja za potrebe izvještavanja prema tijelima FLAG-a vrši se na razini kalendarske godine. Svake godine izrađuje se Plan rada FLAG-a koji sadrži i Plan provedbe LRSR, a koji se odnosi na narednu kalendarsku godinu te je osnova za praćenje provedbe LRSR unutar kalendarske godine.

Plan rada sadrži prikaz i narativni opis aktivnosti FLAG-a i mjera koje se planiraju provesti unutar kalendarske godine, predviđeni broj projekata i predviđena financijska sredstva. U Planu rada i Akcijskom planu posebice se obrazlažu i aktivnosti vezane za tekući rad FLAG-a i animacijske aktivnosti. Financijski dio Akcijskog plana vezan za tekuće troškove i animaciju usklađuje se s

ukupnim Financijskim planom rada FLAG-a. Plan rada i Financijski plan rada FLAG-a predlaže Upravni odbor, a usvaja ih Skupština FLAG-a .

Jednom godišnje, za prethodnu kalendarsku godinu, izrađuje se narativno godišnje izvješće o radu FLAG-a koje, uz informacije o poslovanju FLAG-a, sadrži kvalitativan i kvantitativan opisni dio provedbe LRSR – opis aktivnosti koje su se provele u kalendarskoj godini, opis dionika koji su bili uključeni, opis provedenih aktivnosti animacije razvojnih dionika, opis procesa objave i provedbe natječaja i vrednovanja zaprimljenih projekata, izvješće o stanju provedbe odobrenih projekata, izvješće o medijskoj prisutnosti FLAG-a i, ukoliko je potrebno, opis problema koji su se pojavili prilikom provedbe i implementiranih rješenja uz preporuke za naredno razdoblje.

Financijsko izvješće vezano za tekuće troškove, animaciju i projekte suradnje sadržano je u Financijskom izvješću za kalendarsku godinu na razini Udruge.

Pored praćenja na razini kalendarske godine, FLAG prati provedbu LRSR na razini financijske godine. Nakon sklapanja ugovora o financiranju, za svaku financijsku godinu tijekom provedbe LRSR, FLAG dostavlja godišnje izvješće Upravljačkom tijelu na propisanom obrascu.

Vrednovanje LRSR FLAG-a Brač podrazumijeva primjenu mehanizama unutarnje i vanjske (vanjski stručnjak) kontrole provedbe i upravljanja LRSR kako bi se utvrdila razina njezine uspješnosti. Sam proces vrednovanja podrazumijevanja provjeru pokazatelja rezultata i postizanja dodane vrijednosti LEADER/CLLD-a s ciljem izrade izvješća o postizanju planiranih rezultata ili izradi prijedloga za njezinu reviziju i izmjenu LRSR.

Vrednovanje provedbe LRSR provodi se na dvije razine:

- Unutarnje vrednovanje provodi FLAG na razini svake kalendarske godine dajući osvrt na sam proces provedbe s aspekta FLAG-a kao provedbeno-upravljačkog tijela te je sastavni dio Godišnjeg izvješća o radu kojeg usvaja Skupština.
- Vanjsko vrednovanje vodi neovisni stručnjak, minimalno 2 puta tijekom provedbe LRSR (2027. i 2029.), koristeći sljedeće metode: analizu LRSR i pratećih godišnjih izvješća provedbe, usmene konzultacije s krajnjim korisnicima i članovima FLAG-a i izradu preporuka za poboljšanja ili izmjenu LRSR.

Na tematskoj sjednici partnerstva potrebno je analizirati izvješće vanjskog vrednovanja te postupiti prema preporukama za unaprjeđenje provedbe LRSR, a po potrebi pristupiti i izmjeni LRSR. Nalazi vanjskog vrednovanja javno su dostupni na mrežnim stranicama FLAG-a.

8. Akcijski plan provedbe LRSR

Akcijski plan provedbe LRSR izrađen je temeljem konzultacijskog procesa s razvojnim dionicima, sukladno iskazanom interesu potencijalnih korisnika i pripremljenosti projektnih prijedloga. Akcijski plan provedbe LRSR FLAG-a Brač predstavlja indikativni tijek i dinamiku za postizanje

općih ciljeva utvrđenih dioničkim i participativnim procesom izrade dokumenta za provedbeno razdoblje 2021.-2027. Pri tome indikativno prikazuje planirani raspored otvaranja (raspisivanja) FLAG natječaja za prioritetne mjere po godinama.

Akcijskim planom predviđeno je ukupno 4 FLAG natječaja, po jedan za svaku Prioritetnu mjeru 1.1., 1.2., 2.1. i 2.2. Za postizanje općeg cilja 1. planira se objava 2 natječaja te 2 natječaja za postizanje općeg cilja 2. Obzirom na dostatne administrativne i stručne kapacitete FLAG-a, određena je dinamika od 2 planirana raspisivanja natječaja u 2025. godini, te 2 natječaj u 2026. godini. Potrebno je napomenuti da će FLAG kontinuirano raditi na animaciji, informiranju, edukaciji i podršci dionika i potencijalnih prijavitelja za sve prioritetne mjere, te će kroz praćenje provedbe LRSR, a ovisno o povratnim informacijama krajnjih korisnika i njihovih potreba, donositi odluke o izmjenama akcijskog plana, vodeći računa o postizanju planiranih rezultata i pokazatelja na razini prioritetnih mjera i strateških ciljeva.

Tablica 16 Indikativni akcijski plan – broj i raspored raspisivanja FLAG natječaja te predviđeni broj projekta u sklopu njih

Opći cilj/Prioritetna mjera	Godine raspisivanja FLAG natječaja					
	2023	2024	2025	2026	2027	Ukupno
Opći cilj 1 Prepoznatljiv, atraktivan, inovativan, održiv i konkurentni sektor ribarstva i marikulture integriran s ostalim sektorima društva i gospodarstva			1	1		2
Prioritetna mjera 1.1. Poboljšanje sveukupnih radnih uvjeta povezanih s obavljanjem djelatnosti ribarstva i marikulture i povezanih sektora				1		1
Prioritetna mjera 1.2. Unaprjeđenje dostupnosti, prepoznatljivosti i dodanih vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture i povezanih sektora			1			1
Opći cilj 2. Očuvani, unaprijeđeni, aktivirani i prepoznatljivi ljudski, društveni, kulturno povijesni i prirodni resursi zajednice bazirani na maritimnoj i ribarstvenoj osnovi i učinkovitoj integraciji s drugim sektorima			1	1		2
Prioritetna mjera 2.1. Potpora održivoj i inovativnoj zaštiti, valorizaciji i unaprjeđenju stanja morskog i priobalnog okoliša				1		1
Prioritetna mjera 2.2. Jačanje višenamjenske i inovativne valorizacije i prepoznatljivosti resursa društvene i kulturno-povijesne osnove i baštine			1			1
Vođenje FLAG-a i provedba LRSR	Kontinuirano					n/p
Ukupno	n/p	0	2	2		74

9. Financijski plan provedbe LRSR

Financijski plan provedbe LRSR FLAG-a Brač iskazan je kroz apsolutne iznose i udjele (%) u odnosu na ukupni dodijeljeni iznos FLAG-u za provedbu LRSR u okviru Mjere III.2. Prikazuje planirane godišnje rashode namijenjene za provođenje definiranih prioriteta namijenjenih razvojnim dionicima u iznosu od 75 % ukupne alokacije, te tekućih troškova i animacije u iznosu od 25 % ukupne financijske alokacije dodijeljene FLAG-u Brač.

Za aktivnosti koje se odnose na tekuće troškove i animaciju, odnosno upravljanje provedbom LRSR, čiji je isključivi korisnik FLAG, planom je predviđeno maksimalno dopuštenih 25 % ukupne alokacije u okviru LRSR. Troškovi animacije odnose se na aktivnosti promicanja LRSR i jačanje kapaciteta šire lokalne zajednice kao i potencijalnih nositelja projekata za provedbu LRSR. Tekući, odnosno administrativni troškovi odnose se na prihvatljive operativne troškove FLAG-a povezane sa provedbom LRSR, što uključuje troškove plaća djelatnika FLAG-a, režijske troškove, promidžbu, komunikaciju, financijsko upravljanje i reviziju, praćenje i evaluaciju provedbe LRSR i sl.

U odnosu na ukupan iznos potpore za provedbu LRSR, 26,49 % sredstava odnosi se na provedbu Općeg cilja 1. Prepoznatljiv, atraktivan, inovativan, održiv i konkurentni sektor ribarstva i marikulture integriran s ostalim sektorima društva i gospodarstva te 48,51 % sredstava za provedbu Općeg cilja 2. Očuvani, unaprijeđeni, aktivirani i prepoznatljivi ljudski, društveni, kulturno povijesni i prirodni resursi zajednice bazirani na maritimnoj i ribarstvenoj osnovi i učinkovitoj integraciji s drugim sektorima.

Potrebno je napomenuti da će FLAG kontinuirano raditi na animaciji dionika i potencijalnih prijavitelja za sve prioritete mjere, te će kroz praćenje provedbe LRSR, a ovisno o povratnim informacijama krajnjih korisnika i njihovih potreba, donositi odluke o izmjenama financijskog plana, vodeći računa o postizanju planiranih rezultata i pokazatelja na razini prioriteta i strateških ciljeva.

Tablica 17 Financijski plan provedbe LRSR i rada FLAG-a Brač u razdoblju 2021.-2027. – udjeli u odnosu na cjelokupnu alokaciju LRSR

Cilj/Mjera	Fin. alokacija (EUR)	Udio u ukupnoj alokaciji (u %)
Opći cilj 1 Prepoznatljiv, atraktivan, inovativan, održiv i konkurentni sektor ribarstva i marikulture integriran s ostalim sektorima društva i gospodarstva	600.000,00	26,49%
Prioritetna mjera 1.1. Poboljšanje sveukupnih radnih uvjeta povezanih s obavljanjem djelatnosti ribarstva i marikulture i povezanih sektora	50.000,00	2,21%
Prioritetna mjera 1.2. Unaprjeđenje dostupnosti, prepoznatljivosti i dodanih vrijednosti proizvoda ribarstva i marikulture i povezanih sektora	550.000,00	24,28%

Opći cilj 2. Očuvani, unaprijeđeni, aktivirani i prepoznatljivi ljudski, društveni, kulturno povijesni i prirodni resursi zajednice bazirani na maritimnoj i ribarstvenoj osnovi i učinkovitoj integraciji s drugim sektorima	1.098.877,66	48,51%
Prioritetna mjera 2.1. Potpora održivoj i inovativnoj zaštiti, valorizaciji i unaprjeđenju stanja morskog i priobalnog okoliša	98.877,66	4,36%
Prioritetna mjera 2.2. Jačanje višenamjenske i inovativne valorizacije i prepoznatljivosti resursa društvene i kulturno-povijesne osnove i baštine	1.000.000,00	44,15%
Vođenje FLAG-a i provedba LRSR	566.292,55	25%
Ukupno	2.265.170,21	100%

Izvor: FLAG Brač

Tablica 18 Financijski plan provedbe LRSR i rada FLAG-a Brač po godinama u razdoblju 2021.-2027.

Fin. alokacija (EUR)	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	UKUPNO
Provedba projekata (operacija)	0,00	0,00	1.550.000,00	148.877,66	0,00	0,00	0,00	1.698.877,66
Tekući troškovi i troškovi vođenja	0,00	108.538,45	91.550,82	91.550,82	91.550,82	91.550,82	91.550,82	566.292,55
Ukupno	0,00	108.538,45	1.641.550,82	240.428,48	91.550,82	91.550,82	91.550,82	2.265.170,21

Izvor: FLAG Brač

Popis tablica i slika

Tablica 1 Osnovni podaci o FLAG obuhvatu	3
Tablica 2 Broj obrta i obrta u ribarstvu na području FLAG-a Brač u 2023. godini	10
Tablica 3 Broj povlastica za gospodarski ribolov područja FLAG-a Brač u 2023. godina	13

Tablica 4 Uzgajivači morskih organizama područja FLAG-a Brač u 2023. godini.....	13
Tablica 5 Iskrcaj morskih organizama (u kg) na području FLAG-a u razdoblju 2019. - 2022.	14
Tablica 6 Količine ulovljenih morskih organizama prema vrstama i iskrcajnim mjestima područja FLAG-a u 2022. godini.....	15
Tablica 7 Broj i struktura plovila FLAG područja	17
Tablica 8 Plovila područja FLAG-a prema ribolovnim alatima u 2021. godini.....	18
Tablica 9 Iskrcajna mjesta FLAG područja	19
Tablica 10 Popis subjekata u poslovanju s hranom s područja FLAG-a Brač	20
Tablica 11 Prikaz usklađenosti LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027. s nadređenim strateškim dokumentima.....	42
Tablica 12 Popis participativnih događanja u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.	48
Tablica 13 Struktura i sastav partnerstva – Skupština FLAG-a Brač.....	50
Tablica 14 Struktura tijela FLAG nadležnog za odabir projekata na FLAG natječaju	50
Tablica 15 Planirani financijski kapaciteti FLAG-a u razdoblju 2023.-2029.	51
Tablica 16 Indikativni akcijski plan – broj i raspored raspisivanja FLAG natječaja te predviđeni broj projekta u sklopu njih.....	54
Tablica 17 Financijski plan provedbe LRSR i rada FLAG-a Brač u razdoblju 2021.-2027. – udjeli u odnosu na cjelokupnu alokaciju LRSR	55
Tablica 18 Financijski plan provedbe LRSR i rada FLAG-a Brač po godinama u razdoblju 2021.-2027.	56
 Slika 1 - Područje obuhvata FLAG-a Brač	2
Slika 2 Ribolovna podzona G2 kao dio ribolovnog područja FLAG-a Brač	12
Slika 3 Ribolovna podzona G2 kao dio ribolovnog područja FLAG-a Brač	12
Slika 4 Struktura ulova prema vrstama i količinama na području FLAG-a Brač u 2022. godini	15
Slika 5 Odnos količine ulova prema vrstama područja obuhvata FLAG-a Brač, SDŽ i RH u 2022. godini	16
Slika 6 Shematski prikaz hijerarhijske strukture strateške intervencije LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.	32

Prilog 1 – Analitički podaci

Popis naselja FLAG-a

JLS	Naselja
Supetar	Mirca, Splitska, Supetar, Škrip
Bol	Bol, Murvica
Sutivan	Sutivan
Postira	Dol, Postira
Milna	Bobovišća, Bobovišća na moru, Ložišća, Milna, Podhume
Nerežišća	Donji Humac, Dračevica, Nerežišća
Pučića	Gornji Humac, Praznica, Pučića
Selca	Novo Selo, Povelja, Selca, Sumartin

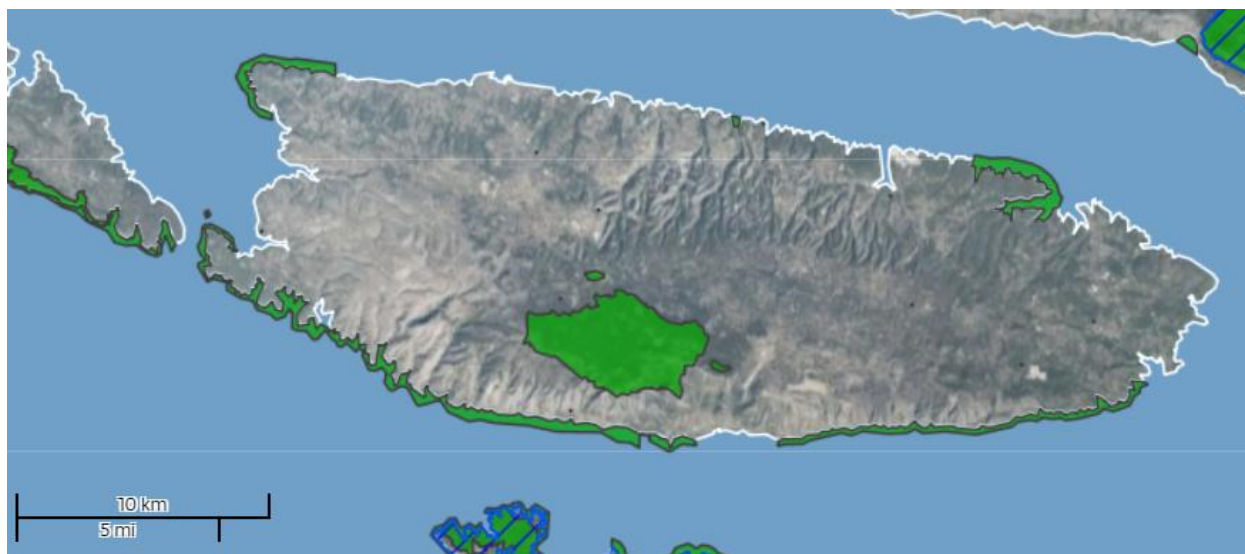
Izvor: DZS

Zaštićeni prirodni lokaliteti na području FLAG-a

Kategorija zaštite	Naziv	Površina u ha	Godišnja proglašenja	JLS-ovi u LAG-u na čijem području se nalazi
Značajni krajobraz	Zlatni rat	12,78	1965.	Općina Bol
Značajni krajobraz	Vidova gora	1.812,99	1970.	Općina Bol, Općina Nerežišća i Općina Postira
Značajni krajobraz	Dolina Blaca	230,05	1986.	Općina Nerežišća
Spomenik prirode	Kruška u Selcima	0	1954.	Općina Selca
Spomenik prirode	Bor na crkvi u Nerežišćima	0	1969.	Općina Nerežišća
Spomenik prirode	Kolač	0	1986.	Općina Nerežišća

Izvor: MINGOR, Zavod za zaštitu prirode – Bioportal

Prikaz obuhvata NATURA 2000 lokaliteta

Izvor: MINGOR, Zavod za zaštitu prirode – Bioportal

Popis kulturnih dobara područja FLAG-a

R. br.	Registarski broj	Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta
1	Z-1428	Kuća časnih sestara	Supetar, RADNIČKA 1	Nepokretna pojedinačna
2	Z-1429	Zgrada osnovne škole	Supetar, PORAT 25	Nepokretna pojedinačna
3	Z-1430	Kuća Fadić	Supetar, ŠIRINA FRANASOVIĆA M.	Nepokretna pojedinačna
4	Z-1431	Kuća s reljefom glave čovjeka	Supetar, IGNJATA JOBA 1 , Supetar, IGNJATA JOBA 3	Nepokretna pojedinačna
5	Z-1432	Kula sat - Leroj	Supetar, KIPARA IVANA RENDIĆA	Nepokretna pojedinačna
6	Z-1433	Kuća Vitačić	Supetar, PORAT 21	Nepokretna pojedinačna
7	Z-1434	Sklop kuća Rendić	Supetar, KIPARA IVANA RENDIĆA 19	Nepokretna pojedinačna
8	Z-1435	Zgrada	Supetar, GET 1	Nepokretna pojedinačna
9	Z-1436	Crkva sv. Roka	Supetar, PUT SV. ROKA	Nepokretna pojedinačna
10	Z-1437	Crkva sv. Križa sa sklopom kuća Jakšić - Martinović	Donji Humac, DONJI HUMAC	Nepokretna pojedinačna
11	Z-1871	Kameni most	Ložišća	Nepokretna pojedinačna
12	Z-1873	Donji pisk ili Stara voda	Ložišća	Nepokretna pojedinačna
13	Z-1874	Crkva sv. Jurja	Bobovišća, PUT RAVNI 4	Nepokretna pojedinačna
14	Z-1875	Kompleks Nikolić-Krstulović	Škrip, ROKOVA 3 , Škrip, ROKOVA 5	Nepokretna pojedinačna
15	Z-2592	Ruralna cjelina naselja Dol	Dol,	Kulturnopovijesna cjelina
16	Z-2602	Crkva sv. Vida	Dol,	Nepokretna pojedinačna
17	Z-2975	Kameni štandarac s grbom i reljefom lava	Nerežišća	Nepokretna pojedinačna
18	Z-3363	Pripremanje tradicijskog jela brački vitalac	Nerežišća	Nematerijalna
19	Z-3428	Crkva Uznesenja Marijina	Splitska	Nepokretna pojedinačna
20	Z-3429	Crkva sv. Roka	Sutivan	Nepokretna pojedinačna
21	Z-3588	Zgrada općine	Sutivan, TRG DR. FRANJE TUĐMANA 1	Nepokretna pojedinačna

22	Z-4121	Perivoj Martinis - Marchi	Bol,	Kulturnopovijesna cjelina
23	Z-4457	Ruševine crkve sv. Jadre i arheološko nalazište	Donji Humac	Nepokretna pojedinačna
24	Z-4999	Crkva i kuće Pustinje Stipančić	Nerežišća,	Nepokretna pojedinačna
25	Z-5139	Pustinja Dračeva Luka	Murvica, MURVICA	Nepokretna pojedinačna
26	Z-4998	Crkva sv. Josipa	Milna, OSIBOVA	Nepokretna pojedinačna
27	Z-4780	Crkva sv. Trojstva	Nerežišća	Nepokretna pojedinačna
28	Z-5138	Ostaci crkve sv. Vida na Vidovoj gori	Bol,	Nepokretna pojedinačna
29	Z-5346	Crkva sv. Ante	Postira, PORAT	Nepokretna pojedinačna
30	Z-5173	Ostaci crkve u uvali Lovrečina	Postira	Arheologija
31	Z-5514	Crkva sv. Ivana Krstitelja i kaštel	Povlja, LOKVA 6	Nepokretna pojedinačna
32	Z-5005	Crkva sv. Ciprijana na groblju	Pražnica, PRAŽNICA	Nepokretna pojedinačna
33	Z-6510	Crkva Svih Svetih	Pražnica, PRAŽNICA	Nepokretna pojedinačna
34	Z-4779	Crkva sv. Jurja	Pražnica	Nepokretna pojedinačna
35	Z-4781	Crkva sv. Jeronima	Pučišća, TRG SV. JERONIMA	Nepokretna pojedinačna
36	Z-4783	Crkva sv. Nedjelje	Selca	Nepokretna pojedinačna
37	Z-5883	Crkva sv. Tome	Selca	Nepokretna pojedinačna
38	Z-5876	Crkva Gospe od Karmela	Selca, TRG STJEPANA RADIĆA 3a	Nepokretna pojedinačna
39	Z-4778	Crkva sv. Ante Opata	Pražnica, PRAŽNICA	Nepokretna pojedinačna
40	Z-5000	Franjevački samostan i crkva sv. Martina	Sumartin, ULICA FRA ANDRIJE DOROTIĆA 3	Nepokretna pojedinačna
41	Z-4782	Crkva sv. Nikole	Sumartin	Nepokretna pojedinačna
42	Z-5163	Crkva sv. Martina	Supetar, IGNJATA JOBA 4	Nepokretna pojedinačna
43	Z-5226	Crkva Stomorica	Ložišća	Nepokretna pojedinačna
44	Z-5001	Crkva sv. Ivana i temelji ranokršćanske crkve	Sutivan, ULICA SV. IVANA	Nepokretna pojedinačna
45	Z-4784	Dragonjina špilja i Pustinja Silvio	Nerežišća,	Nepokretna pojedinačna
46	RST-0250-1965.	Rodna kuća Vladimira Nazora	Postira, PORAT 29	Nepokretna pojedinačna
47	Z-5296	Kaštel Cicarelli	Pučišća, TRG HRVATSKOG SKUPA 2	Nepokretna pojedinačna
48	RST-0266-1965.	Kuća Cerinić	Donji Humac, DONJI HUMAC 38	Nepokretna pojedinačna
49	Z-5002	Kula Marijanović	Sutivan, OBALA KRALJA TOMISLAVA 7	Nepokretna pojedinačna
50	Z-5944	Mauzolej obitelji Petrinović	Supetar	Nepokretna pojedinačna
51	Z-5162	Ruševine kule Vusio	Selca	Nepokretna pojedinačna
52	Z-5003	Kaštel Radojković	Škrip, PJACA 17	Nepokretna pojedinačna
53	RST-0231-1964.	Kuća Vusio	Bol, HRVATSKIH DOMOBRAHA 48	Nepokretna pojedinačna
54	RST-0459-1970.	Seoska kuća	Povlja	Nepokretna pojedinačna
55	Z-5349	Mlin na vjetar	Bol, KOTLINA	Nepokretna pojedinačna
56	Z-5004	Kuća zvana Angleščina	Milna, BRIŽAK 4	Nepokretna pojedinačna
57	Z-4777	Kaštel Gospodnetić	Dol, DOL	Nepokretna pojedinačna
58	Z-5137	Kuća Garafulić	Nerežišća, KOPILA	Nepokretna pojedinačna

59	Z-5160	Kuća Harašić	Nerežišća, POD NJIVICU 5	Nepokretna pojedinačna
60	Z-5161	Sklop kuća Ilić	Više adresa	Nepokretna pojedinačna
61	Z-6662	Mjesno groblje s crkvom sv. Nikole i arheološko nalazište na poluotoku sv. Nikole	Supetar, ŠETALIŠTE PUT BANJA	Nepokretna pojedinačna
62	RST-1103-1984.	Stambeno gospodarski sklop "Nikolorića dvori"	Bol	Nepokretna pojedinačna
63	Z-5225	Mlin na vjetar	Sutivan, ULICA GORANA PAVLOVA	Nepokretna pojedinačna
64	Z-5598	Crkva sv. Josipa i sklop kuća Defilippis	Nerežišća, SV. JOSIPA 22	Nepokretna pojedinačna
65	Z-5786	Svjetionik Ražanj	Milna	Nepokretna pojedinačna
66	Z-5124	Crkva sv. Ivana Krstitelja i ranokršćanska crkva	Postira, GLAVICA	Nepokretna pojedinačna
67	Z-5847	Sklop antičke arhitekture na Žalu	Povlja	Arheologija
68	Z-4774	Dominikanski samostan sv. Marije Milosne	Bol, ŠETALIŠTE ANĐELKA RABADANA 4	Nepokretna pojedinačna
69	Z-4773	Crkva sv. Ivana	Bol, ŠETALIŠTE ANĐELKA RABADANA	Nepokretna pojedinačna
70	Z-4997	Crkva Očišćenja Blažene Djevice Marije	Dol, DOL 55	Nepokretna pojedinačna
71	Z-4776	Crkva sv. Mihovila	Dol	Nepokretna pojedinačna
72	Z-4775	Crkva sv. Barbare	Dol	Nepokretna pojedinačna
73	Z-6499	Crkva sv. Petra	Dol, DOL	Nepokretna pojedinačna
74	Z-5906	Crkva sv. Kuzme i Damjana	Gornji Humac	Nepokretna pojedinačna
75	Z-5511	Crkva sv. Duha	Gornji Humac	Nepokretna pojedinačna
76	Z-5136	Crkva sv. Kuzme i Damjana	Dračevica, DRAČEVICA	Nepokretna pojedinačna
77	Z-1404	Kaštel Cerineo	Škrip, PJACA 1	Nepokretna pojedinačna
78	Z-1551	Crkva sv. Margarite	Nerežišća, TRG SV. MARGARITE	Nepokretna pojedinačna
79	Z-1552	Crkva sv. Tudora	Nerežišća	Nepokretna pojedinačna
80	Z-1553	Pustinja Blaca	Nerežišća	Nepokretna pojedinačna
81	Z-1554	Ruševina crkve sv. Jadre	Splitska	Nepokretna pojedinačna
82	Z-1555	Crkva sv. Luke	Supetar	Nepokretna pojedinačna
83	Z-1556	Crkva Navještenja Marijina	Supetar, KIPARA IVANA RENDIĆA	Nepokretna pojedinačna
84	Z-1557	Ljetnikovac Jerolima Kavanjina	Sutivan, OBALA KRALJA TOMISLAVA 9	Nepokretna pojedinačna
85	Z-1558	Crkva sv. Duha na groblju	Škrip, PJACA	Nepokretna pojedinačna
86	Z-1559	Crkva sv. Jelene	Škrip, PJACA	Nepokretna pojedinačna
87	Z-1863	Zgrada Galerije Dešković	Bol, LOŽA 6 , Bol, LOŽA 7	Nepokretna pojedinačna
88	Z-1864	Crkva-tvrđava na otočiću Mrdulja	Milna	Nepokretna pojedinačna
89	Z-1865	Zgrada	Bol, RAČIĆ 2	Nepokretna pojedinačna
90	Z-1866	Crkva Gospe od Karmena	Bol, NOVI PUT 16	Nepokretna pojedinačna
91	Z-1868	Crkva sv. Filipa i Jakova	Nerežišća	Nepokretna pojedinačna
92	Z-1869	Crkva Gospe od Batka (sv. Ciprijana)	Pučišća, ONZULOVICA	Nepokretna pojedinačna
93	Z-1870	Svjetionik sv. Nikole	Pučišća, ŠETALIŠTE IVANA PAVLA II 51	Nepokretna pojedinačna
94	Z-2316	Kuća Cerinić-Gligo	Bobovišća, PUT MORA	Nepokretna pojedinačna

95	Z-3241	Sklop kuća Dešković	Pučišća, TRG SV. JERONIMA 4	Nepokretna pojedinačna
96	Z-3408	Crkva Uznesenja Marijina	Sutivan, ULICA DON TOME IVANOVIĆA 3	Nepokretna pojedinačna
97	Z-3825	Kula Akvila (Aquila)	Pučišća, OBALA TRIFUNA BOKANIĆA 1	Nepokretna pojedinačna
98	Z-3826	Crkva Blažene Gospe od Utjehe na groblju	Pučišća	Nepokretna pojedinačna
99	Z-4065	Zgrada hotela "Bijela kuća"	Bol, ŠETALIŠTE ANĐELKA RABADANA 2	Nepokretna pojedinačna
100	Z-4327	Kuća Nazor	Bobovišća na moru, PUT LOŽIŠĆA 1	Nepokretna pojedinačna
101	Z-4328	Utvrdjenje Baterija	Milna	Nepokretna pojedinačna
102	Z-4329	Kuća Vladimira Nazora i sklop kuća oko nje	Bobovišća na moru, VELA BANDA 3	Nepokretna pojedinačna
103	Z-4330	Crkva sv. Ante	Bol, LOŽA	Nepokretna pojedinačna
104	Z-4331	Crkva sv. Martina	Bobovišća	Nepokretna pojedinačna
105	Z-4332	Crkva sv. Ivana i Pavla	Ložišća	Nepokretna pojedinačna
106	Z-4333	Kuća Dujmović	Supetar, PORAT 32	Nepokretna pojedinačna
107	Z-4451	Crkva sv. Jurja	Nerežišća	Nepokretna pojedinačna
108	Z-4452	Crkva sv. Nikole na groblju	Nerežišća, MRTVO BONDA	Nepokretna pojedinačna
109	Z-4453	Crkva sv. Petra	Nerežišća, TRG SV. PETRA	Nepokretna pojedinačna
110	Z-4454	Crkva Gospe Karmelske	Nerežišća, JERE VISKOJCA	Nepokretna pojedinačna
111	Z-4455	Crkva sv. Fabijana i Sebastijana	Donji Humac, DONJI HUMAC	Nepokretna pojedinačna
112	Z-4456	Crkva Gospe Karmelske na groblju	Donji Humac, DONJI HUMAC	Nepokretna pojedinačna
113	Z-4570	Arheološko nalazište i crkva sv. Ilije	Donji Humac	Arheologija
114	Z-4571	Crkva sv. Marije na groblju	Gornji Humac	Nepokretna pojedinačna
115	Z-4572	Crkva Gospe od Blagovijesti	Milna	Nepokretna pojedinačna
116	Z-4573	Crkva sv. Klementa	Pučišća,	Nepokretna pojedinačna
117	Z-4574	Crkva sv. Lucije	Pučišća, PUT SV. LUCIJE	Nepokretna pojedinačna
118	Z-4575	Zgrada Lučke ispostave	Supetar, TRG DR. FRANJE TUĐMANA 2	Nepokretna pojedinačna
119	Z-4633	Arheološko nalazište villa rustica	Bol	Arheologija
120	Z-4681	Crkva sv. Jurja na Veloj Bračuti	Pučišća	Nepokretna pojedinačna
121	Z-4682	Crkva Svih Svetih	Gornji Humac	Nepokretna pojedinačna
122	Z-4683	Crkva sv. Nikole	Gornji Humac, GORNJI HUMAC 1	Nepokretna pojedinačna
123	Z-4886	Kaštel Gligo	Bobovišća na moru, MALA BANDA	Nepokretna pojedinačna
124	RST-0645-1972.	Povijesna jezgra Pučišća	Pučišća	Kultumopovijesna cjelina
125	Z-5584	Sklop kuća "Didolića dvori"	Selca,	Nepokretna pojedinačna
126	Z-5224	Ostaci vile rustike i srednjovjekovne crkve	Postira	Arheologija
127	Z-5168	Arheološko nalazište Mirje	Postira	Arheologija
128	RSTI-0649	Arheološko nalazište	Škrip	Arheologija
129	Z-4930	Zidine Koštalo	Bol	Arheologija
130	Z-4928	Špilja Kopačina	Donji Humac	Arheologija

131	Z-4929	Arheološko nalazište villa rustica na Bunjama	Novo Selo	Arheologija
132	Z-4931	Kaštel Cerineo	Splitska, RIVA	Nepokretna pojedinačna
133	Z-7209	Spomenik palim borcima	Pučišća,	Nepokretna pojedinačna
134	Z-5774	Crkva sv. Ivana Krstitelja	Škrip, PJACA	Nepokretna pojedinačna
135	Z-7144	Sekundarno naselje Gažul (Bežmeka ston)	Dol,	Kulturnopovijesna cjelina
136	Z-5690	Priprema tradicijskog jela dolska torta hrupočuša	Dol	Nematerijalna
137	Z-5722	Kulturno-povijesna cjelina grada Supetra	Supetar,	Kulturnopovijesna cjelina
138	Z-5732	Zgrada škole i vinarske zadruge	Bol, RIVA 18	Nepokretna pojedinačna
139	Z-5878	Crkva sv. Mihovila	Gornji Humac,	Nepokretna pojedinačna
140	Z-5892	Sklop zgrada zvan "Blatačka kuća"	Nerežišća,	Nepokretna pojedinačna
141	Z-5891	Arheološko nalazište gradina Rat	Ložišća	Arheologija
142	Z-5923	Kulturno-povijesna cjelina naselja Bol	Bol,	Kulturnopovijesna cjelina
143	Z-5941	Podmorsko i kopneno arheološko nalazište „Vičja luka“	Bobovišća na moru,	Arheologija
144	Z-6317	Ruralna cjelina naselja Škrip	Škrip	Kulturnopovijesna cjelina
145	Z-6546	Kulturnopovijesna cjelina naselja Sutivan	Sutivan,	Kulturnopovijesna cjelina
146	Z-6698	Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način	Više adresa	Nematerijalna
147	Z-6502	Antički brodolom kod Sutivana na otoku Braču	Sutivan	Arheologija
148	Z-6816	Ostatci novovjekovnog brodoloma u blizini uvale Lučice	Milna	Arheologija
149	Z-6932	Govori milnarskoga područja	Milna	Nematerijalna
150	Z-7004	Kulturnopovijesna cjelina naselja Milna	Milna,	Kulturnopovijesna cjelina
151	Z-7159	Čelinjaci (košnice)	Dol	Nepokretna pojedinačna
152	P-6445	Župna crkva Krista Kralja u Selcima na otoku Braču	Selca,	Nepokretna pojedinačna
153	Z-7617	Kulturni krajolik Pustinja Blaca	Nerežišća	Kulturni krajolik

Izvor: Registar kulturnih dobara, Ministarstvo kulture i medija

Osnovni razvojni pokazatelji u sklopu indeksa razvijenosti FLAG područja

JLS	Razvojna skupina prema IR	Indeks razvijenosti JLS	Prosječan dohodak po stanovniku u (kn)	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku u (kn)	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva	Indeks starenja	Visoko obrazovano stanovništvo (VŠS, VSS)
Supetar	8	109,358	30.407,27	4.365,98	0,0965	115,35	156,7	0,2305
Bol	8	112,946	30.710,92	8.929,96	0,0741	112,25	131,9	0,2139
Sutivan	8	112,122	29.971,57	10.186,89	0,1052	129,10	262,5	0,2715
Postira	7	106,924	28.163,78	3.982,79	0,0830	104,00	139,6	0,1950
Milna	7	105,898	28.665,27	4.981,55	0,1020	115,02	242,5	0,1911
Nerežišća	6	102,384	26.623,16	3.285,75	0,1132	109,24	202,2	0,1105
Pučišća	6	102,496	26.396,19	2.592,33	0,1211	98,61	127,5	0,1223
Selca	5	101,098	24.838,65	2.835,92	0,1166	98,94	215,1	0,1585

FLAG	n/p	n/p	28.222,10	5.145,15	0,1	110,31	184,75	0,19
-------------	-----	-----	-----------	----------	-----	--------	--------	------

Izvor: Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti - jedinice lokalne samouprave, MRRFEU

Broj poduzetnika prema području djelatnosti prema NKD 2007 na području FLAG-a

Godin a	Broj poduzetnika prema području djelatnosti – NKD 2007																				Ukupno	
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T		U
2018.	28	10	57	3	5	86	57	29	112	7	1	151	50	36	0	2	6	11	4	0	0	657
2019.	29	9	51	3	5	84	56	30	124	6	1	155	54	39	0	1	7	11	5	0	0	670
2020.	29	9	54	3	5	84	56	28	118	7	1	144	54	42	0	2	5	11	5	0	0	657

Izvor: HGK

Ostvareni dolasci turista u razdoblju 2019.-2022. godina na području FLAG-a

	2019.			2020.			2021.			2022.		
	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani
Bol	112.010	10.531	101.479	35.927	7.760	28.212	71.689	11.570	60.199	93.018	11.654	81.364
Milna	22.061	1.684	20.377	10.120	2.673	7.447	17.984	3.170	14.814	20.764	1.825	18.939
Nerežišća	1.006	108	898	718	86	632	1.445	157	1.288	1.408	125	1.283
Postira	18.239	3.173	15.066	7.931	2.551	5.380	13.332	3.437	9.895	23.045	6.181	16.864
Pučića	5.232	599	4.633	2.512	520	1.992	5.260	814	4.446	5.832	693	5.139
Selca	13.115	692	12.423	6.403	614	5.789	11.195	1.073	10.122	11.802	859	10.943
Supetar	81.388	8.845	72.543	33.430	9.502	23.928	62.321	12.199	50.122	80.249	11.182	69.067
Sutivan	15.659	1.495	14.164	7.217	1.312	5.905	12.642	1.544	11.098	13.741	1.391	12.350
FLAG	268.710	27.127	241.583	104.258	25.018	79.285	195.868	33.964	161.984	249.859	33.910	215.949

Izvor: DZS, Statistička izvješća Turizam 2019., Turizam 2020., Turizam 2021., Turizam 2022.

Broj i struktura poljoprivrednih gospodarstva obzirom na organizacijski oblik

JLS	Organizacijski oblik poljoprivrednika						
	OPG	SOPG	Obrt	Trgovačko društvo	Zadruga	Druga pravna osoba i ostalo	Od toga broj ekoloških proizvođača
Supetar	358	18	2	15	1	0	21
Bol	100	11	0	5	1	0	0
Milna	123	5	0	1	1	0	7
Nerežišća	122	4	3	1	0	0	6
Postira	191	7	0	2	1	0	18
Pučića	174	13	1	4	0	1	16
Selca	158	5	1	1	1	0	6
Sutivan	104	2	0	10	0	1	10
FLAG	1330	65	7	39	5	2	84

Izvor: Upisnik poljoprivrednika, APPRRR

Struktura poljoprivrednih površina na području FLAG-a

JLS	Ukupna poljoprivredna površina (ha)	Ukupan broj parcela u ARKOD-u	Livade	Voćnjaci	Vinogradi	Maslinici	Pašnjaci	Oranice	Šume i šumsko zemljište
Supetar	927.36	1406	1.18	4.84	6.93	567.31	27.55	9.47	840.15
Bol	124.36	325	0	0.77	19.28	28.35	60.67	1.54	1126.63
Milna	292.17	522	0.34	2.58	5.28	205.12	24.36	2.73	1167.46
Nerežišća	286.53	594	0.29	8.46	44.88	184.06	133.09	4.85	5409.98
Postira	529.72	1046	0.44	7.67	14.07	425.05	41.93	12.35	3462.64
Pučišća	724.39	913	2.71	2.49	56.92	239.9	415.05	10.74	5544.01
Selca	261.07	587	0.19	23.95	7.85	240.1	36.49	1.09	1773.71
Sutivan	192.45	359	0.36	1.71	1.69	333.19	13.06	3.42	1197.15
FLAG	3338.05	5752	5.51	52.47	156.9	2223.08	752.2	46.19	20521.73

Izvor: Upisnik poljoprivrednika, APPRRR

Trend kretanja broja nezaposlenih na području FLAG-a

	2019	2020	2021	2022	2023
Bol	41	52	46	32	41
Milna	37	39	38	26	29
Nerežišća	34	34	28	26	24
Postira	36	53	33	26	29
Pučišća	63	83	71	60	67
Selca	45	61	62	47	43
Supetar	140	176	134	121	114
Sutivan	27	32	27	26	30
FLAG Brač	422	529	438	362	376
SDŽ	21562	25691	25135	21166	18918

Izvor: HZZ statistika

Kretanje broja nezaposlenih po mjesecima u 2022. godini na području FLAG-a

	2022											
Mjesec	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Bol	39	40	38	35	26	14	17	16	19	33	44	58
Milna	44	41	35	29	24	13	12	13	16	19	29	34
Nerežišća	38	39	38	31	24	17	17	17	20	20	22	26
Postira	30	32	33	33	26	15	15	18	20	24	31	34
Pučišća	78	80	75	74	49	34	44	43	38	57	69	75
Selca	66	64	64	54	40	30	32	33	39	46	49	42
Supetar	162	171	156	129	93	75	84	89	96	120	135	140
Sutivan	31	31	33	29	21	14	13	14	19	31	36	37

FLAG	488	498	472	414	303	212	234	243	267	350	415	446
Brač												
SDŽ	25013	24831	23803	22158	19475	17908	18539	18426	18207	20386	22250	22990

Izvor: HZZ statistika

Struktura nezaposlenih prema dobi u 2022. godini na području FLAG-a

JLS	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60 i više	Ukupno
Bol	0	0	0	3	4	2	0	2	4	4	19
Milna	0	0	1	1	2	2	2	2	3	3	16
Nerežišća	2	2	2	4	2	2	1	1	0	1	17
Postira	0	1	3	4	3	7	3	2	1	1	25
Pučića	0	8	7	6	3	5	5	7	11	0	52
Selca	0	3	3	4	4	3	3	8	5	3	36
Supetar	1	6	8	10	8	10	7	8	12	6	76
Sutivan	1	0	2	3	1	6	2	0	2	4	21
FLAG Brač	4	20	26	35	27	37	23	30	38	22	262
SDŽ	514	1062	1726	1714	1730	1859	2014	2181	2478	1904	17182

Izvor: HZZ statistika

Trend kretanja godišnjeg prosjeka osiguranika (zaposlenih) na području FLAG-a

Godina	2019	2020	2021	2022
Bol	1096	857	956	1079
Milna	322	277	275	303
Nerežišća	259	266	281	284
Postira	633	595	602	638
Pučića	497	486	491	505
Selca	449	424	430	440
Supetar	1969	1811	1948	2035
Sutivan	263	249	258	275
FLAG Brač	5488	4965	5241	5559
SDŽ	157576	151511	155844	161691

Izvor: Statističke informacije HZMO

Osnovni demografski pokazatelji područja FLAG-a

JLS	Natalitet		Mortalitet		Vitalni indeks		Prosječna starost stanovnika
Godina	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.
Supetar	41	41	49	56	83,7	73,2	43,9

Bol	27	18	20	18	135,0	100,0	42,7
Milna	3	5	19	16	15,8	31,3	48,5
Nerežišća	14	12	6	11	233,3	109,1	45,5
Postira	15	12	20	24	75,0	50,0	43,7
Pučišća	27	13	26	37	103,8	35,1	42,6
Selca	10	15	34	22	29,4	68,2	46,9
Sutivan	9	10	9	14	100,0	71,4	46,7
FLAG Brač	146	126	183	198	79,8	63,6	45,1

Izvor: DZS

Broj udruga na području FLAG-a obzirom na područje djelovanja

JIS	Broj udruga
Supetar	76
Bol	26
Milna	23
Nerežišća	17
Postira	26
Pučišća	22
Selca	24
Sutivan	21
FLAG Brač	235

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske, listopad 2023.

Prilog 2 – Popis sudionika u procesu izrade LRSR FLAG-a Brač 2021.-2027.

Ime i prezime	Organizacija	Sektor		
		Javni	Civilni	Gospodarski
Alenka Kojdić	Općina Bol	X		
Ante Arković	Prosperity d.o.o.			X
Frane Lozić	Općina Milna	X		
Ranko Blažević	Općina Sutivan	X		
Ivo Matulić	Općina Postira	X		
Ivana Marković	Grad Supetar	X		
Marijana Šemanović	Komunalno društvo Grad d.o.o.			X
Martina Rendić	Turistička zajednica Grada Supetra	X		
Tončica Tonšić	Turistička zajednica Općine Sutivan	X		
Mirela Zovko Drpić	LAG Brač		X	
Ivana Petrović Šugar	KŠR Arbun Supetar		X	
Ivan Poklepović	Športsko društvo Zvrk		X	
Dina Jakšić Pavasović	Udruga Retond		X	
Lucija Puljak	Udruga za otočni razvoj Brač		X	
Ivana Trutanić Tuđman	Sardina d.o.o.			X
Mario Jakšić	Privredni Ribolov „Mario Jakšić“			X
Danijela Jakšić	Obrt za ribarstvo i usluge „Batuda“			X
Milivoj Mamić	Obrt za trgovinu i ribarstvo „Sanja“			X
Dino Šeparović	Privredni ribolov „Kuzmanić“			X
Tija Mlinac	Poljoprivredna zadruga „Supetar“			X
Klara Bjažević	TO Peškadur			X
Katarina Vrsalović	Morski ribolov „Skuša“			X
Ivan Cvitanić	Ivan Cvitanić		X	
Ranko Milić	Cedra Split d.o.o.			X
Vanja Purić	FLAG Brač		X	
Josipa Rajević	FLAG Brač		X	
Tina Tomšić	FLAG Brač		X	
Lovorka Šimunec Vlahovich	MEA			X
A. Michael Vlahovich	MEA			X
Boris Glušević	Udruga Super mladi		X	
Stipe Bjažević	TO Peškadur			X
Dijana Žderić	PC Aktiva			X
Frane Marinković	U.O. Gumanca			X
Ana Grassi	Turistička zajednica općine Milna	X		
Luka Brkuljić	Defora, obrt za morski ribolov			X

Tineja Bonačić Piculović	Turistička zajednica općine Milna	X		
Ivan Bjažević	TO Peškadur			X
Matko Jakšić	Ribarski obrt „Čip“			X
Mate Mladina	Crveni križ Brač		X	
Martina Burčul	Općina Sutivan	X		
Sanja Nejašmić	OŠ Vladimir Nazor - Postira	X		
Nikolina Tonšić	Turistička zajednica Općine Selca	X		
Ana Ranj	Grad Supetar	X		
Katarina Kowalska Eterović	Turistička zajednica Općine Pučišća	X		
Marko Jerčić	Općina Nerežišća	X		
Jasna Damjanović	Centar za kulturu Brač		X	
Juro Žuvić	Općina Bol	X		
Jakov Zlatar	DVD Supetar		X	
Nikola Martinić - Dragan	DVD Supetar		X	
Goran Jekić	NEW WAY MANAGEMENT j.d.o.o.			X
Ivana Bošković	Centar za kulturu Bol		X	
Nataša Paleka Jakšić	Općina Bol	X		
Siniša Šoljačić	Grabov rat d.o.o.			X
Ivica Karmelić	Ribarski obrt „Ive“			X
Igor Glavičić	Big Blue Diving			X
Ante Trutanić	Turistička zajednica općine Bol	X		
Toma Stipić	DVD Bol		X	
Nikola Topalović	DVD Bol		X	
Stipe Marinković	DVD Bol		X	
Ecija Martinović	Konzultant			X
Marinko Klepo	Udruženje obrtnika Brač		X	
Dino Šeparović	U.O. Kala			X
Ante Vrsalović	Morska lastavica			X
Tonči Vrsalović	Morski ribolov „Skuša“			X
Nikola Arković	Privredni ribolov „Rasotica“			X
Nenad Arković	Mali Pave d.o.o.			X